

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DÜNYASI COĞRAFYASI ANA BİLİM DALI

**GAZİMAĞUSA VE ÇEVRESİNİN
COĞRAFİ ETÜDÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYNUR KAYKI

İstanbul, 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DÜNYASI COĞRAFYASI ANA BİLİM DALI

GAZİMAĞUSA VE ÇEVRESİNİN COĞRAFİ ETÜDÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYNUR KAYKI

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. HAMZA AKENGİN

İstanbul, 2010

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Aynur Kaykı'nın "Gazi Magusa ve Çevresinin Coğrafi Etüdü" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dünyası Coğrafyası Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Hamza Akengin
Üniversitesi Marmara

İmza

H. Akengin

Üye : Prof.Dr. Nurten Günel
Üniversitesi Marmara

N. Günel

Üye : Yrd.Doç.Dr. Latif Beyreli
Üniversitesi Marmara

L. Beyreli

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun 22 / 02 / 2010 tarih ve 2010/424 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	IV
ÖZET	VI
ABSTRACT.....	VII
FOTOĞRAF LİSTESİ	VIII
TABLO LİSTESİ.....	XI
ŞEKİL LİSTESİ.....	XII
HARİTA LİSTESİ.....	XIII

GİRİŞ.....	1
------------	---

1. BÖLÜM: DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.1. YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ	6
1.2. JEOLojİK ÖZELLİKLER	11
1.2.1. Gürpınar Formasyonu.....	11
1.2.2. Denizel Seki'ler.....	13
1.2.3. Karasal Seki'ler.....	13
1.2.4. Güncel Çökeller.....	14
1.3. İKLİM ÖZELLİKLERİ	14
1.3.1. Sıcaklık Koşulları	15
1.3.2. Basınç ve Rüzgarlar.....	16
1.3.3. Yağışlar.....	17
1.4. HİDROĞRAFYA ÖZELLİKLERİ.....	20
1.5. TOPRAK ÖZELLİKLERİ.....	24
1.6. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ	25

2. BÖLÜM: BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

2.1. KENTİN TARİHİ GELİŞİMİ	33
2.2. NÜFUS GELİŞİMİ.....	39
2.3. NÜFUSUN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	46
2.3.1. Doğumlar ve Ölümleler.....	46

2.3.2. Göçler.....	48
2.3.3. Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı.....	52
2.3.4. Nüfusta Bağımlılık Oranı	58
2.3.5. Nüfusun Eğitim Ve Kültür Durumu	59
2.3.6. Aile Büyüklükleri	63
2.3.7. Nüfusun Dağılışı Ve Yoğunlukları.....	64
2.3.8. Nüfusun Beslenmesi Ve Sağlık Durumu.....	67
2.3.9. Nüfusun İş Kollarına Göre Dağılımı	69
3. BÖLÜM: YERLEŞME ÖZELLİKLERİ	70
3.1. YERLEŞMENİN TARİHİ GELİŞİMİ	71
3.2. DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİNİN GAZİMAĞUSA KENTİ ÜZERİNE ETKİLERİ	81
3.3. YERLEŞME ŞEKİLLERİ	83
3.4. ŞEHİR İÇİ ARAZİ KULLANIMI.....	85
3.4.1. Konut Alanları	86
3.4.2. Ticaret ve Sanayi Alanları	90
3.4.3. Yönetim Alanları	91
3.4.4. Askeri Alanlar	92
3.5. KONUTLAR.....	93
3.5.1. Coğrafi Çevre Koşulları ve Konutlar	93
3.5.2. Konut Tipleri, İnşa Şekli ve Fonksiyonları	94
3.5.2.1. Yeni Meskenler	94
3.5.2.2. Eski Tip Meskenler	96
4. BÖLÜM: EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ	100
4.1. GENEL ÖZELLİKLER	101
4.2. TARIMSAL FAALİYETLER	101
4.2.1. Tarım	101
4.2.2. Hayvancılık.....	110
4.2.3. Balıkçılık	112
4.3. SANAYİ FAALİYETLERİ	113
4.4. TİCARET.....	115
4.5. ULAŞIM VE HABERLEŞME	121

4.6. TURİZM	124
4.6.1. Tarihi Mekanlar	133
4.6.1.1. Othello Kalesi	134
4.6.1.2. Lala Mustafa Paşa Camii (St. Nicholas Katedrali)	134
4.6.1.3. Namık Kemal Zindanı Ve Müzesi	135
4.6.1.4. Mağusa Surları	136
4.6.1.5. Salamis	137
4.6.1.7. St. Barnabas Manastırı	137
4.6.1.8. Kıbrıs'ta İlk Tren Lokomotifi	139
4.6.1.9. Tarihi Cümbez Ağacı	140
SONUÇLAR	141
ÖNERİLER	144
KAYNAKÇA	150
ÖZGEÇMİŞ	154

ÖNSÖZ

20. yüzyılda iletişimde hızlı gelişmeler kaydedilmiştir. Bu zaman diliminde yoğun bilgi akışı ve paylaşımının bilgiye kolay erişim imkanı da vardır. Yer yer insanlar bu bilgilerin yeterli olabileceğini düşünmektedir. Bu yanılgıyı izole etmek ve tartışmalı bilgilerin araştırılması açısından coğrafi metotlar ışığında ki alan etütleri ayrı bir önem ve ayrıcalık arz etmektedir.

Prof. Dr. Nurten GÜNAL'ın katkıları ve danışman Yrd. Doç. Dr. Hamza AKENGİN'in rehberliğinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde tez konusu olarak Gazimağusa kenti tespit edilmiştir.

"Gazimağusa ve Çevresinin Coğrafi Etüdü" adlı bu araştırmada coğrafi düşüncenin ilke ve tekniklerine bağlı kalınmıştır. Gazimağusa, yerleşme tarihi oldukça eski bir kenttir. Kentin önemli bir liman kıyısında yer alması bu durumun en önemli nedenidir. Bu araştırmada kentin bilimsel açıdan tanıtılması, fonksiyon alanlarının tespiti, yerleşmenin tarihsel gelişimi ve bu gelişimde etkili olan faktörler incelenmiştir. Kentin kuruluş, gelişme ve büyümesinde fiziki, beşeri ve ekonomik faktörlerin etkileri coğrafi bir araştırmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu etkenlerden kaynaklanan sorunlar belirlenerek, gerekli çözüm önerileri sunulmuştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti üzerine yapılmış siyasi, tarihi, kültürel ve ekonomik coğrafya ile ilgili pek çok çalışma olmakla birlikte, özellikle doğal coğrafya konulu çalışmaların sınırlı olduğu ve yerleşim yeri etütlerinin olmadığı görülmüştür. Gazimağusa üzerine yapılan bu çalışma Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bölgesel olarak yapılan ilk saha araştırması özelliğini taşımaktadır. Bundan sonraki çalışmalara örnek teşkil etmesi açısından önemli olacağını düşünüyorum.

Çalışmam esnasında kent halkının genelini oldukça yardımsever tutumlarını gördüm. Fakat çalışma sahası ile ilgili veri toplama konusunda güçlüklerle karşılaştım. Yapılan coğrafi çalışmaların ülkenin genelini kapsamaması ve ülkenin içinde bulunduğu siyasi durum nedeniyle nüfus verilerindeki çelişkiler ve nüfus hareketleriyle ilgili kayıtların tam olarak tutulmaması, araştırmam sırasında yaşadığım güçlüklerdir. Araştırma sırasında zamanla yarışıyor olmakta yaşanan sıkıntının bir diğer nedenidir. Bununla birlikte her an yeni bilgilere ulaşılması, araştırmanın derinleşmesiyle ortaya çıkan bütünlük, bazı boşlukların tespit edilmesi insana güç vermektedir.

Yaşanılan zorluklara karşılık kolaylıklar da yok değil. Öncelikle bütün devlet daireleriyle, bakanlıklarla doğrudan ve randevusuz olarak görüşülebilmekte. Başta tedirgin olsalar bile eğer istediğiniz veriler ellerinde varsa oldukça yardımcı olmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde il ve ilçe gibi kavramların olmaması nedeniyle, idari birimler kaza olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle çalışmanın genelinde anlam karmaşası olmaması için araştırma sahasından bahsederken kent ve şehir kavramları kullanılmıştır. Veri toplama ve tasnif işinde ise ülke genelinden özele doğru gidilmiştir. Araştırma esnasında veriler genellikle Lefkoşa'ya gidilerek bakanlıklardan toplanmış, Doğu Akdeniz Üniversitesi kütüphanesinden yararlanılmıştır.

Bu çalışmada emeği geçen her bireye teşekkürü borç bilirim. Araştırma konusunun belirlenmesinden, tamamlanmasına kadar geçen süre içerisinde, değerli fikir ve bilgilerinin yanında, gerekli öneri ve eleştirilerde bulunan, tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hamza AKENGİN'e lisans eğitimim sırasında öğretmenim olan ve yıllar sonra Gazimağusa'da tekrar karşılaştığım, benden yardımını esirgemeyen Doğu Akdeniz Üniversite'si Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümünde öğretim görevlisi değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Süheyla ÜÇİŞİK ERBİLEN'e, Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri öğretim görevlisi Nazenin RUSSO'ya, KKTC Maden Metalurji ve Jeoloji Mühendisleri Başkanı Dr. Mehmet NECDET'e, Melike KARAMAN'a, İngilizce Öğretmeni Yasemin ÖZBEK'e, Lefkoşa'da bakanlıklarda çalışan tüm görevlilere, Lefkoşa ve Gazimağusa'nın sıcakkanlı insanlarına, bu süre içerisinde bana destek veren aileme ve tüm arkadaşlarıma, ismini sayamayacağım birçok şahsa teşekkürlerimi belirtirim. Çalışmanın yararlı olması dileğiyle.

ÖZET

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Lefkoşa'dan sonra ikinci büyük yerleşim birimi olan şehrin, 1974 sonrası büyük bölümü Türk toprakları içerisinde kalmıştır ve bugüne kadar bütün yönlerini kapsayan detaylı bir araştırma yapılmamıştır. Bu durum araştırmamızın temel amacını oluşturmaktadır. Araştırmada Gazimağusa ve çevresinin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri ele alınarak, şehrsel fonksiyonları coğrafi bir bakış açısıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Gazimağusa şehri Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin doğusunda yer almaktadır. Meserya ovasının doğu ve güneydoğusunu kaplayan şehrin kuzeyinde Girne dağları bulunmaktadır. Jeolojik yönden oldukça genç birimler üzerinde yer alan Gazimağusa aynı zaman da önemli bir liman kenti olma özelliğini de taşımaktadır.

Kentin özellikleri incelenirken genel eserlerin yanı sıra çeşitli periyodiklerden de yararlanılmıştır. Bunun yanında Temmuz 2009'da arazi çalışması sırasında yapılan gözlemlerden önemli ölçüde faydalanılmıştır.

İnsan kaynakları açısından Gazimağusa'nın demoğrafik yapısı nüfus hareketlerinden etkilenmektedir. Çok uzun yıllardan beri liman kenti olması nedeniyle Kıbrıs'ın dış dünyaya açılan en önemli kapılarından biri olmuş ve farklı kültürleri bünyesinde barındırmıştır. Bu kültürel etkileşim kentin ve insanının mozaikini oluşturmuştur.

Gazimağusa kurulduğu günden bu yana, değişen idari, sosyo-ekonomik koşullara paralel olarak değişik biçimlerde şekillenen kent dokusu bugün farklı bir gelişim eğilimi içinde bulunmaktadır. Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin kurulmasından sonra, tarihi kimliğinin yanı sıra, liman kenti ve bölgesel merkez olma özelliklerine sahip kent, bir üniversite şehri olma sürecini yaşamaktadır. Bu sektörün gelişmesi inşaat, ticaret, mali hizmetler ve kişisel hizmetleri de beraberinde bağımlı olarak büyümektedir. Ancak tarım, sanayi, turizm gibi üretken hizmetler aynı paralel gelişmeyi gösterememiştir. Kıbrıs'ın uluslar arası durumu da kenti pek çok yönden olumsuz etkilemektedir. Çalışmada Gazimağusa'nın bu tür özellikleri ön plana çıkarılarak sorunlar tespit edilmeye ve öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

The biggest part of the city was kept in Turkish lands after 1974 which was the second biggest settlement location unit after Lefkosia of Turkish Republic of Northern Cyprus, and a detailed investigation that comprises its all aspects was not made until today. This situation constitutes the main purpose of our research. In our research physical and humanity and economical geographical properties of Gazimağusa (Famagusta) and it's around was examined and it was aimed to focus on its urban functions by a different point of view.

Gazmimağusa (Famagusta) city locates in the east side of Turkish Republic of Northern Cyprus. Girne Mountains lies in north side of the city which comprises east and southern east of Meserya lowland. In addition of having properties of coastal town, Gazimağusa (Famagusta) is also on very young units in respect of geological aspect.

In addition to general works, its various periodic were also used while examining the properties of the city. Furthermore, observations during land study also provided very valuable data, which was made on July 2009.

Demographic structure of Gazimağusa (Famagusta) was widely affected from population movements according to human resources aspect. As it is a coastal town for long years, it became one of the most important values of Cyprus in relation to external world and it always had various cultures together. This cultural interaction constituted the mosaic of the city and people.

The structure of Gazimağusa (Famagusta) is showing a different development tendency today, which has been forming from the first day of its establishment according to administrative, social-economical conditions. The city which has coastal town and regional centre properties in addition to its historical identity is now experiencing being an university city upon establishment of Doğu Akdeniz Üniversitesi (Eastern Mediterranean University). Construction, trade, financial service and personal services are also developing as being parallel to sector as a result of development in this sector. However, productive services such as agriculture, industry, tourism could not show the same parallel development. International situation of Cyprus is also affecting the city negatively due to several aspects. In this study it is aimed to determine problems and offering solutions to such problems by means of focusing on such properties of Gazimağusa (Famagusta).

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1.1.	Karasal seki'yi oluşturan ve ikincil kireçtaşı yumruları içeren eski alüvyon (2). Karasal seki üzerinde yer alan kumlu alüvyon (1).....	13
Fotoğraf 1.2.	Gazimağusa kıyı kumulları için oluşturulan Salamis Bölgesi koruluğundan bir görünüm	28
Fotoğraf 1.3.	Atlılar-Yıldırım anayolu üzerinde Kafkalla alanları ve Garig bitki örtüsü	28
Fotoğraf 1.4.	Adaya İngiliz sömürge döneminde getirilen okaliptus ağacı.....	30
Fotoğraf 1.5.	Lala Mustafa Paşa Camii önündeki tarihi Cümbez ağacı	31
Fotoğraf 2.1.	Suriyeli bir tüccar tarafından yaptırılan Nestoryen Kilisesi	34
Fotoğraf 2.2.	Gazimağusa Surları önünde savunma amaçlı açılan hendeklerden bir görünüm	35
Fotoğraf 2.3.	Namık Kemal'in sürgün döneminde kaldığı evden bir görünüm	37
Fotoğraf 2.4.	Gazimağusa surlarından bir görünüm.....	38
Fotoğraf 2.5.	Venedik saray kalıntılarından görünüm.....	39
Fotoğraf 2.6.	Doğu Akdeniz Üniversitesinden bir görünüm	60
Fotoğraf 2.7.	Alaysa İlköğretim Okulundan bir görünüm.....	62
Fotoğraf 2.8.	Eski devlet hastanesi binasından bir görünüm.....	68
Fotoğraf 2.9.	Yeni devlet hastanesinden bir görünüm.....	68
Fotoğraf 3.1.	Antik Salamis kentinden bir görünüm	71
Fotoğraf 3.2.	Gazimağusa'nın uydu görüntüsü.....	73
Fotoğraf 3.3.	19. yüzyıl ortalarında Gazimağusa Kentinden bir görünüm.....	75
Fotoğraf 3.4.	1974 öncesi Maraş otelleri ve Mağusa Limanı	76
Fotoğraf 3.5.	Lefkoşa yolu üzerindeki toplu konutlardan bir görünüm	78
Fotoğraf 3.6.	Doğu Akdeniz Üniversitesi kampüsünden görünüm	81
Fotoğraf 3.7.	Doğu Akdeniz Üniversitesi kampüsünden görünüm	82
Fotoğraf 3.8.	Şehir merkezi ile Yeniboğaziçi arasındaki bir ev	86
Fotoğraf 3.9.	Gazimağusa Karakol Mahallesi'nden bir görünüm.....	88
Fotoğraf 3.10.	Baykal Mahallesi'nin genel görünüşü	89
Fotoğraf 3.11.	Sur- içinin genel görünüşü	89
Fotoğraf 3.12.	Gazimağusa küçük sanayi sitesinden görünüm	90
Fotoğraf 3.13.	İsmet İnönü Bulvarı'ndan (Salamis Yolu) bir görünüm	91
Fotoğraf 3.14.	Çanakkale Şehitliğinden bir görünüm	92

Fotoğraf 3.15.	Çağdaş yapı malzemeleri ile yapılmakta olan bir ev (Tuzla Mahallesi).....	93
Fotoğraf 3.16.	Yeni yapılan modern meskenlere örnek	95
Fotoğraf 3.17.	Yeni yada eski tüm evlerde görülen geleneksel Kıbrıs fırını.....	96
Fotoğraf 3.18.	Sur-içindeki tarihi cumbalı bir ev	97
Fotoğraf 3.19.	Venedik ve Osmanlı mimarisinin birleşmesiyle meydana gelen eski Mağusa evi	97
Fotoğraf 3.20.	Mutluyaka Köyü'nde kerpiçten yapılmış eski bir köy evinden görünüm	99
Fotoğraf 3.21.	Yeniboğaziçi Köyünde Modern Yapı Malzemeleri ile Onarılmış eski bir Rum Evi	99
Fotoğraf 4.1.	Meserya Ovasından bir görünüm.....	102
Fotoğraf 4.2.	Yeniboğaziçi Köyünde damlama sulama yöntemiyle sulanan bir bahçe	106
Fotoğraf 4. 3.	Mormenekşe Köyünde yağmurlama sulama sistemiyle sulanan bir tarla	106
Fotoğraf 4.4.	Mormenekşe Köyünde bir sera	107
Fotoğraf 4.5.	Akova Köyünde bir narenciye bahçesinden görünüm.....	109
Fotoğraf 4.6.	Gazimağusa Küçük Sanayi Sitesi	114
Fotoğraf 4.7.	Gazimağusa Lemar marketten görünüm.....	116
Fotoğraf 4.8.	İskele yolu üzerindeki Mardo alışveriş merkezinde görünüm.....	116
Fotoğraf 4.9.	Gazimağusa kent merkezindeki dükkandan bir görünüm.....	117
Fotoğraf 4.10.	Tarihi Sur- içindeki dükkanlardan görünüm.....	118
Fotoğraf 4.11.	İsmet İnönü Bulvarındaki kafelerden görünüm	118
Fotoğraf 4.12.	Akyar Sınır Kapısından bir görünüm.....	120
Fotoğraf 4.13.	Gazimağusa Limanından bir görünüm	120
Fotoğraf 4.14.	Açık Maraş Bölgesindeki Palm Beach Hotel'den görünüm.....	125
Fotoğraf 4.15.	1974 Sonrası Kapalı Maraş'ın görüntüsü	125
Fotoğraf 4.16.	1974 Öncesi Maraş'tan bir görünüm.....	126
Fotoğraf 4.17.	Salamis Otel'den bir görünüm	126
Fotoğraf 4.18.	Palm Beach Plajı'ndan görünüm	130
Fotoğraf 4.19.	Bedis Plajı'ndan görünüm	131
Fotoğraf 4.20.	Plajlardaki kirliliğe örnek	132
Fotoğraf 4.21.	Othello Kalesi'nden bir görünüm	134
Fotoğraf 4.22.	Lala Mustafa Paşa Cami'nden görünüm	135
Fotoğraf 4.23.	Namık Kemal zindanından görünüm	136
Fotoğraf 4.24.	Gazimağusa surlarından bir görünüm.....	136

Fotoğraf 4.25.	Salamis Kentinden bir görünüm	137
Fotoğraf 4.26.	St. Barnabas manastırının görüntüsü	138
Fotoğraf 4.27.	Mağusa'da Tapu Dairesinin Önünde Sergilenen İlk Tren Lokomotifi	139
Fotoğraf 4.28.	Lala Mustafa Paşa Camii önündeki tarihi cümbez ağacı.....	140

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1.	Mağusa meteoroloji müdürlüğüne ait sıcaklık değerleri	16
Tablo 1.2.	Gazimağusa'da ortalama basınç değerlerinin aylara göre dağılımı	17
Tablo 1.3.	Gazimağusa'da ortalama yağış miktarının aylara göre dağılışı	19
Tablo 1.4.	Yağışın mevsimlere göre dağılışı	20
Tablo 2.1.	Çeşitli yıllarda Gazimağusa'nın nüfusu	41
Tablo 2.2.	KKTC'de 1996 ve 2006 nüfus sayımlarında idari bölgelere göre nüfus ve nüfusun artış hızı	43
Tablo 2.3.	2006 Sayımlarına göre yerleşim yeri ve cinsiyete göre Gazimağusa nüfusu.....	44
Tablo 2.4.	Gazimağusa'nın mahalle bazında nüfusu (1996-2006 karşılaştırmalı)	46
Tablo 2.5.	Doğumların annenin yaş grubu ve doğurduğu canlı çocuk sayısı itibariyle dağılımı.....	47
Tablo 2.6.	Gazimağusa'da ölümlerin cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımı	48
Tablo 2.7.	Doğum yeri, sürekli ikamet edilen yer ve cinsiyete göre nüfus.....	51
Tablo 2.8.	Doğu Akdeniz Üniversitesi yıllara ve ülkelere göre öğrenci sayıları	53
Tablo 2.9.	Kent merkezi ve köylerin yıllara göre nüfus ve cinsiyet durumu.....	54
Tablo 2.10.	Gazimağusa'da nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı ve cinsiyet oranları (2006)	56
Tablo 2.11.	Gazimağusa'da yaşayanların eğitim durumu	61
Tablo 2.12.	Hanehalkı büyüklüğü ve konut sayıları	64
Tablo 4.1.	Gazimağusa genel arazi dağılım çizelgesi	103
Tablo 4.2.	Ekili-Dikli arazilerinin ürün gruplarına göre dağılımı.....	104
Tablo 4.3.	Gazimağusada'ki meyvelik alan, ağaç sayıları ve üretim miktarları	108
Tablo 4.4.	Gazimağusa'da yem bitkileri ekiliş, verim ve üretimleri	109
Tablo 4.5.	Gazimağusa'da hayvan varlığı	112
Tablo 4.6.	Mağusa sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren tesislerin dağılışı.....	115
Tablo 4.7.	Kuzey Kıbrıs Ercan Havaalanı servisleri- Ercan Havaalanı transfer saatleri.....	122
Tablo 4.8.	Gazimağusa'daki turistik tesislerde konaklayan kişisayısı,geceleme, ortalama kalış süresi ve doluluk oranı	128
Tablo 4.9.	Gazimağusa'da konaklama, tesis sayısı ve yatak kapasitesi	129
Tablo 4.10.	Gazimağusa'nın plajları ve kıyı uzunlukları	130
Tablo 4.11.	Gazimağusa'da bulunan tarihi mekanlar	133

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1.	Gazimağusa'da sıcaklık değerlerinin yıllık durumu.....	16
Şekil 1.2.	Ortalama yağış miktarı.....	19
Şekil 1.3.	Yağışın mevsimlere göre dağılışı	20
Şekil 2.1.	Gazimağusa'da nüfusun yıllara göre dağılımı.....	54
Şekil 2.2.	Gazimağusa kentinin nüfus piramidi	57
Şekil 2.3.	Gazimağusa'da nüfusunun eğitim durumuna göre dağılımı	61
Şekil 4.1.	Gazimağusa'da genel arazi dağılımı	103
Şekil 4.2.	Ekili-Dikili arazilerin ürün gruplarına göre dağılımını gösteren grafik ..	105

HARİTA LİSTESİ

Harita 1.	Araştırma sahasının lokasyon haritası	2
Harita 2.	Kıbrıs'ın fiziki haritası.....	7
Harita 3.	Kuzey Kıbrıs'ın geçitleri	8
Harita 4.	Gazimağusa ve çevresinin topografya haritası	10
Harita 5.	Gazimağusa ve yakın çevresinin jeoloji haritası.....	12
Harita 6.	KKTC'nin yağış haritası	18
Harita 7.	Gazimağusa ve çevresinin hidrografya haritası	23
Harita 8.	KKTC'nin toprak haritası.....	25
Harita 9.	Kıbrıs ormanlarının dağılım haritası.....	27
Harita 10.	Gazimağusa'da nüfusun dağılışı haritası.....	66
Harita 11.	1572 Tarihli Mağusa haritası	72
Harita 12.	1571 yılında Mağusa'daki Osmanlı kuşatmasını gösteren panoramik harita	73
Harita 13.	Gazimağusa kenti erken dönem ve Venedik döneminde yerleşimin gelişimi (648-1974 savaş sonrası dönem).....	79
Harita 14.	Gazimağusa'da kent yerleşim alanlarının gelişimi (1957-1997).....	80
Harita 15.	Gazimağusa'nın idari bölünüş haritası	84
Harita 16.	Gazimağusa şehri mekansal kullanım haritası.....	87
Harita 17.	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti karayolları haritası.....	123

GİRİŞ

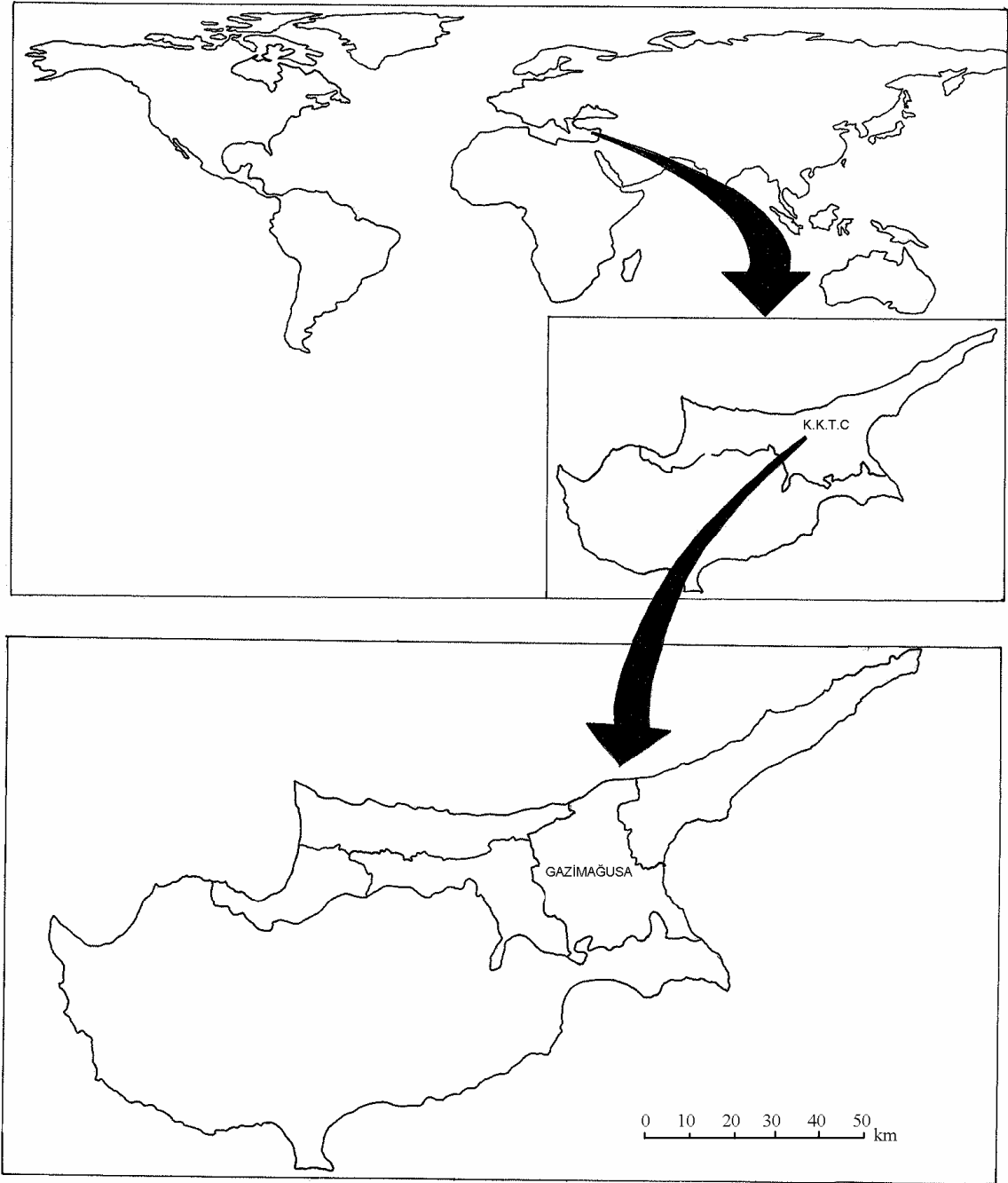
Akdeniz'in Sicilya ve Sardunya'dan sonra üçüncü büyük adası olan Kıbrıs üç kıtanın ticaret yollarının kesiştiği Doğu Akdeniz'de, 34° 33' - 35° 42' enlemleri ile 32° 16' - 34° 36' doğu boylamları arasında yer almaktadır. Adanın toplam yüzölçümü 9.282 km²'dir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Kıbrıs Cumhuriyeti toprakları arasında Birleşmiş Milletler Kontrolündeki tampon bölge yer almaktadır. Adanın en yakın komşusu 65 km kuzeyinde yer alan Türkiye'dir. Ada ayrıca Suriye'nin 100 km batısında, Mısır'ın da 420 km kuzeyinde yer almaktadır (Harita 1).

Bazı tarihçilere göre adaya ilk Avrupa'dan, bazılarına göre ise Asya'dan gelen insanlar ayak basmıştır. Eski çağlarda Hititlerden, Mısır'a ve Antik Yunanlılara kadar birçok medeniyetin yönetimine girmiştir ve milattan sonra 395 yılında Romalılar tarafından alınmıştır.

1911 yılında Aslan Yürekli Richard Haçlı Seferleri sırasında adaya yerleşmiş ve daha sonra adayı Templar Şövalyeleri'ne satmıştır. 1192 yılında Guy de Lusignan'nın adayı satın alınmasına izin verilmiş, Kıbrıs 1489'da Venediklilerin adayı alışına kadar Lusignanların yönetiminde kalmıştır.

1571 yılında Osmanlılar adayı fethetmişler, Türk-İslam nüfusunu arttırmak amacıyla Anadolu'nun çeşitli yerlerinden Türkmenler getirmişler, böylece adada yeni bir dönemin başlamasına neden olmuşlardır. Osmanlılar Kıbrıs'ı 1878 yılında Britanya'ya kiralayana kadar yönetmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu Birinci Dünya Savaşına Almanya'nın yanına katılınca 1925 yılında ada Britanya tarafından ilhak edilmiştir. 1960 yılında Kıbrıslı Türkler ve Rumlar Kıbrıs Cumhuriyetini kurmuşlar, ancak 1963 yılında Rumlar anayasayı tek taraflı değiştirmeye kalktıklarında, toplumlar arası çatışma çıkmıştır. Toplam 103 Türk köyü boşaltılmış ve Türk nüfus zor şartlar altında yaşamaya başlamıştır.

1974 yılında adayı Yunanistan'a bağlama amaçlı darbenin ardından Türkiye adaya müdahale etmiştir ve ada iki taraf arasında ikiye bölünmüştür. 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti kurulmuş 1983 yılında ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir.

Harita 1. Araştırma sahasının lokasyon haritası

Kaynak: Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki" adlı eserinden değiştirilerek alınmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kıbrıs adasının kuzey bölümünde yer alır. Yüzölçümü yaklaşık 3242 km²'dir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve güneydoğuda Dhekelia Üssü ile sınırı vardır. 2006 yılı nüfus sayımlarına göre nüfusu 264.172 kişidir. Hizmet sektörü başta olmak üzere sanayi ve tarım başlıca faaliyetleridir. Yüzey şekillerinin temelini Girne Dağları oluşturur. Bu dağlar kuzey kıyı boyunca alçalıp yükselerek doğu-batı istikametinde uzanır. İç Ovanın büyük bölümü ile kuzey sahil şeridi başlıca tarım ve yerleşim alanıdır. Ülke Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt ve İskele olmak üzere 5 idari birime ayrılmıştır.

Araştırma sahası olan Gazimağusa 35° 2' 30" - 35° 22' 30" kuzey enlemleri ile 33° 34' 30" – 34° doğu boylamları arasında yer almaktadır. Kent 1975 yılına kadar Magosa ya da Famagusta olarak bilinirdi. Famagusta batı dillerinde "kuma gömülü" anlamına gelmektedir. Mısır hükümdarı II. Ptolemaios tarafından Arsinoe adıyla kuruldu. Filistin'deki Akka kentinin düşmesinden sonra Hristiyan göçmenlerin akınıyla küçük bir köy olmaktan çıkarak Hristiyan dünyanın en zengin kentlerinden biri haline geldi. 1372'de Cenevizliler 1426'da da Memlükler tarafından yağmalandığı halde 13. ve 16. yüzyıllar arasında bölgenin önemli bir ticaret merkezi olmuştur. 1472'de Venedikliler şehri sağlam surlarla çevirerek 1571'e kadar korudular. 1571'de 6 ay muhasara ve top ateşi altında Osmanlıların eline geçen surlar dahilindeki Mağusa'da bugüne kadar Türkler yaşamıştır. Savaşlar ve depremler sonucu yıkıldığından günümüzde ancak kısmen oturulabilir durumda olan, surlarla çevrili eski kentte; ortaçağ askeri mimarisinin çok güzel örneklerinin yanı sıra, cami olarak kullanılan 14. yüzyıla ait gotik üsluptaki St. Nicholas Katedrali yer alır. 1878'den 1960'a değin İngiliz yönetimi sırasında, kentin Maraş (Varasio) denen yeni bölümü turizm merkezi olarak gelişmiş ve güneye yayılmıştır.

Batıda Girne ve Lefkoşa, güneybatıda İngiltere'ye ait Dhekelia Bağımsız Askeri Üssü ve Larnaka, doğu ve güneyde de Akdeniz'le çevrili olan ve 899 km²'lik bir alan kaplayan Mağusa kenti günümüzde güneydoğu ucu dışında Türk kesimi içindedir (Fotoğraf 3.2, Harita 1). 1974'de surlar içindeki bölgeye yığılmış olan 11.000 Kıbrıslı Türk, Rum saldırıları karşısında, Türk ordusu gelene kadar şehri kahramanca savunmuştur. Bu nedenle 1975 yılında yapılan düzenlemeyle kente Gazimağusa adı verilmiştir. Kentte üzerinde yaşamış her uygarlığı izlerini görmek mümkündür.

Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin kurulmasıyla beraber kent her alanda hızlı bir gelişme göstermiştir ve günümüzde de gelişmeye devam etmektedir. Eğitim, turizm, tarım, hayvancılık ve liman hizmetleri alanlarında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin parlayan yüzüdür.

Bu çalışmada gerek literatür taraması, gerekse saha verileri ihtiyaca göre Gazimağusa düzeyinde, ağırlıklı olarak da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti geneli ölçü alınarak yapılmıştır. Konunun durumuna göre kent verileri ile ülke verileri kıyaslanmış ve birtakım değerlendirmelerde bulunulmuştur. Konu başlıklarında kimi zaman tarihi bilgilerden yararlanılmış, kimi zaman da tüm ülkede ve kentte problemlerin temel kaynağı olarak görülen, Türkiye dışında ülkeyi 3. ülkelerin tanımaması sorununa değinilmiştir. Çözüm önerilerinin de çoğunluğuna bu problemin aşılması doğrultusunda çalışılmıştır.

1. BÖLÜM
DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.1. YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

Kıbrıs'ın yeryüzü şekilleri oluşumu Alp Orojenezi ile başlamış, Epirojenez hareketlerle işlenmiş, bu arada "Dış Kuvvetler" (taşların çözülmesi, yağışlar, akarsular, rüzgarlar, dalgalar ve buzullar) Kıbrıs'a bugünkü şeklini vermiştir.

Adanın belirgin 4 yeryüzü şekli vardır. Bunlar: Girne Dağları, Tradoslar, Meserya Ovası ve kıyı şerididir (Harita 2).

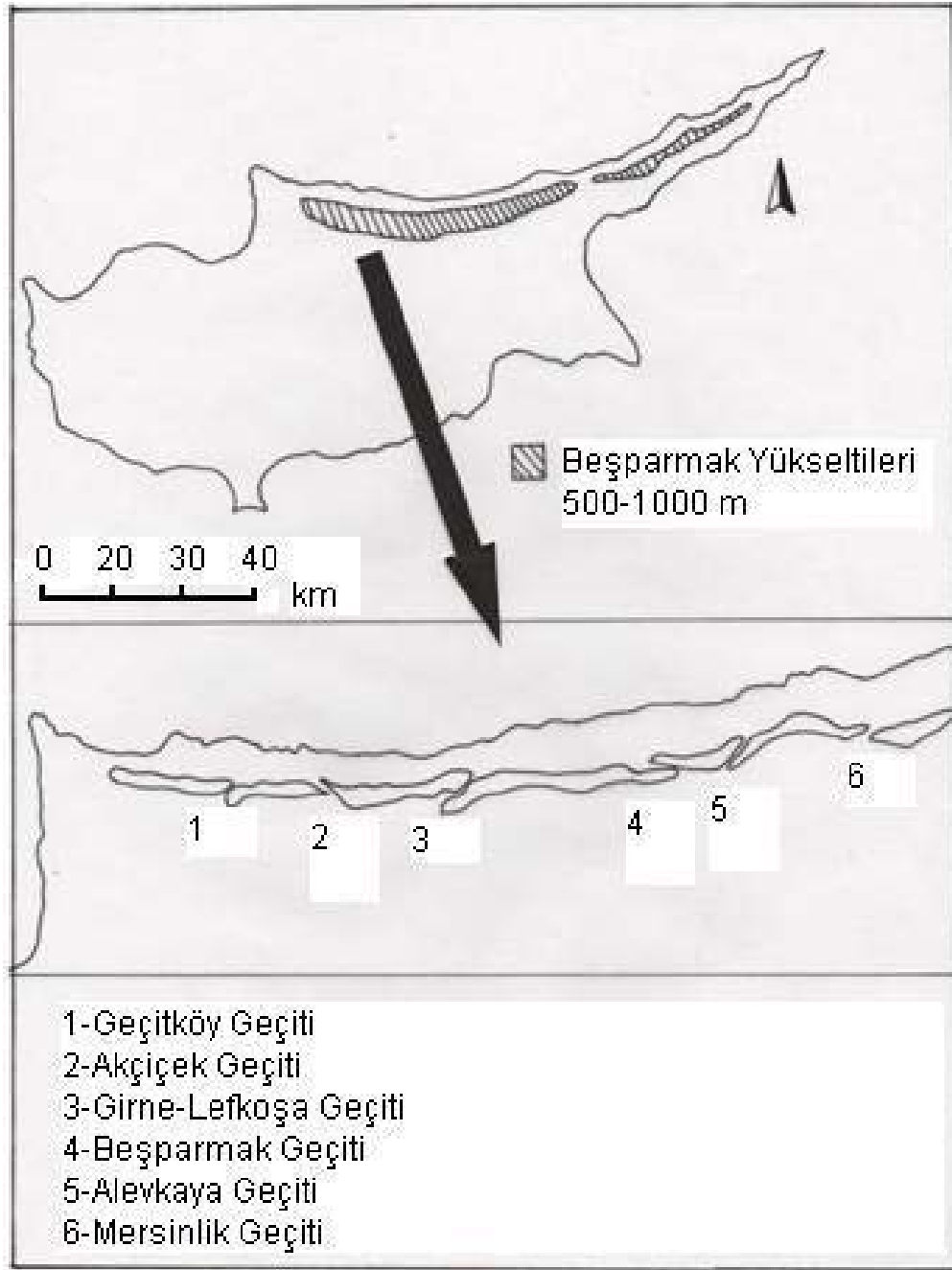
Kuzeydeki Girne Sıradağları: Koruçam'dan başlayarak Karpaz Zafer Burnu'na değin, doğu-batı paralelinde uzanır. Bunlar 160 km. uzunluktadır. Kristalleşmiş sert kireçtaşıdan oluşan Girne Dağları'nın kuzeyinde, yıl boyu akan pınarlarla sulanan dar bir sahil şeridi vardır.

Trados Dağları büyük çoğunluğu verimsiz volkanik, bazalt taşlarından oluşmuş dağlardır. En yüksek noktası 1950 m. İle Karlıdağ (Olympos) olan bu dağlar, 85 milyon yıl önce kıtaların oynamasıyla denizin derinliklerinden yükselerek meydana gelmiştir. Tradoslar, 3200 km²'lik bir alanla adanın güney kısmının çoğunluğunu kaplamaktadır. Dağların yüksek kısmı, volkanik kayalardan oluşmaktadır. Tradosların etekleri ise tortul kireçtaşıdan oluşur; dağlarda ayrıca sabuntaşı (piklorit) kaynakları da bulunmaktadır.

Meserya Ovası ise Trados ve Beşparmak Dağları arasında kalan ovadır. Mevsimlik akan birkaç dere ile sulanmaktadır. Eskiçağlarda Meserya Ovası ormanlık bir alan olmasına karşın ağaç kesiminden dolayı zamanla tarım için kullanılan ağaçsız bir alan haline gelmiştir.

Adanın etrafındaki kıyıların büyük çoğunluğu hafif eğimlidir. Bu kıyıların yükseltisi fazla değildir. Adanın güney kıyısının en belirgin fiziki özelliği Larnaka yakınlarındaki Tuz Gölü'dür. Doğu kıyısının en belirgin fiziki özelliği ise Pedios yani Kanlıdere'dir. Bu dere Tradoslardan başlayıp Lefkoşa'yı geçer ve Salamis antik kenti yakınlarından denize dökülür. Kıyılar, genç taşlardan sayılabilecek kalkaranit taşından oluşmuştur.

Girne Dağları araştırma sahasının kuzey kıyı şeridi boyunca uzanır ve doğuda ince, uzun ve dağlık Kırpaşa (Karpas) Yarımadasını oluşturur. Gazimağusa'nın kuzey sınırını oluşturan yabancı kaynaklarda "Girne Dağları" olarak bilinen bu dağlar, halk

Harita 3. Kuzey Kıbrıs'ın geçitleri

Kaynak: Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki" adlı eserinden değiştirilerek alınmıştır.

arasında beşparmağa benzetildiği için "Beşparmak Dağları" olarak adlandırılır¹. Girne Dağları batıda Koruçam'dan (Kormakiti) başlayarak doğuda Yedikonak'a (Ephtakomi) kadar uzanır. Yedikonuk'ta yükseltilerini kaybederek sona erer. Bu kısımdan itibaren alçak tepeler halinde Zafer Burnu'na doğru ilerleyen Karpaz Yükseltileri giderek alçalır ve Zafer Burnun'da (Cape Andreas) son bulur.

En önemli özellikleri kesintisiz olarak kıyı boyunca uzanmaları dar, kayalık, sarp oluşları ve kuzey kıyılarına ani bir iniş yaparak, denizle aralarında çok dar bir kıyı ovası oluşturmalarıdır. Bu sıradağlar bir duvar oluşturarak Kıbrıs'ın kuzeyini orta alandaki Meserya Ovasından ayırır (Harita 3).

Girne Dağları'ı beş bölüme ayrılır²; Kayalar Dağları, Lapta Dağları, Beşparmak Dağları, Kantara Dağları ve Karpaz Yarımadası. Gazimağusa'nın kuzey sınırını oluşturan bölümler ise Beşparmak Dağları'nın doğu kısımları ile Kantara Dağları'nı batı kısımlarıdır. Beşparmak yükseltisi Girne-Lefkoşa Boğazı'ndan başlar ve doğuya doğru uzanarak Mersinlik Geçidinde son bulur. Kantara Dağları ise Mersinlik Geçidinden başlayarak Yedikonuk'a kadar uzanmaktadır (Harita 4) .

Araştırma sahasının güney bölümü, Gazimağusa Körfezine kadar uzanan ve Meserya (Mesaoria) olarak da bilinen İç Ovanın doğu kesimini içine alır. Doğuda Gazimağusa Körfezi'ne dökülen Kanlıdere ve Yıalias Irmağı yazın kurur³. Şehir Lefkoşa'ya 61 km. Girne'ye ise 94 km. mesafededir.

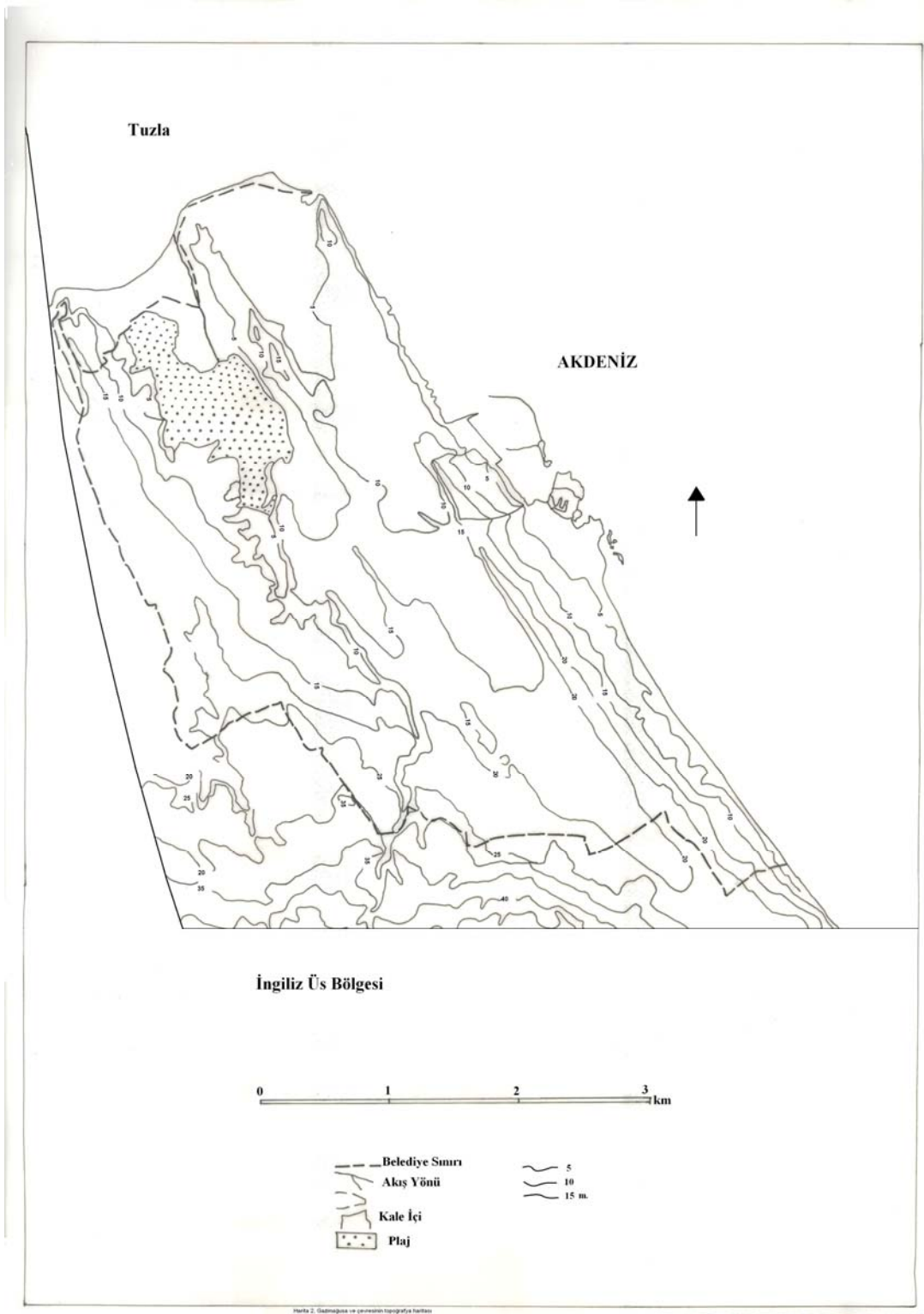
Alp Orojenik hareketleri sonrası dağların bazı bölümlerinde kırılmalar görülmüş ve bu kısımlarda geçitler oluşmuştur. Bu geçitlerden Mersinlik Geçit'i Mağusa'yı kuzey kıyı karayoluna bağlar. Mersinlik Geçidi sayesinde doğuda Mersinli, Kaplıca ve Kantara'ya, batıda ise Girne'ye kadar uzanan bağlantı kolaylaşmıştır (Harita 3).

Beşparmak Dağları ve Trados Dağları arasında yer alan Meserya Ovası 1884 km²'lik bir alana sahiptir. Doğuda Gazimağusa Körfezin'den başlayarak batıda Lefke'ye kadar devam eden ovanın en batı ucunda Güzelyurt yöresi yer alır. Uzunluğu yaklaşık 96 km, genişliği yerine göre 16-32 km arasında değişen ova hafif dalgalı olmasına rağmen genelde düz bir yapıya sahiptir.

¹ Günay Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Fiziki Coğrafyası*, Seçil Ofset, 1998, s.34

² Günay Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Fiziki Coğrafyası*, Seçil Ofset, 1998, s.34

³ Erol Kaplıhan, *KKTC'nin Coğrafi Özellikleri ve Bu Özelliklerin Eğitime Yansıması*, Yüksek Lisan Tezi, 2002, s.15

Harita 4. Gazimağusa ve çevresinin topografya haritası

Kaynak: Kevork K. Keshishian, "Famagusta Town and District Cyprus" adlı eserinden değiştirilerek alınmıştır.

Bazı kaynaklarda Meserya Ovası'nın Türkiye'nin Hatay Yöresindeki Asi Nehri'nin meydana getirdiği Amik Ovası'nın bir devamı olduğu savunulmaktadır⁴. Trados ve Girne dağları arasından aşınıp düzlüklere biriken alüvyonlar ovanın verimli topraklarını oluşturmuştur.

Gazimağusa Doğu Meserya Yöresinin en uç noktasının, Güneydoğu Meserya Yöresinin ise en kuzey sınırında yer almaktadır. Araştırma sahasının kuzeyi Doğu Meserya'nın, güneybatısı ise Güneydoğu Meserya'nın morfolojik özelliklerini gösterir. Güneydoğu Meserya batıda İngiliz Dikelya üssünü bu üssün doğusundaki tüm K.R.Y topraklarının ve KKTC'de Gazimağusa, Maraş, Derinya, Güvercinlik, Çayönü, İncirli, Düzce, Beyarmudu, Köprülü ve Tuzla ile sınırlıdır⁵.

Bu yörenin en büyük özelliği aynen Güzelyurt yöresinde olduğu gibi Kıbrıs'ın önemli yer altı su kaynaklarından birine sahip olmasıdır. Güneydoğu Meserya Akiferi olarak bilinen bu alan pliosen-pleistosen yataklarındaki geniş yer altı su kaynakları ile sulu tarım yapılmasına çok uygundur. Gazimağusa Körfezi Kıbrıs'ta bulunan önemli körfezlerden biridir. Bu körfeze dökülen küçük akarsuların oluşturduğu alçak kıyılar, halk tarafından plaj olarak kullanılmaktadır.

1.2. JEOLJİK ÖZELLİKLER

Gazimağusa kenti jeolojik yönden oldukça genç birimler üzerinde yer almaktadır. Bu jeolojik birimler yaşlıdan gence doğru Üst Pliyosen-Pleistosen yaşlı sığ denizel Gürpınar formasyonu ile Pleistosen –Holosen yaşlı sığ denizel-geçiş ortamına ait çökeller (Denizel ve Karasal Sekiler), Holosen yaşlı ikincil kireçtaşları yer yer karasal ortam ürünü olan kıyı kumulları güncel plaj ve dere yatağı çökelleridir.

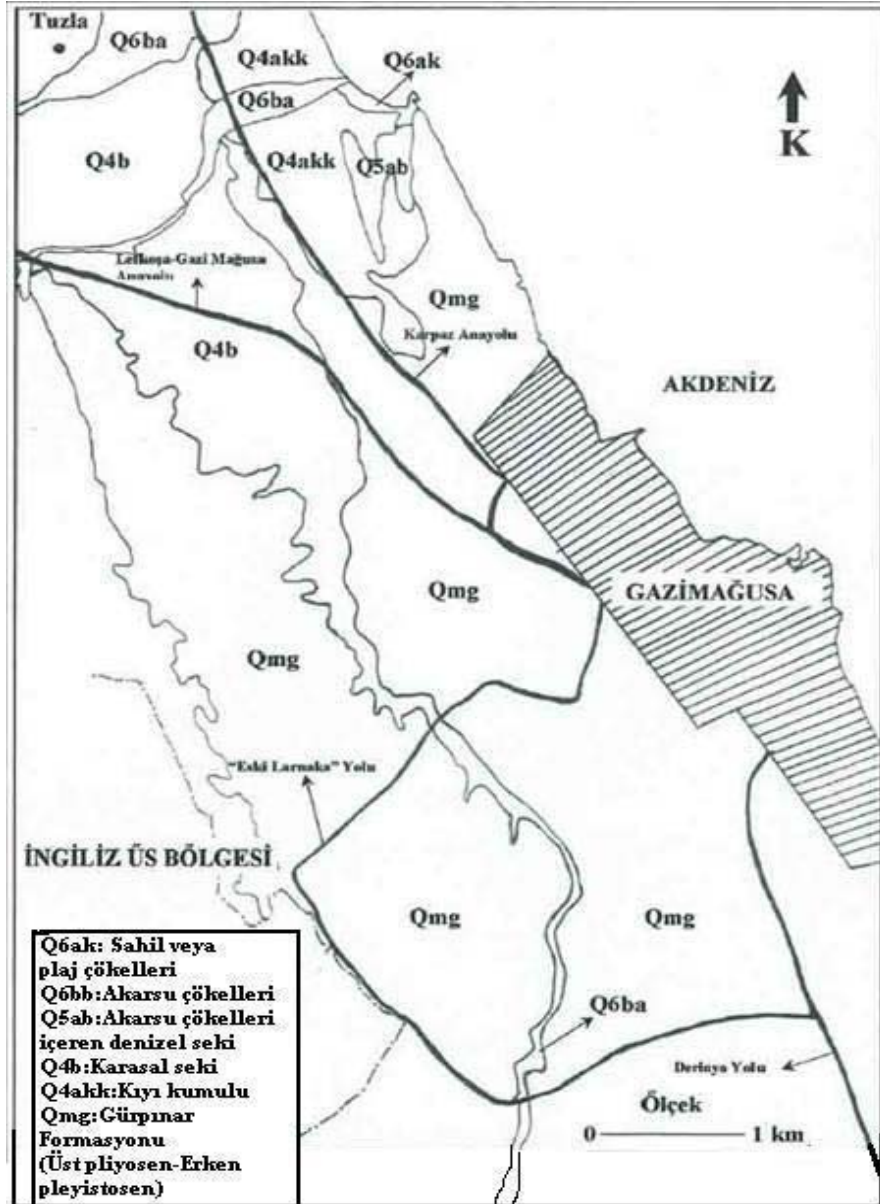
1.2.1. Gürpınar Formasyonu

Gazimağusa kentinin batı ve yakın kuzeybatısı ile güneybatısında oldukça yaygın bir şekilde yüzeylenir. Sarı renkte orta –kalın ve çapraz kalkerenitlerdir. Gazimağusa surlarının üzerinde yer aldığı kaya birimleri ile Akyar sınır kapısının güneyindeki geniş yayılıma sahip çorak ve platonsu düzlükler halinde; yine Maraş kapalı bölgesinin batısında oldukça geniş mostralalar halinde yüzeylenir. Sarımsı-gri renkte de gözlenebilen bu formasyona ait kaya birimleri içerisindeki hakim olan litoloji kalkarenittir.

⁴ M.Tevfik Tarkan, 'Kıbrıs (Genel Çizgileriyle)', Sevinç Matbaası, Ankara, 1975, s.3

⁵ Günay Yorgancıoğlu, 'Kıbrıs Fiziki Coğrafyası', Seçil Ofset, 1998, s.54

Gürpınar Formasyonu'nun kalınlığı değişkendir. Bu kalınlığın 18-40 m. arasında değiştiği izlenmektedir. Yapılan sondajlarda formasyonun kumtaşı-ince kumlu marn-ince taneli kumtaşı-haki bej marn-haki ve bej renklerde kumtaşı ile kumlu yüzeyler içerdiği gözlenmiştir. Bu seviyelerden Üst Pliyosen yaşlı gri-koyu gri renklerde Lefkoşa Formasyonu'na ait marna girilmektedir. Lefkoşa Formasyonu inceleme alanının kuzeybatısında yer alan Tuzla köyünün batısında Eski Eserler ve Müzeler Dairesi'ne ait depo civarında yüzeylenmektedir⁶ (Harita 5).

Harita 5. Gazimağusa ve yakın çevresinin jeoloji haritası

Kaynak: Jeoloji Mühendisi Mehmet Necdet, Gazimağusa Kentinin Jeoloji Raporundan değiştirilerek alınmıştır.

⁶ Mehmet Necdet, 'Gazimağusa Kentinin Jeoloji Raporu', KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi,

1.2.2. Denizel Seki'ler

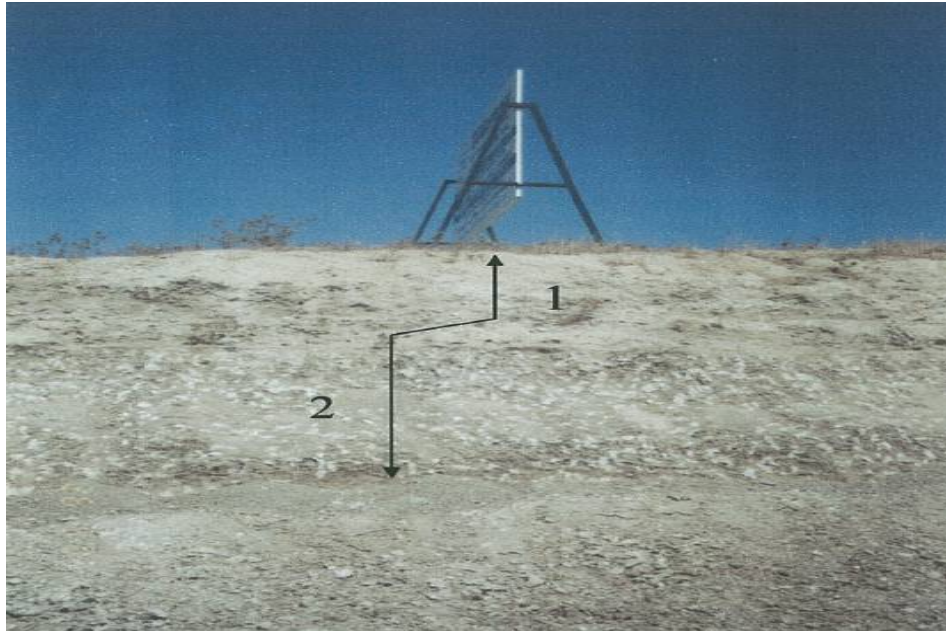
Sığ denizel özellikte ve kalkarenitlerden oluşan denizel dolgu sekileri olup düşük ve yüksek açılı çapraz katmanlı ve bol biyoturbasyonludur. Sahil şeridinden karaya doğru yayılım gösteren 1-1.5 km. genişliğinde bir kuşak halinde izlenir. Tuzla Mahallesi'nin batısında yer alan ve 1940'lı yıllarda Kanlıdere'nin denize döküldüğü kıyı bölümüne yakın kesimlerde, Gülseren Kışlasının kuzey kuzeybatısındaki lagün çevresinde, Kapalı Maraş bölgesinin yer aldığı kıyı şeridinde bu birimler yüzeylenir.

Kumlu özellikteki bu denizel sekiler karbonat içeriğine göre travertenleşme gösterirler. Kumtaşı bozulmuş ve az pekişmiş olup tabakalanma gözlenmemektedir.

Kalkarenitlerin tabaka kalınlıklarının izlenebildiği kesimlerde ise 3-7 cm arasında değişen kalınlıktadır. Tabakalanmanın belirsiz olduğu kesimlerde oksidasyon zonları hakimdir.

1.2.3. Karasal Seki'ler

Bunlar eski alüvyoner çökelleri ile kısmen eski dere yatağı ortamına ait olup Gazimağusa girişinde açılmış yeni yol üzerindeki yarmalarda havara içeren eski alüvyon çökelleri ile karakteristiktir (Fotoğraf 1.1).

Fotoğraf 1.1. Karasal seki'yi oluşturan ve ikincil kireçtaşı yumruları içeren eski alüvyon (2). Karasal seki üzerinde yer alan kumlu alüvyon (1)

Kaynak: Jeoloji Mühendisi Mehmet Necdet, Gazimağusa Kentinin Jeoloji Raporundan alınmıştır.

1.2.4. Güncel Çökeller

Plaj çökelleri ile güncel dere yatakları içerisindeki çoğunlukla kumlu ve az oranda iri kırıntılı çökellerdir⁷.

1.3. İKLİM ÖZELLİKLERİ

Bir yerin iklimi ile insan yaşamı ve özellikle tarım faaliyetleri arasında yakın bir ilişki vardır. Yağış ve sıcaklık gibi özelliklerin bilinmesi ve iyi yorumlanması o bölgeyle ilgili ulaştırma, turizm, sulama, inşaat gibi sektörler için büyük önem taşımaktadır.

Bilindiği gibi bir yerin iklim özellikleri üzerinde daha çok atmosfer dolaşım sistemi ve buna bağlı olarak meydana gelen makro klima şartları ile bölgesel klima alanlarının belirlenmesine yol açan coğrafi faktörler etkili olur. Bu nedenle KKTC'nin iklimini etkileyen unsurların başında adanın coğrafi konumu nedeniyle bulunduğu Akdeniz ortamını etkileyen basınç merkezinin yapısı gelir.

Bulunduğu konum itibarıyla KKTC, subtropikal kuşak içinde gelişen Akdeniz makro klimasının özelliklerini yansıtmaktadır. Bilindiği gibi bu iklim tipinde kışlar ılık ve yağışlı, yazlar ise sıcak ve kurak geçer⁸. Yaz mevsiminde Akdeniz, Alize Rüzgarlarının ve Astropikal Yüksek Basınç Alanının etkisinde kalarak iklimi sıcak ve kurak olur. Kış mevsiminde ise depresyonların etkisinde kalarak yağışlı geçer. Depresyonlar çoğunlukla Akdeniz'in batısından doğusuna doğru hareket eder ve Akdenizin, özellikle geçtikleri yerlerin yağışlı olmasını sağlarlar⁹. Ancak KKTC'nin Doğu Akdeniz'de yer alması ve enlem olarak da Akdeniz'in güneyinde bulunması bu yağışlardan yeterince yararlanamamasına neden olur¹⁰.

Genel iklim karakterlerinin birbirine yakın olması yanında KKTC'de doğu-batı doğrultusunda uzanan Beşparmak Dağları (en yüksek tepe 1024 m. ile Selvilitepe) kuzey ile güney arasında beliren farklı yerel iklim karakterlerinin başlıca nedenidir. Beşparmak Dağları kuzeyin Akdeniz'den gelen nemli havasının güneydeki iç ovalara geçişini engellemektedir. İç ve kıyı kesimler arasında sıcaklığın yanında yağış, nisbi

⁷ Mehmet Necdet, 'Gazimağusa Kentinin Jeoloji Raporu', KKTC Jeoloji ve Maden Dairesi

⁸ Barbaros Gönençgil-Erkan Çavuş, *KKTC'nin İklimi*, Elçi Yayıncılık, ISBN:975-9140-21-2, İstanbul, 2006, s.10

⁹ Günay Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Fiziki Coğrafyası*, Seçil Ofset, 1998, s.75

¹⁰ Sırrı Erinc, *Klimatoloji ve Metotları*, Alfa Basım Yayım, Yayın No:276, İstanbul, 1996, s.287

nem gibi iklim elemanlarında ortaya çıkan farkların temel nedeni adeta bir duvar gibi doğu –batı doğrultusunda yer alan bu sıradağlardır¹¹.

Ortalama sıcaklık değerlerine bakıldığında KKTC'de yıllık ortalama en yüksek sıcaklık 25.6 C ° yıllık ortalama en düşük sıcaklık 13.9 C°dir. Ölçülen en yüksek sıcaklık değeri 1978 yılında Geçitkale ve Gönendere'de en düşük sıcaklık değeri ise 1992 yılında -5.4 C ° Alevkaya meteoroloji istasyonunda kaydedilmiştir¹².

KKTC'deki yağışların çoğu Aralık (76.7 mm) ve Ocak (69.6 mm) aylarındadır. En kurak aylar ise Ağustos (1.0 mm) ve Temmuz (2.2 mm) aylarıdır. En çok yağış Trados Dağları'nın denize bakan yüksek yamaçlarıdır; en kurak yer ise Güzelyurt Ovasıdır. Burası KKTC'nin en kurak alanıdır¹³.

"Gazimağusa ve Çevresinin Coğrafi Etüdü "adlı çalışmamızda iklim özelliklerini ortaya koymak için 8 m. yükseltide bulunan Mağusa meteoroloji istasyonunun verilerinden yararlanılacaktır.

1.3.1. Sıcaklık Koşulları

Bir liman şehri olan Gazimağusa'da 1975-2008 yılları arasındaki yapılan gözlem sonuçlarına göre ölçülen yıllık ortalama sıcaklık değeri 19.8 C°'dir (Tablo 1.1, Şekil 1.1). Gazimağusa şehri kıyıda olduğu için denizin ılımanlaştırıcı etkisiyle iç kesimlerdeki şehirlere oranla daha yüksek ortalama değerler gösterir (Ercan 10 C °, Lefkoşa 10.4 C °).

Mağusa'da ortalama yüksek sıcaklıklara bakıldığında doğal olarak en yüksek değerlere yaz aylarında ve özelliklede ağustos ayında rastlanıldığı görülmektedir. Bu dönemde ortalama sıcaklıklar 16.5 C ° ile 33.5 C ° arasında değişir. En yüksek sıcaklık 33.5 C ° ile Ağustos ayında tespit edilirken, yıllık ortalama en yüksek sıcaklık 28.4 C °'dir. Temmuz ve Ağustos aylarındaki 30 C °nin üzerindeki yüksek sıcaklıklar ve %60' a varan nisbi nem oranlarıyla yaşam konfor sınırları aşılmaktadır¹⁴.

¹¹ Barbaros Gönençgil-Erkan Çavuş, *KKTC'nin İklimi*, Elçi Yayıncılık, ISBN:975-9140-21-2, İstanbul, 2006, s.10

¹² Günay Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Fiziki Coğrafyası*, Seçil Ofset, 1998, s.78-79

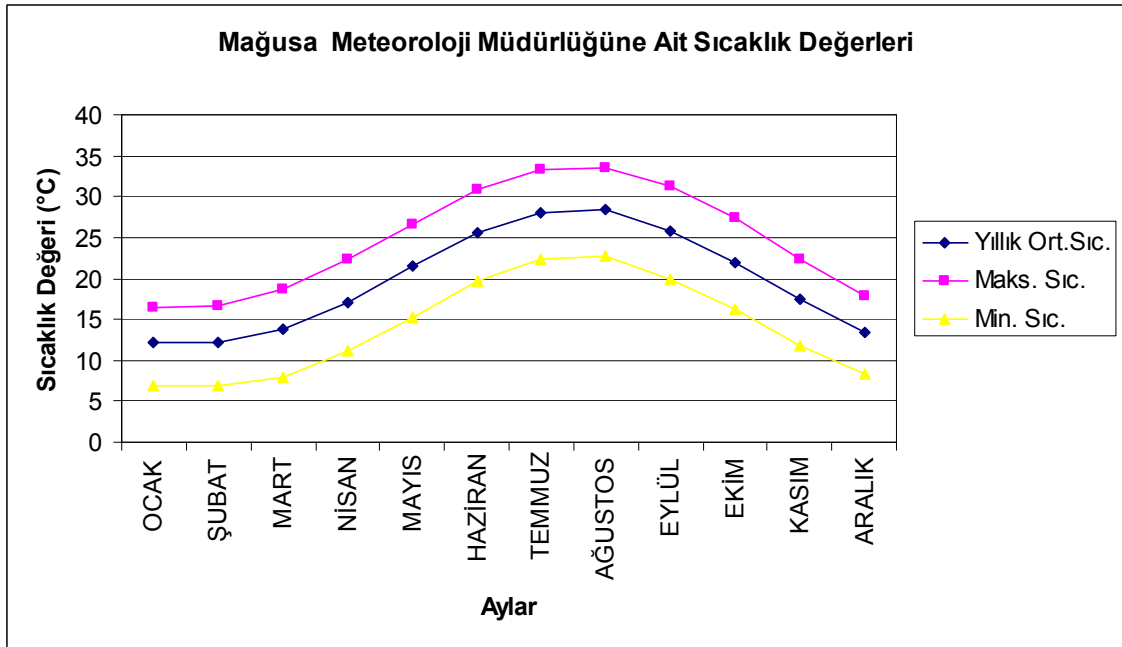
¹³ K.T.Eğitim Vakfı Yayınları, *Kıbrıs Coğrafyası*, FSF Matbaacılık, KKTC, 2007, s.37-39

¹⁴ Barbaros Gönençgil-Erkan Çavuş, *KKTC'nin İklimi*, Elçi Yayıncılık, ISBN:975-9140-21-2, İstanbul, 2006, s.20

Tablo 1.1. Mağusa meteoroloji müdürlüğüne ait sıcaklık değerleri

AYLAR	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	YILLIK
Yıllık Ort. Sic.	12, 1	12, 1	13, 8	17, 1	21, 5	25, 5	28, 1	28, 4	25, 8	22	17, 4	13, 5	19, 8
Maks. Sic.	16, 5	16, 6	18, 7	22, 4	26, 7	30, 8	33, 4	33, 5	31, 2	27, 4	22, 3	17, 8	26, 2
Min. Sic.	7	6, 9	8	11, 2	15, 2	19, 6	22, 4	22, 7	19, 8	16, 2	11, 7	8, 3	14, 1

Kaynak: KKTC Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Şekil 1.1. Gazimağusa'da sıcaklık değerlerinin yıllık durumu

Gazimağusa meteoroloji istasyonunda ortalama en düşük sıcaklıklar 6.9 C °- 22.7 C ° arasında değişmektedir. Tespit edilen 6.9 C °'lik en düşük değer Şubat ayında ölçülmüştür (Tablo 1.1, Şekil 1.1). En düşük sıcaklığın Ocak'tan Şubat'a kayması çalışma sahasının denizelliğinin etkisidir.

1.3.2. Basınç ve Rüzgarlar

Hava içindeki sıcaklık ve yoğunluk farkları ile onlardan doğan hava hareketlerinin bir sonucu olarak basınç yeryüzünde düzenli dağılmaz. Yükseltiye,

sıcaklığa ve enleme bağlı olarak kısa sürede, değişen basınç şartları başta rüzgarlar olmak üzere, sıcaklık ve yağış gibi iklim elemanlarını da etkilemektedir¹⁵.

Gazimağusa'da yıllık ortalama basınç değeri 1012 mb.'dır. Aylara göre bu değerler 1005.4 mb (Temmuz) ile 1017.5 mb (Ocak) arasında değişmektedir (Tablo 1.2). Bununla birlikte Ekim-Nisan ayındaki 7 aylık devrede basınç değerleri yıllık ortalamanın üzerinde Mayıs-Eylül arasındaki devrede yıllık ortalamanın altında kaldığı görülmektedir.

Tablo 1.2. Gazimağusa'da ortalama basınç değerlerinin aylara göre dağılımı

AYLAR	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	ORT.
Ort. Bas. (mb)	1017, 5	1015, 5	1013, 9	1012, 3	1011, 2	1008, 4	1005, 4	1006, 4	1010, 3	1013, 9	1016	1017	1012, 1

Kaynak: KKTC Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü

Basınç koşullarıyla doğrudan etkileşim halinde bulunan batı rüzgarın durumu ise Gazimağusa'da adanın coğrafi konumuna uygunluk sağlayarak W sektörlüdür. Genel olarak Akdeniz çanağı ve bu çanağın doğusunda yer alan Kıbrıs adası orta enlem gezici basınç merkezlerinin genel atmosfer sirkülasyonuna uygun olarak gerçekleştirdiği hareketler neticesinde daha çok W'den sokulan hava kütlelerinin etkisi altındadır. Kısaca Gazimağusa'da W ve SW sektörlü rüzgarlar hakimdir.

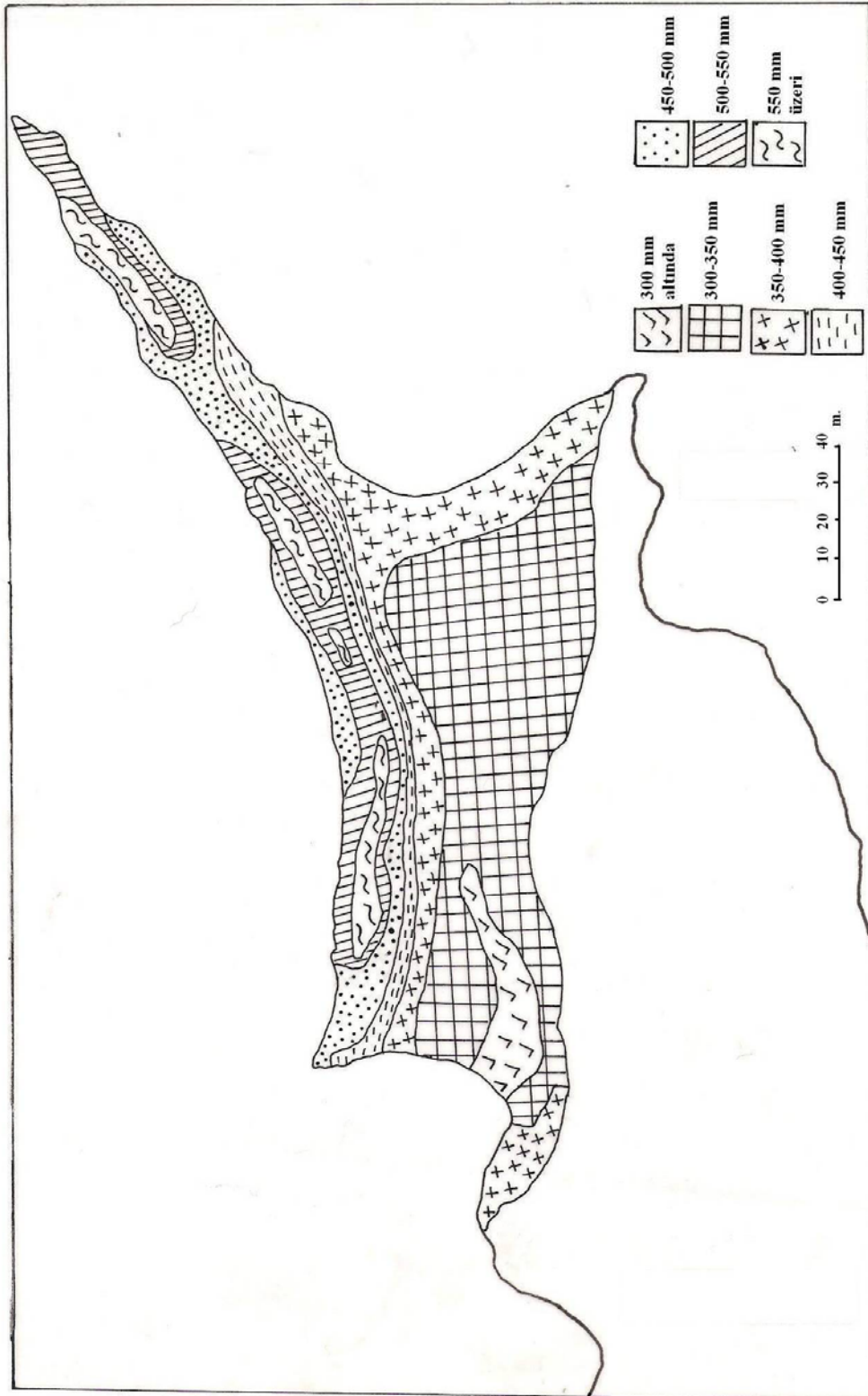
1.3.3. Yağışlar

Araştırma sahasındaki ortalama yağış miktarı 1975-2008 arasındaki devrede 336.7 mm olarak ölçülmüştür. En düşük değere Ağustos (0.4 mm), en yüksek değere ise Aralık (87.9 mm) ayında rastlanmaktadır (Tablo 1.3, Şekil 1.2, Harita 6).

Yörenin yağış rejimi özelliklerine baktığımızda Akdeniz İklimi yağış rejimi içerisinde olduğu görülür. Yağışlar genelde soğuk mevsimde düşmekte ve yaz mevsimi kurak geçmektedir¹⁶. Gerek yağışların azlığı, gerekse buharlaşma değerlerinin yüksek oluşu tüm ülkede olduğu gibi Gazimağusa'da da su açığının temel göstergesidir.

¹⁵ Oğuz Erol, *Genel Klimatoloji*, Ertem Büro, Ankara, 1984, s.102

¹⁶ Dönmez, a.g.e., s.177-178

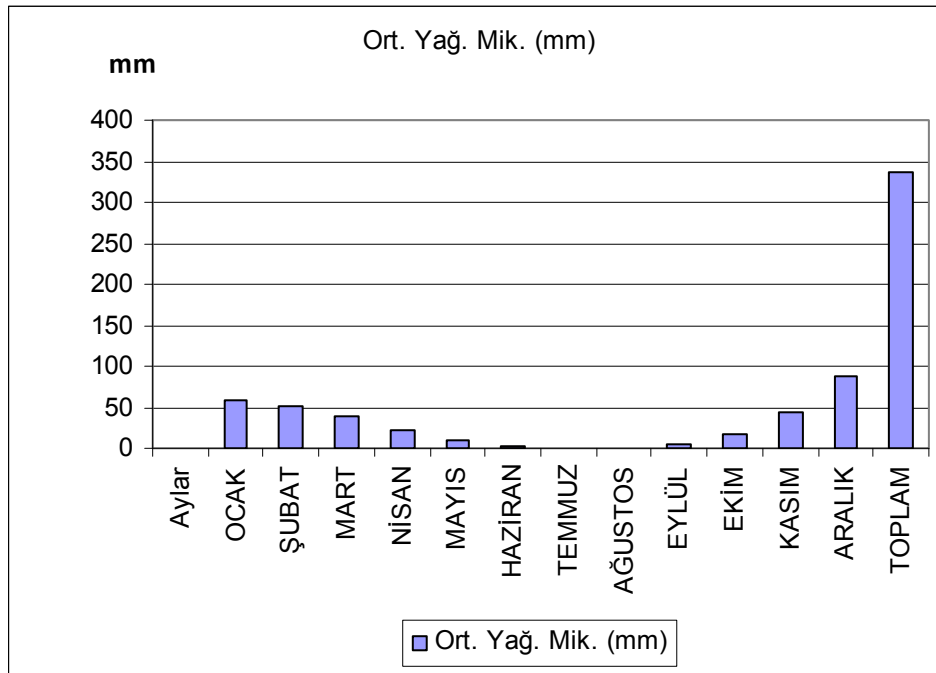
Harita 6. KKTC'nin yağış haritası

Kaynak: Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki" adlı eserinden değiştirilerek alınmıştır.

Tablo 1.3. Gazimağusa'da ortalama yağış miktarının aylara göre dağılışı

AYLAR	OCAK	ŞUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	TOPLAM
Ort. Yağ. Mik. (mm)	58, 5	51, 5	40, 2	21	9, 9	2, 5	0, 7	0, 4	4, 4	16, 9	43	87, 9	336, 7

Kaynak: KKTC Meteoroloji Dairesi Verileri

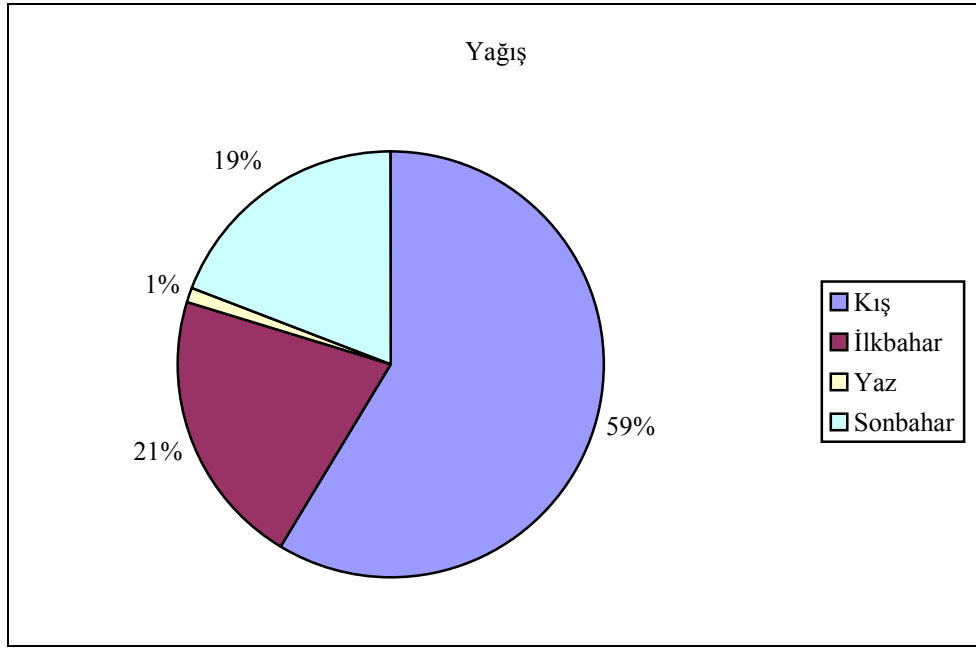
Şekil 1.2. Ortalama yağış miktarı

Yağışın mevsimlere dağılışını incelediğimiz zaman en çok yağış %58.7 ile kış mevsiminde düşmektedir. Kış mevsimini %21.1 ile ilkbahar %19.1 ile sonbahar mevsimi takip eder. En az yağış ise %1.1 ile yaz mevsiminde düşmektedir (Tablo 1.4, Şekil 1.3).

Tablo 1.4. Yağışın mevsimlere göre dağılışı

Mevsimler	Yağış (mm)	%
Kış	197,7	58.7
İlkbahar	71,1	21.1
Yaz	3,6	1,1
Sonbahar	64,3	19.1
Toplam	336,7	100

Kaynak: KKTC Meteoroloji Dairesi Verileri

Şekil 1.3. Yağışın mevsimlere göre dağılışı

1.4. HİDROĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

Kıbrıs adası yarı kurak iklim kuşağında Akdeniz'in ortasında bir adadır. Adaya düşen yağış miktarının az olması, yağışların belirli bir döneme sıkışması, buharlaşmanın şiddetli olması suyun önemini arttırmaktadır (Tablo 1.4, Şekil 1.3). Gerek içme ve kullanım suyu, gerekse tarımda kullanılan suyun kaynağı yağışlardır. Kıbrıs'a düşen yağış miktarı her yerde farklı olsa da ortalama yıllık yağış 350 mm civarındadır. Fakat Akdeniz ikliminin bir sonucu olarak uzun süreli sıcak yaz mevsimi, yüzey sularının önemli ölçüde buharlaşmasına neden olmaktadır. Adaya düşen yağışların bir kısmı

mevsimlik akarsuları oluştururken bir kısmı da adanın jeolojik yapısına bağlı olarak yeraltına sızarak yer altı sularını oluşturur¹⁷.

KKTC'nin su ihtiyacının hemen hemen tümü yer altı su kaynaklarından karşılanır. Adada bulunan en önemli su akiferlerinden biride Gazimağusa kentinin bulunduğu alandaki yer altı suyu yataklanması Güneydoğu Meserya Akiferi'nin Gazimağusa Hidroloji bölgesi içinde yer alır. Yeraltı suyu içeren birimler Gürpınar Formasyonuna ait kalkarenit ve diğer kumlu çökellerdir. Gazimağusa çevresindeki akiferin esas yayılımı kentin yakın kuzeyi ve kuzeybatısından başlar ve güney-güneybatıya genişleyerek Aşağı Maraş ve Derinya bölgesine doğru yayılım gösterir. Bu birimler akiferin yayılım gösterdiği alan itibariyle deniz seviyesinin de altına inmektedir. Bu nedenle 1950'li yıllardan itibaren yağış ve yüzey akışı ile sağlanan beslenmenin üzerinde tarımsal maksatlar için yapılan yoğun yer altı suyu çekimi neticesinde deniz suyu girişi başlamıştır. Uzun yıllar öncesinde kent çevresinde inşa edilmiş yer altı suyunu besleme amaçlı göletler, su tünelleri ve enjeksiyon kuyuları o yıllarda bozulan beslenme boşalım dengesini sağlamak ve deniz suyu girişimini yavaşlatmak amacını taşımaktaydı¹⁸.

Günümüzde bu akiferin neredeyse tamamına yakın bölümü deniz suyu girişimi nedeniyle tuzlanmış ve akiferin tabanının deniz seviyesinden yüksekte olan bölümleri ise önemli ölçüde kurumuştur. Mağusa akiferindeki bu tuzlanma bölgedeki ekonomik yapının değişmesine sebep olmuştur. Önceden narenciye bahçelerinin bulunduğu geniş alanların büyük bir kısmı kurumuş; yerlerini arsa, konut ve turistik tesislere bırakmıştır. Böylece ekonomik yapı değişmiş ve turizme yönelinmiştir¹⁹.

Şu anda uygun kalite ve miktardaki yer altı suyu Akyar sınır kapısında yolun kuzey ve güneyindeki dar bir alanda, İngiliz Üs Bölgesi çevresinde ve Derinya kapalı bölgesinin küçük bir bölümünde kalmıştır.

İşletmeye uygun kalite ve debiye sahip kuyulardan gerek tankerlerle gerekse şebekeye verilmek suretiyle ihtiyaç duyulan kullanma suyu temin edilmektedir. Kentin su gereksinimi önemli ölçüde Güzelyurt'tan gelen boru hattından sağlanan su kaynağı ile giderilmeye çalışılmış, ancak buradan getirilen suda kalite ve miktar yönünden yetersiz kalmıştır. Gazimağusa akiferi konumu itibariyle gerek Girne Dağlarından

¹⁷ K.T.Eğitim Vakfı Yayınları, Kıbrıs Coğrafyası, Eylül 2007, s.110

¹⁸ Mehmet Necdet, 'Gazimağusa Kentinin Hidrojeolojisine İlişkin Rapor', Eylül 2003, Jeoloji ve Maden Dairesi, Lefkoşa

¹⁹ Öztürk S., 1995. a.g.e

gerekse Trados Dağları'ndan kaynaklanan yüzey suyu akışından oldukça uzak olup neredeyse en uç bir konumda yer alır. Bu nedenle Akiferin olumsuz şartların düzelmesi en iyi meteorolojik koşullarda bile mümkün görülmemektedir²⁰.

Nitekim Doğu Akdeniz Üniversitesi'ne gerek lokal kaynaklardan gerekse Güzelyurt'tan boru hattıyla su takviyesi yapılmasına karşın sağlanan su ihtiyacı karşılamada yeterli olmadığından Gülseren Kışlasının kuzeyine inşa edilen deniz suyu arıtma tesisiyle içme ve kullanma suyu sorunu çözülmeye çalışılmaktadır²¹.

Ayrıca Gazimağusa kenti üzerinde konuşlandığı jeolojik birimlerin özelliğinden ötürü deniz ile temastadır. Kentin atık su toplama ve arıtma sistemi geçmiş yıllarda bulunmadığından foseptik kuyulardan denize deşarj ve mevcut olan yer altı suyunu da kirletme tehlikesi vardı. Buna ilişkin geçmiş yıllarda yaşanmış en canlı örnek Gazimağusa Hastanesi'nin atık su arıtma tesisinin arızalanması sonucunda septik suların doğrudan denize dökülmesidir²².

Araştırma sahasının en önemli akarsuları; kaynağını Trados Dağları'ndan alan Kanlıdere ve Çakıllıdere'dir (Harita 7). Kanlıdere Lefkoşa'nın batı-kuzeybatısından itibaren yaklaşık 90 derecelik bir açı yaparak, doğuya Meseraya Ovasına yönelip oradan da Tuzla Köyü'nün doğusundan Mağusa Körfezi'ne dökülür. Bu akarsuların her ikisi de yaz aylarında kurumaktadır²³.

1900'lerin başında İngiliz döneminde, Kıbrıs'ın su problemini çözmek, yağmur sularının denize akıp gitmesinin önlenmesi, suyun depolanması ve tarımda kullanılabilmesi için birçok gölet yapılmıştır. Göletlerin önemli bir fonksiyonu da akiferleri desteklemektir. Ancak bu göletler kış yağışlarının etkisiyle dolarken, yazın tarımda suya en çok ihtiyaç olduğu dönemde kuruduklarından su problemini çözmekte çok etkili olmamıştır.

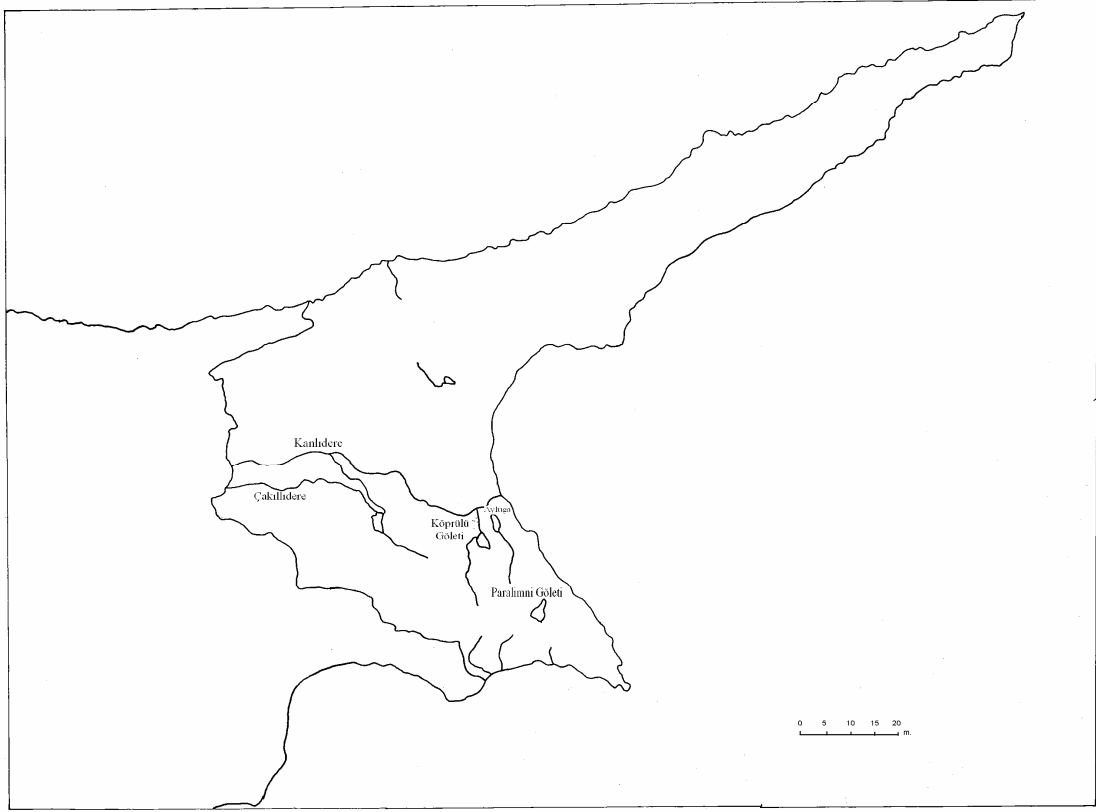
Gazimağusa akiferi de Kıbrıs'ın ikinci büyük yer altı su hazinesi oluşu nedeniyle Mağusa bölgesinde bu akiferi destekleyen bir çok gölet yapılmıştır. Bu göletlerden biri de Gölcük veya Limni ormanı denen Lefkoşa yolu boyunca yer alan sulak bölgedir. Aslında bu gölet iki bölümden oluşmaktadır: kuzey bölümü tatlı su gölü adında doğal

²⁰ Öztürk S., 1995, *KKTC'nin Bugünkü Su Durumu*, K.T.M.M Odaları Birliği, 2. Su Sempozyumu, Lefkoşa

²¹ K.T.Eğitim Vakfı Yayınları, *Kıbrıs Coğrafyası*, FSF Matbaacılık, KKTC, 2007, s.54

²² Mehmet Necdet, *Gazimağusa Kentinin Hidrojeolojisine İlişkin Rapor*, Eylül 2003, Jeoloji ve Maden Dairesi, Lefkoşa

²³ Günay Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Fiziki Coğrafyası*, Seçil Ofset, 1998, s.110

Harita 7. Gazimağusa ve çevresinin hidrografi haritası

Kaynak: Kevork K. Keshishian, "Famagusta Town and District Cyprus" adlı eserinden değiştirilerek alınmıştır.

bir göl, güneydeki ikinci bölüm ise Çanakkale Mahallesinde İngiliz döneminde yapılan Ayluga Göleti'dir. Birinci kısımdaki gölün alanı suyu alt tabakalara geçirmeyen bataklık ortamına ait tuzlu alüvyonlu topraktan oluşmamıştır²⁴. Bu nedenle ikinci gölet ona yakın bir bölgede yapılmıştır ve yer üstündeki toprak, alttaki geçirgen tabakaya ulaşınca kadar alınmıştır. Tatlı su gölünde biriken su, o zamanlar bölgede bulunan narenciye bahçelerini sulayan kuyuları desteklemek amacı ile borular ve pompalar yardımıyla Ayluga Göleti'ne aktarılmaktaydı. Bu gölet Meserya Ovasında bulunan Köprülü ve Güvercinlik Göletleriyle birlikte bölgede uygulanan su yönetiminin bir parçasıydı. Bu göletlerin dışında Gazimağusa'da 1360 m³ su depolama kapasiteli Geçitkale-Eğridere Göleti, 1113 m³ su toplama kapasiteli Mersinlik-Azganlıdere Göleti, 938 m³ su toplama kapasiteli Gönendere Göleti de bulunmaktadır.

²⁴ Asilsoy, 2000, s.16

Deniz suyu sıcaklıkları Mağusa'nın en önemli gelir kaynaklarından biri olan turizm için oldukça elverişli imkanlar sunar. 20 C ° sıcaklığı denize girmek için alt sınır kabul ettiğimizde Mağusa'da Mayıs–Kasım ayları arasında 8 ay denize girilebilmektedir. Kentte ortalama deniz suyu sıcaklığı hiçbir ayda 15 C °nin altına inmemiştir.

1.5. TOPRAK ÖZELLİKLERİ

Toprak; insan, hayvan ve bitkilerin beslenmesinde temel rol oynayan en önemli kaynaklardandır²⁵. Bu nedenle insanlar dünya üzerinde var olmalarıyla birlikte toprağı işlemişler, başta tarımsal faaliyet olmak üzere çok çeşitli amaçlarla toprağı kullanmışlardır.

KKTC küçük bir ülke olmasına rağmen toprakları çeşitlidir. Tortul kayaçların çözülmesi ve taşınmaları, bu arada doğal bitki örtüsünün ve iklimin etkisi bu çeşitliliği sağlamıştır. Bu çeşitlilik araştırma sahası olan Mağusa'ya da yansımıştır²⁶.

Beyarmudu ve Gazimağusa arasında (özellikle Derinya Bölgesi) Terra rossalar (Kırmızı Renkli Akdeniz Toprakları) yer alır. Akdeniz İklimi'nde kireçtaşının (kalker) ayrışması sonucunda oluşan kırmızı renkli bir topraktır. Kireçtaşları üzerinde gelişmiş olan terra rossalara daha çok düz ve düze yakın alanlarda rastlanmaktadır. Eğimli sahalarda bu topraklar, kireçtaşlarının çatlakları ve tabakalaşma yüzeyleri boyunca görülmektedir. Bu topraklar sulandığı zaman son derece verimlidir²⁷. Genellikle üzerinde patates ve narenciye tarımı yapılır (Harita 8).

Gazimağusa'nın kuzeyini çevreleyen Beşparmak ve Kantara Dağları'nın kuzey yamaçlarındaki kızıl çam ormanları altındaki topraklar ise Kahverengi Orman Topraklarıdır²⁸. Bu topraklarda organik maddelerin birikiminden dolayı renk kahverengidir.

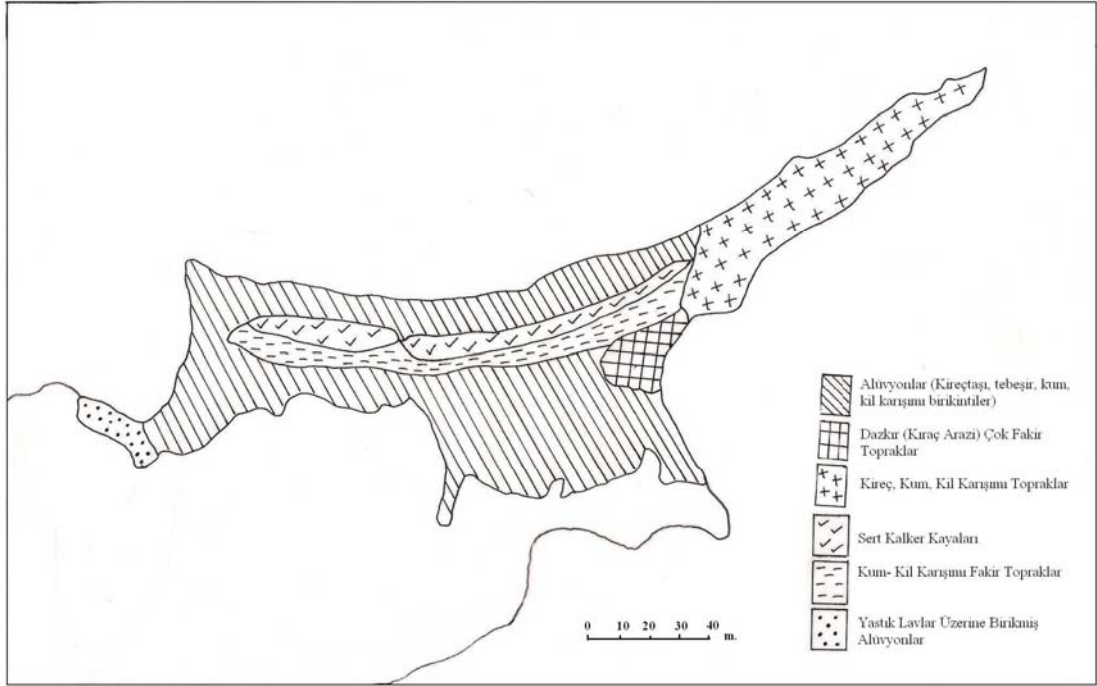
Araştırma sahasının önemli bir kısmını oluşturan Meserya ovasında ise Kestane (Step) Renkli Topraklar yer alır. Bu topraklar step bitki örtüsü altında ve yaz kuraklığı altında oluşmuş topraklardır. Genellikle bu alanlarda tahıl tarımı yapılır.

²⁵ Barış Mater, *Toprak Coğrafyası*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s.1

²⁶ Günay Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Fiziki Coğrafyası*, Seçil Ofset, 1998, s.103

²⁷ İbrahim Atalay, *Genel Fiziki Coğrafya*, Ege Üniv. Basımevi, İzmir 1998, s.346

²⁸ Günay Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Fiziki Coğrafyası*, Seçil Ofset, 1998, s.103

Harita 8. KKTC'nin toprak haritası

Kaynak: Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki" adlı eserinden değiştirilerek alınmıştır.

Doğu Meserya'da Mağusa'ya bağlı Nergisli ve doğusunda Alüvyol Topraklar görülür. Bu topraklar Kıbrıs'ta iki dağ sırasından (Trados ve Beşparmak Dağları) aşınan ve Meserya'da biriken topraklardır.

1.6. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ

Bilindiği gibi doğal bitki örtüsünün yayılışını yetiştirme ortamının şartları belirler. Bunlardan en önemlileri hiç şüphesiz iklim, yer şekilleri ve toprak şartlarıdır. Ancak insan etkisi de göz ardı edilemez.

İklim, toprak, yer şekilleri gibi özellikler bitkilerin yetiştirme şartlarını etkileyen başlıca faktörlerdir. Bitki toplulukları bu faktörler grubunun kendi isteğine uygunluğu oranında o yerde tutunur, gelişir ve hayatını devam ettirir²⁹. Yarı kurak Akdeniz ikliminin etkisi altında kalan araştırma sahasında bitki örtüsünün yapısını da bu iklim tipi belirlemiştir. Yükseklik ve denize göre konumdan kaynaklanan, sıcaklık ve nemlilik

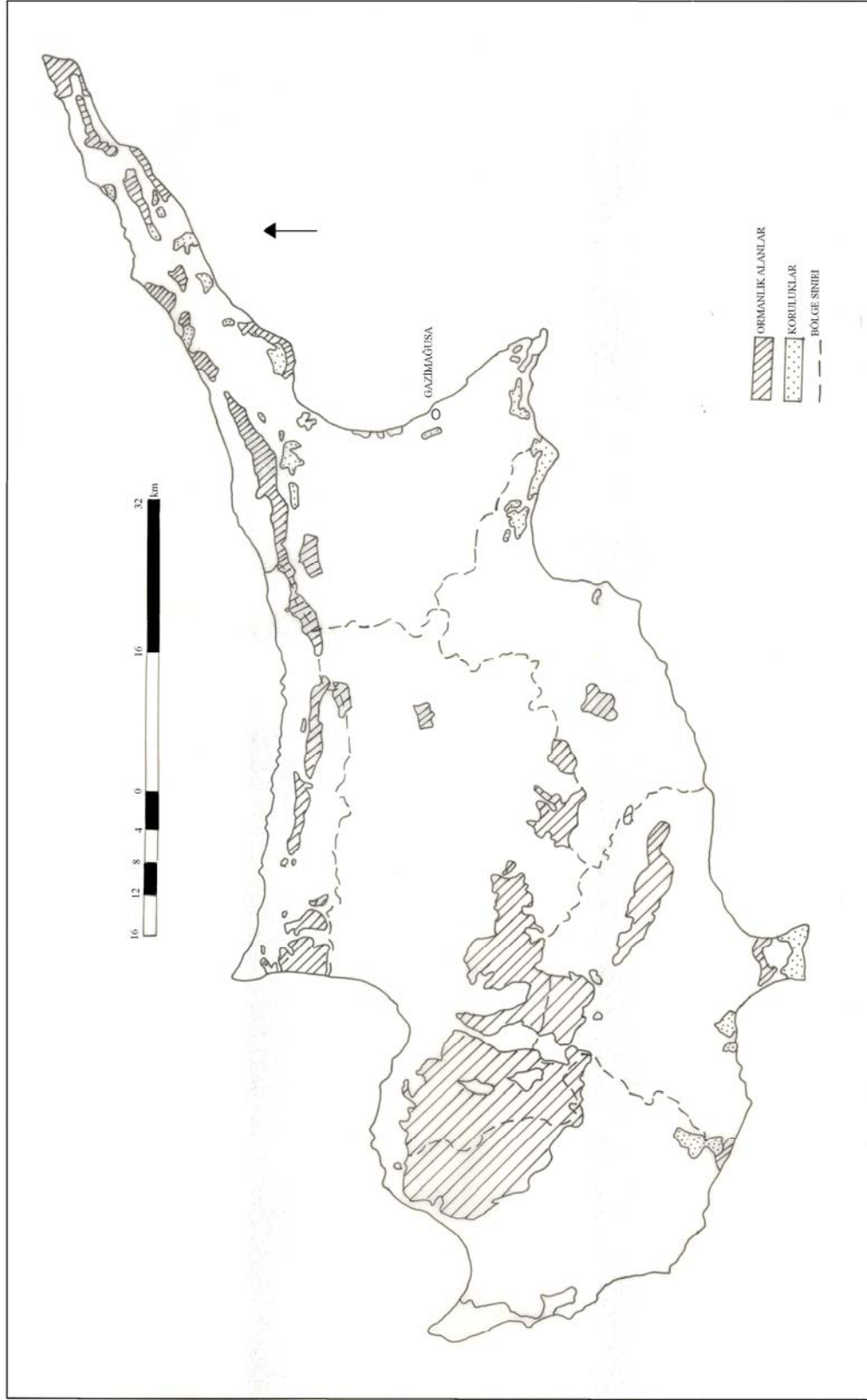
²⁹ Yusuf Dönmez, *Bitki Coğrafyası*, İst. Üniv. Yay. No:3319. Coğ. Ens. Yay. No:3213, İstanbul, 1985, s.3

gibi iklim elemanlarının etkisi ile ortaya çıkan iklim farklılaşması dar alanlarda farklı bitki türlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur³⁰.

Bölgedeki bitki çeşitliliğinin bir diğer nedeni ise Kıbrıs'ın tarihi geçmişi ile ilgilidir. İngiliz sömürgesi yılları boyunca Avustralya, Yeni Zelanda, Hindistan, Güney Afrika, Pakistan gibi İngiliz sömürgelerinden gelip giden görevlilerin, beraberinde getirdiği tohumlar bölgedeki orman ve park ağaçlarının çeşitliliğinin nedenidir.

Orman yayılımı Gazimağusa'nın kuzeyinden geçen Beşparmak Dağları'nın denize bakan yamaçlarında geniş olarak yer yer de küçük koruluklar halinde bu dağların kuzey yamaçlarında ve Salamis bölgesinde görülmektedir (Fotoğraf 1.2, Harita 9). Daha önceleri geniş alan kaplayan ormanlar, orman yangınları nedeniyle azalmıştır. 2007 yılı KKTC Tarım Bakanlığı- İstatistik ve Planlama Şubesi verilerine göre bölgede mevcut orman varlığı 75.014 dönümdür. Eskiden var olan ormanların yok edilmesi sonucu ortaya çıkan maki bitki topluluğu 400-500 m. yükseltiye kadar çıkmaktadır. Bu alandaki en yaygın maki elemanları yabani harnup (*Ceratonia Siliqua*), yabani zeytin, mersin (*Myrtus communis*), zakkum (*Nerium oleander*), defne (*Laurus nobilis*), sandal ağacı (*Arbutus andrachne*), sakız ağacı (*Pistacia lentiscus*)'dır. Makilerin seyrek olduğu alanlarda alt örtüyü şimşi, kapari (*Capparis spinosa*), lavanta (*Lavandula angustifolia*) ve yabani nergisler (*Narcissus*) oluşturur. Maki toplulukları yerini daha yükseklerde ormanlara bırakmaktadır. Bu ormanların en yaygın ağacı ise kızılçam (*Pinus brutia*) ve servi (*Cupressus sempervirens*)'dir.

³⁰ Serkan İlseven, *Kuzey Kıbrısın Doğal Orman ve Park Ağaçları*, Kozansoy Basım Yayın ŞTİ LTD, 2004, s.5

Harita 9. Kıbrıs ormanlarının dağılım haritası

Kaynak: Günay Yorgancıoğlu, "Kıbrıs Coğrafyası Fiziki" adlı eserinden değiştirilerek alınmıştır.

**Fotoğraf 1.2. Gazimağusa kıyı kumulları için oluşturulan
Salamis Bölgesi koruluğundan bir görünüm**

**Fotoğraf 1.3. Atlılar-Yıldırım anayolu üzerinde Kafkalla alanları
ve Garig bitki örtüsü**

Garigler yazları yaprağını döken veya kuruyan çok küçük çalılardır. Kireçtaşının anakayayı oluşturduğu ve keçilerin bitki bırakmadığı Girne ve Kantara dağlarının güney eteklerinde ve Geçitkale, Gazimağusa ve İskele üçgeninde; garigler esas bitki örtüsünü oluşturur. Bu kurak ve bitki örtüsünden yoksun, anakayanın yüzeye çıktığı alanlara halk dilinde "**Kafkalla**" denilmektedir³¹. En tipik örnekler tüylü keçiboğan (*Calycotome villosa*), yabani kekik (*Thymus capitatus*), abdestbozan otu (*Sariopeterium spinosum*)'dur (Fotoğraf 1.3).

Gazimağusa'nın önemli bir bölümünü oluşturan Doğu Meserya Ovası'nın hakim bitki örtüsü ise bozkırlardır. Genel olarak Ocak-Mart aylarında renk renk çiçeklerle bezenmiş bozkır alanları, mayıs ayından itibaren sararır ve kurur. Çayırılar, yabani papatyalar, yabani hardal (*sinapis alba*), ısırgan otu (*Urtica dioica*), ekşilice (*Oxalis pes-caprae*), rezene (*Foeniculum vulgare*), kuşkonmaz (*Asparagus officinalis*), ebe gömeci (*malva sylvestris*) bu alanda en yaygın bozkır bitkileridir. Arada bir görülen çalı türlerine ise kara çalı ve tuzcul çalılar örnek olarak verilebilir.

Kıbrıs'ın önemli özelliklerinden biri olan ve adaya sonradan getirilerek uyum sağlamış olan ağaç türlerine Gazimağusa'da bol miktarda rastlamak mümkündür. Bunlardan bazıları o kadar yaygındır ki küçük orman ve koruluk alanlar bile oluşturmuşlardır. Salamis çevresinde yer alan erozyon kontrolünü sağlamak ve kumulların ilerleyişini durdurmak amacıyla oluşturulmuş koruluk mevcuttur. Bu korulukta başta İngilizler tarafından getirilen Kıbrıs akasyası ve fıstık çamları olmak üzere pek çok adaya uyum sağlamış ağaç türü vardır. Yine sömürge döneminde Mağusa'daki bataklıkları kurutmak ve yakacak odun ihtiyacını karşılamak amacıyla getirilmiş diğer yaygın ağaç okaliptus (*Eucalyptus globulus*)'tur (Fotoğraf 1.4).

³¹ Garig bitki örtüsünün görüldüğü, anakayanın yüzeye çıktığı alanlara halk dilinde Kafkalla (Dazkır) denir.

Fotoğraf 1.4. Adaya İngiliz sömürge döneminde getirilen okaliptus ağacı

Ayrıca araştırma sahasında yurtdışından getirilerek park ve bahçelere güzel görüntüsünden dolayı dikilen ağaçların başında yalancı akasya (*Robinia pseudoacacia*), zangalak, salkımsöğüt (*Salix babylonica*), biber ağacı gelir. Başta Lala Mustafa Paşa Camisinin bahçesinde yer alan tarihi "Cümbez Ağacı" olmak üzere kentte çeşitli anıt ağaçlarda yer almaktadır (Fotoğraf 1.5).

Fotoğraf 1.5. Lala Mustafa Paşa Camii önündeki tarihi Cümbez Ağacı

2. BÖLÜM

BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

2.1. KENTİN TARİHİ GELİŞİMİ

Kıbrıs kentlerinin tarihleri çok eski dönemlere dek gider. Yer sarsıntıları yada istilalarla yıkılan ve geriye sadece izleri kalan Salamis, Curium, Amathus, Lapithos gibi kentlerin yanı sıra varlıklarını bazen parlak günler yaşayarak bazen de önemini yitirerek sürdüren kentlerde vardır.

Mağusa'nın M.Ö. 3. yüzyılda Ptolemus krallarında Philadelphus tarafından kurulduğu ve kralın yeni kente kız kardeşi Arsinoe'nin adını verdiği söylenir. Salamis'in MS 648'de Araplar tarafından yakılıp yıkılması üzerine oradan göçen halkla büyüyen kent küçük bir liman kentine dönüşmüştür. Kentin adının da bu dönemde Arapların bulamaması umuduyla "Kumda saklı" anlamına gelen "Ammahostos" olarak değiştirildiği bilinmektedir³².

Lüzinyanlılar Döneminde (1192-1489) Mağusa adanın Lefkoşa'dan sonra ikinci kenti durumuna yükselmiş ve Frenklerin diliyle "Famagusta" diye tanınmaya başlanmıştır. Batı Hristiyanlığının Ortadoğu'da ellerinde tutabildikleri son yer olan Akka'nın 1291'de Müslümanlarca zapt edilmesi üzerine birçok Frenk soylusu ve iş adamının Kıbrıs'a gelmesine izin verilmiş ve bunlar Mağusa'ya yerleşerek kenti işlek bir liman ve ticaret merkezi haline getirmişlerdir. Doğu ülkelerinde Suriye kıyılarına getirilen birçok kıymetli ticari eşya Mağusa'lı tüccarlar tarafından Mağusa üzerinden Avrupa'ya sevk edilmeye başlanmış ve böylece kent Doğu-Batı ticaretinde bir transit merkezi, antrepo olarak büyük rol oynamıştır. Tümünde yabancı olan bu tüccarların –ki içlerinde Suryani, Nasturi, Ermeni v.b gibi Doğulu Hristiyanlar da vardı. Kıbrıs ürünlerini de Avrupa'ya veya İslam ülkelerine sevk ediyorlardı. İhraç edilen Kıbrıs ürünleri ipek, arpa, tuz, amyanta dek türlü çeşitleri kapsıyordu. Bu canlı ticari etkinlik Mağusa tüccar ve gemi sahiplerinin devasa servet sahibi olmalarına, yabancıların hayretini uyandıracak derecede lüks içinde, görkemli bir yaşam sürmelerine vesile olacaktı. Bu tüccarların yalnızca bir seferden elde ettikleri kârın bir bölümüyle bir kilise inşa etmeyi adet haline getirdikleri ve bu yüzden kentte kısa sürede 365 kilise yaptırıldığı eski kaynaklarda yer almaktadır³³.

Bugün şehirde hala mevcut olan farklı stildeki pek çok kilise, bu tüccarlar tarafından inşa ettirilmişti (Fotoğraf 2.1). İnsanların zenginliği de yaptırdıkları

³² KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Kıbrıs Tarihi, İstanbul, 2008, s.52

³³ Ata Atun, Excerpta Cypria'dan Mağusa Yazıları (MÖ 66-MS 1772), Mağusa, 2001, s.57-58

kiliselerle ölçüldüğünden Sur-içi, "Kiliseler Mahallesi" durumuna gelmişti. Aynı zamanda bu zenginlik yaşadıkları mekanları da etkilemişti. Lüzinyan döneminde yerleşim ise zengin insanların sosyal yaşamına yer veren Lüzinyan Sarayı, Katedral, meydan ve limanı odak noktası olarak gelişmişti. 1291-1300 arasındaki yıllar Mağusa'nın altın dönemidir.

Fotoğraf 2.1. Suriyeli bir tüccar tarafından yaptırılan Nestoryen Kilisesi

Kiliseler, manastırlar kenti Mağusa'da büyük kazanç ve lüks düşkünlüğü ahlak kurallarının umursanmadığı bir yaşamı da getirmiş ve bu hal Kutsal Toprakları (Filistin) ziyarete giderken kente uğrayan kimi dindar Avrupalılarca yadırganmış, hatta bir defasında İsveç'li bir azize tarafından kent lanetlenerek çok kısa sürede mahvolacağı kehanetinde bulunulmuştu. St. Bridget adlı bu kadının kehaneti kısa sürede gerçekleşecekti; tabi siyasi ve ekonomik nedenlerle. 1372 yılındaki Ceneviz üstünlüğü ile sonuçlanan Venedik-Ceneviz arasındaki savaşta bölgenin 1469 yılına kadar Ceneviz kanunları ile yönetilmesi kabul edildi. Bu dönemden başlamak üzere Venedik döneminin sonuna kadar Mağusa başşehir olmuştu. Ceneviz döneminde, şehir tamamen bir askeri bölge olarak kullanılmış ve bu da kentin kozmopolit tüccar sınıfının ve canlı ticaretin sonu olmuştu³⁴.

³⁴ İslam Ansiklopedisi, 55. Cüz, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1952, s.676

Aynı yıllarda Batı Avrupa'nın Doğu ile direk ilişkiler içine girmesini sağlayacak deniz yollarını bulması Kıbrıs'ı bu alanda bir kenara itecekti. Böylece küçük büyük meydanlar etrafına kurulan katedral kiliseleri ve bunlara açılan sokakları ile Lüzinyan kimliğini taşıyan şehir, gelişimini ve zamanını durdurmuş ve bir sessizliğe bürünmüştü.

1498 yılına kadar ise Lüzinyanlılar tekrar şehre hakim olurlar. Bu sırada Kıbrıs'ın son Lüzinyan kralı II. James'in öldürülmesi ve Kraliçe Catherina'nın Venedikli olmasını fırsat bilen Venedikliler adaya sahip olurlar. 16 Şubat 1489 tarihinde Lüzinyan döneminin son kraliçesi Catherina Cornaro'nun St.Nicolas Katedrali'nde düzenlenen bir törenle adayı Venedik idaresine teslim etmesi ile Kıbrıs'ta Venedik hakimiyeti başlamıştır. Bu dönemde (1489-1571) adanın refahının gözle görülür bir şekilde gerilemesi Mağusa'yı da etkiler. Venediklilerin adayı bir askeri üs olarak görmeleri, adayı genel olarak ihmal etmeleri sonucu Mağusa eski önemini yitirmiştir³⁵.

Fotoğraf 2.2. Gazimağusa Surları önünde savunma amaçlı açılan hendeklerden bir görünüm

Venedikliler, Mağusa'yı küçük bir Venedik şehrine benzetmek için uzun süre uğraş vermişler ve İtalyada'ki Venedik Şehrinin birçok özelliğini buraya taşımışlardır (Fotoğraf 2.5). Bunların en önemlisi kanatlı aslandır. Aziz Markos, Venedik'in

³⁵ KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Kıbrıs Tarihi, İstanbul, 2008, s.70-71

koruyucu azizi olarak Aziz Theodoros'un yerini almış ve işareti olan Kanatlı Aslan, daha sonra Venedik Cumhuriyeti'nin resmi simgesi olmuştur.

Venedik döneminde adanın ekonomik yapısında gerilemeler baş gösterir. Ticaretin durması ve adanın bir korsan yatağı haline gelmesi Mağusa'yı olumsuz yönde etkiler. Adanın Osmanlılar tarafından ele geçirileceği endişesi ile Lüzinyan döneminde inşa edilen surlar, dönemin ateşli silahlarına ve özellikle topa karşı koyabilecek duruma getirilir. Bu işlemler yapılırken deniz tarafındaki Mantinengo Tabyası ile Kara Kapısı bu sıralarda inşa edilir. Ayrıca Osmanlılarda gelebilecek saldırıları önlemek, geri püskürtmek ve şehrin savunmasını güçlendirmek için surların dışına 46 m. uzunluğunda bir hendek açılarak içi su ile doldurulur (Fotoğraf 2.2, 2.4). Tüm bu çabalara karşın kent uzun bir kuşatmadan sonra 1571 yılının 1 Ağustos tarihinde Lala Mustafa Paşa tarafından fethedilmiştir.

Osmanlı döneminde zengin tüccarların, varlıklı soyluların konakları, sarayları yıkılmış ve Kıbrıs'ın ticari ve ekonomik etkinlikleri Larnaka'ya kaymıştır. Mağusa bölge içindeki kentsel ve ekonomik önemini yitirmiş ticari yaşam tarihi karışmıştır. Ölü bir şehir haline gelen Mağusa'da çoğu asker olan 4-5 yüz kişilik bir nüfus vardı. Mağusa'yı ziyaret eden yabancıların kaynaklarında şehrin çekici yönü olmayan, yaşamı sıkıntılı ve haliyle büyük bir hapishaneden farksız olduğu belirtilmekteydi. Kent o dönemde daha çok ekonomik politik suçlular için sürgün yeri olmuştur. Namık Kemal, Suphi Ezel, Kutup Osman bu sürgünlerden sadece birkaçıdır (Fotoğraf 2.3).

Fotoğraf 2.3. Namık Kemal'in sürgün döneminde kaldığı evden bir görünüm

Sosyal ve kültürel hayatta ortaya çıkan değişimlerle birlikte mimari ve fiziksel çevrede değişime uğramıştır. Yeni kullanıcıları şehre uyum sağlamaları için mevcut binalarda değişiklikler yapılmış, minare eklenerek katedral camiye çevrilmiş, bedesten ve arasta geliştirilmiş medrese, hamam ve çeşmeler inşa ettirilmiştir. Mağusa Osmanlı'nın eline savaşıyla geçtiğinden oldukça büyük bir tahribata uğrayan surların onarımı gerekmiştir. Bugün özellikle Canbulat Türbesi'nin bulunduğu yerden başlayarak kara tarafına uzana sur kesiminde Osmanlı Döneminin izleri görülmektedir.

1878 yılına adanın İngilizlere kiralanmasıyla başlayan İngiliz döneminde liman önem kazanmıştır. Bir çok insan limanda ve limana bağlı depolarda işçi olarak çalışmıştır. Bu dönemde şehrin kimliğinde İngiliz mimarisinin etkileri, özellikle form, detay ve malzeme kullanımında görülmekteydi. Yöresel malzeme ve detayları kullanılarak idare altındaki topluma yakınlaşma anlayışı taşıyan İngilizler, bu özelliklerini Mağusa kenti üzerine de aktarmışlardır.

1960 sonrası Kıbrıs Cumhuriyeti dönemine gelindiğinde, Sur-içi Türk belediyesi, diğer bölgeler ise Rum belediyesi tarafından idare edilmeye başlanmıştır.

Tüm Kıbrıs için olduğu gibi 1974 yılı Gazimağusa kenti için de önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten önce 41.000 nüfusu ve adanın en büyük limanı ile

önemli bir ticaret merkezi olan kent 1974-1986 yılları arasında güneyden ve Türkiye'den gelen göçmenlerin yerleştirilmesi, mevcut alanların yeniden düzenlenmesi ve yeni yerleşim alanlarının yeniden oluşturulması gibi savaş sonrası yeniden yapılandırılma süreci yaşamıştır.

2000 yılında kentin nüfusu 30 bini aşmış, tarihi bir kent, liman kenti ve bölgesel merkez olma özelliklerinin yanında bir üniversite kenti olma özelliğine de sahip olmuştur. Gazimağusa kentinin günümüzdeki konumu, mevcut koşullar uyarınca tarihsel misyonunun devamı niteliğindedir. Bugünkü konumuyla Kıbrıs'ın iki bölgesi ada oluşu dahi Gazimağusa'nın öneminden bir şey almış değildir. Bugün KKTC'nin en büyük ve tek serbest limanına ev sahipliği yapan Gazimağusa yalnızca ekonomik anlamda değil, iletişim, bilim, teknoloji, kültür ve benzer alanlarda da liman konumundadır³⁶.

Fotoğraf 2.4. Gazimağusa Surlarından bir görünüm

³⁶ <http://www.magusa.org/kentrehberi/fkentrehberi.htm>

Fotoğraf 2.5. Venedik Saray kalıntılarından görünüm

2.2. NÜFUS GELİŞİMİ

Sınırları belli bir alanda yaşayan insan sayısına "nüfus", bu nüfusun sayılma işlemine "nüfus sayımı" denilmektedir³⁷. Nüfusun özellikleri, sayısı, cinsiyeti, eğitim, yaş ve diğer niteliklerinin tespiti önemlidir. İyi eğitilmiş kalifiye genç nüfus ise ülkenin kalkınmasını teşvik eden itici bir güçtür.

Gazimağusa'nın nüfusuyla ilgili en eski bilgilere buraya XV. yy.da gelen Pera Tafur (1435), Loredan (1476), Fewlix Fabri (1483), Locke (1533) gibi seyyahların yazdıklarından ulaşılabilmektedir. Bu seyyahlar bir zamanlar Akdeniz'in incisi olan kentin, özellikle kötü hava şartları ve salgınlar yüzünden hızla nüfus kaybettiğini ve harap olduğunu yazmaktadırlar. Elverişli bir limana, muhkem bir kaleye, sağlıklı su kaynaklarına, tahıl ve bahçecilik için verimli alanlara sahip olmasına rağmen 16. yy.da Mağusa canlılığını güneyindeki limanlara kaptırmış, nüfus 6000-8000 arasında sıkışıp kalmıştır³⁸.

³⁷ Erol Tümertekin-prof. Dr. Nazmiye Özgüç, *Beşeri Coğrafya*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1994, s.119-123

³⁸ Cobham, Claude Delaval, *Excerpta Cypria'dan Magusa yazıları* (M.O.66-M.S.1772), Samtay Vakfı, Gazimağusa, 2002, s.32

Bununla birlikte fetih sonrasına ait Osmanlı tahriri ve belgelerini inceleyenlerin yaptıkları araştırmalara göre, Mağusa'nın nüfusu seyyahların çizdiği karamsar tablodan çok daha iyi görünmektedir. 1572 yılında yapılan ilk nüfus ve arazi sayımı Mağusa'nın kuşatmadan Lefkoşa kadar etkilenmediğini göstermektedir. 1560 yılında nüfusu Lefkoşa'nın yarısı kadar olduğu nakledilen Mağusa, 1572 tarihli tahrire göre başkentin 5-6 katı nüfusa sahipti. Daha somut bir ifadeyle Lefkoşa'nın 7 mahallesindeki 212 hanesine karşılık, Mağusa'nın 20 mahallesinde 1193 hane vardı. Ayrıca kayıtlardan henüz bütün nüfusun gayrimüslim ve Rum olduğu, sadece 6 hanenin Cemaat-i Yahudiyan olarak kaydedildiği anlaşılmaktadır³⁹.

Fetihten sonra Kıbrıs'a sürgün yoluyla Anadolu ve Suriye'den yapılan nüfus nakliyle Mağusa'nın nüfusuna önemli oranda Müslüman da eklenmiş ve kentin etnik mozaikini değiştirmiştir. Ancak ilk tahriri izleyen resmi kayıtların sadece cizye mükelleflerini kapsamaması, seyyahların tahminlerinin ise güvenilir olmaması kent nüfusundaki gelişmeleri Tanzimat Dönemine kadar sağlıklı bir şekilde öğrenmemize izin vermemektedir. Cizye defterleri ise zımmi nüfusun zamanla çok azaldığını (1606'da 2000, 1643 yılına ise sadece 606 cizye mükellefi) göstermektedir. Bu düşüşün sebebi 1589 sonrasında şehrin birkaç kez karşı karşıya kaldığı salgın hastalıklar ve depremler olmalıdır. Tanzimat Döneminde yapılan sayımda (1850) kentte 807 hane tespit edilmiş olup, bunun 177'si Müslüman idi. Yine bu sayımda ergen yaştaki erkeklerin sayısı, Müslüman 354 ve Hristiyan 1373 olmak üzere toplam 1727 olarak bulunmuştu⁴⁰.

³⁹ KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik Ve Araştırma Dairesi (1987) İstatistik Yıllığı 1986, Lefkoşa

⁴⁰ Osmanlı İdaresinde Kıbrıs (Nüfusu-Arazi Dağılımı ve Türk Vakıfları), Başbakanlık Osmanlı Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2000, s.107

Tablo 2.1. Çeşitli yıllarda Gazimağusa'nın nüfusu

Tarih	Toplam	Erkek	Kadın	Kıbrıslı Rum	Kıbrıslı Türk	Ermeni ve Maronit	Diğer
11 Aralık 1960 Kıbrıs Cum. (sayım)	34, 774	17, 284	17, 490	24, 506	6, 120	176	3, 972
1 Nisan 1973	39, 000	-	-	26, 500	8, 500	4, 000	
19 Ekim 1974	8, 400	-	-				
10 Ocak 1975	8, 400	-	-				
1 Ekim 1975	13, 552	-	-				
31 Aralık 1976	14, 929	-	-				
Nisan 1978	17, 786	8, 976	8, 810				
22 Mart 1981	18, 055	-	-				
10 Mart 1985	19, 188	-	-				
1986 (tahmini)	19, 717	-	-				
14 Ocak 1990	21, 192	-	-				
19 Eylül 1993	21, 246	-	-				
15 Aralık 1996 (DPÖ Sayım)	27, 637	15, 408	12, 229				
Ocak 1998	29, 000	-	-				
Aralık 2000 (tahmini)	31, 800	-	-				
Aralık 2003 (tahmini)	33, 500	-	-				
30 Nisan 2006 (DPÖ sayımı)	35, 381	19, 226	16, 155	DPÖ, Nüfus ve Konut Sayımı, 30.4.2006, De-Jure, Sürekli ikamet eden nüfus)			

Kaynak: <http://www.magusa.org/>

1881 yılında İngilizlerin yaptığı sayımda Mağusa'nın toplam nüfusu (Maraş dahil) 2.609 hane olup, bunun 1845'i (% 71) Rum, 727 'si Müslüman (% 28), 22'si Maruni idi. Ayrıca 6 Katolik Latin, 6 Protestan, 1 Ermeni vardı. Bu tarihten sonra kentin nüfusunda sürekli artış görülmektedir. 1891'de 835'i Müslüman olmak üzere 3.367 olan hane nüfusu, 1900'de 856'sı Müslüman olmak üzere 3.825'e 1946'da ise 2.699 Müslüman olmak üzere 16.194'e çıkmıştır. Bu dönemde Müslüman nüfustaki artışın daha az olduğu ve toplam nüfus içindeki oranlarının dörtte bire düştüğü kaydedilmektedir. Ayrıca kente bağlı 97 köyden 24'ünün Türk, 47'sinin Rum diğerlerinin ise karma olduğu anlaşıyor⁴¹.

1960 yılında ise kentin nüfusu 24.506 Rum, 6.120 Türk ve 4.148 diğerleri olmak üzere 34.744 olarak tespit edilmiştir. Aynı yıl Mağusa ilinin toplam nüfusu 114.309 idi. Bu sayım sonuçlarına göre Mağusa kenti Lefkoşa ve Limasol'den sonra adanın üçüncü büyük kenti konumunda bulunuyordu (Tablo 2.1).

Barış Harekatı öncesi 1973 yılı nüfus verilerine bakıldığı zaman bu özelliğin aynen devam ettiğini gözlenmektedir⁴² (Tablo 2.1).

20 Temmuz 1974 Barış Harekatı ile Kentin nüfusu büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Gazimağusa Kenti Belediye sınırları içerisinde yer alan Maraş Mahallesi büyük ölçüde iskana açılmamış ve kapalı olarak mevcudiyetini korumaktadır.

19 Ekim 1974 tarihinde Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Adalet ve İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan nüfus tespitine göre Gazimağusa kentinin nüfusu 8.400 Türk nüfus olarak tespit edilmiştir (Tablo 2.1).

1 Ekim 1975'de ise bu sayımın yaklaşık iki katına 13.552'ye çıktığını görmekteyiz. Bir yıl gibi bir sürede nüfusun iki katına çıkmasının nedeni, harekattan sonra adaya ve kente Türkiye'de getirilip yerleştirilen göçmenlerdir.

31 Aralık 1976 tarihinde yine Kıbrıs Türk Federe Devleti, devlet ve devlet İçişleri Bakanlığı tarafından yeniden yapılan nüfus tespitinde kentin nüfusunun 14.929'a ulaştığı görülmektedir.

⁴¹ ÇTTAD, V/12, (2006/Bahar), s.s.103–12

⁴² *Report on the census of population, 1976*. Vol. 2: *demographic* analysis, 1977, s.26

KTFD Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü tarafından gerçekleştirilen 1978 Tarım sayımı neticelerine göre ise kentin nüfusu (Tuzla dahil) 8.976 erkek, 8.810 kadın, olmak üzere 17.786'ya ulaşmıştır⁴³.

1960 yılından sonraki en kapsamlı nüfus sayımı 15 Aralık 1996 'da yapılmıştır. Bu sayım sonuçlarına göre kentin nüfusu 27.637'dir. Toplam nüfusun 15.408'i erkek 12.229'u kadındır. Kentin surlarla çevrili olan çekirdek yerleşim birimindeki nüfus 2.316 toplam nüfusun sadece % 8'ini barındırmaktadır. Geriye kalan 25.321 kişi surlar dışında yaşamakta ve bu mahallerin içinde en kalabalık olan Sakarya Mahallesi (3.452), Karakol Mahallesi (3.133), gelmektedir. En az nüfusa sahip olan mahalle ise Harika Mahallesi (269)'dir. Köyleriyle beraber baktığımızda ise toplam nüfus 72.054'dür (Tablo 2.1). (İskele ve Mehmetçik bucakları çıkarıldığında 52.875).

Tablo 2.2. KKTC'de 1996 ve 2006 nüfus sayımlarında idari bölgelere göre nüfus ve nüfusun artış hızı

İLÇELER	1996	2006	ARTIŞ HIZI (%)
Lefkoşa	62.295	84.893	3
Gazimağusa	52.875	63.603	2
Girne	38.715	61.192	4.5
Güzelyurt	27.523	31.568	1.3
İskele	19.179	22.090	1.4

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 2006 Detaylı Nüfus Sayım Sonuçları

30 Nisan 2006 yılında yapılan son sayımlar incelediğinde ise Gazimağusa kent merkezinin toplam nüfusu 35.381'dir. Bu nüfusun 19.226'sını erkek, 16.155'ini ise kadın nüfus oluşturur. Akdoğan Bucağı (10.823), Geçitkale Bucağı (6.928) ve Merkez bucağının toplam nüfusları ile bu rakamın 63.603 olduğunu görmekteyiz (Tablo 2.1, Harita 8).

1996 ve 2006 yıllarında yapılan nüfus sayım sonuçlarını karşılaştırıldığında 10 yıl içerisinde şehrin nüfusunun 52.875'den 63.603'e yükseldiğini görülmektedir (Tablo 2.3). Buda %2'lik bir nüfus artış hızı anlamına gelmektedir. Bu rakamlar İskele ve Mehmetçik bucakları çıkarıldıktan sonra elde edilen rakamlardır. 2006 nüfus sayımları incelendiğinde Gazimağusa'nın surlarla çevrili olan çekirdek yerleşim birimindeki nüfus

⁴³ Nüfus Raporu: 1982. Kktc.Dpö.İad., Cilt/Kopya: 1 · 23, 330.94791, 1983, s.14

2026 kişidir. Geriye kalan 33.355 kişi surlar dışında yaşamaktadır ve bu yerleşim birimleri içerisindeki en kalabalık mahalle 5585 kişilik nüfusuyla Karakol Mahallesi'dir.

Tablo 2.3. 2006 Sayımlarına göre yerleşim yeri ve cinsiyete göre Gazimağusa nüfusu

Gazimağusa Toplamı			De-Jure Nüfus		
			T	E	K
			63,603	33,781	29,822
Gazimağusa Akdoğan Bucağı	Bucak Toplamı		10,823	5,57	5,253
	Akdoğan		2,581	1,326	1,255
	Beyarmudu		3,403	1,739	1,664
	Paşaköy		2,015	1,074	941
	Vadili		2,362	1,192	1,17
	Köyler				
		Pile	462	239	223
Gazimağusa Geçitkale Bucağı	Bucak Toplamı		6,928	3,518	3,41
	Geçitkale		1,269	622	647
	Serdarlı		1,041	496	545
	Tatlısu		1,16	648	512
	Köyler				
		Ergenekon	96	52	44
		Gönendere	394	193	201
		Görneç	515	243	272
		Mallıdağ	189	96	93
		Nergisli	293	150	143
		Pınarlı	202	101	101
		Sütlüce	349	173	176
		Tirmen	184	106	78
		Ulukışla	876	467	409
		Yamaçköy	80	33	47
		Çamlıca	95	47	48
		Çınarlı	185	91	94
Gazimağusa Merkez Bucağı	Bucak Toplamı		45,852	24,693	21,159
	Mağusa		35,381	19,226	16,155
	Yeni Boğaziçi		3,725	1,996	1,729
	İnönü		2,828	1,442	1,386
	Köyler				
		Akova	662	319	343
		Alaniçi	863	461	402
		Aslanköy	409	216	193
		Athılar	24	14	10
		Güvercinlik	887	445	442
		Muratağa	34	18	16
		Mutluyaka	404	218	186
		Pirhan	65	43	22
		Sandallar	28	15	13
		Yıldırım	542	280	262

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 2006 Detaylı Nüfus Sayım Sonuçları

Onu 5.362 kişilik nüfusuyla Sakarya Mahallesi takip eder. En az nüfusa sahip ve Güney Rum kesimi sınırına yakın olan Harika Mahallesinde 393 kişi ikamet etmektedir. Nüfus artış hızının en yüksek olduğu mahalleler ise Tuzla (% 9.8), Karakol (% 5.7), Sakarya (% 4.4), ve Dumlupınar (% 4.2) Mahalleleridir. Bu alanlarda nüfus artış hızının bu denli yüksek olmasındaki temel neden Doğu Akdeniz Üniversitesi'ne olan yakınlıklarıdır. Genelde üniversitede okuyan öğrenciler okula yakın alanlarda ikamet etmeyi tercih etmektedir. Tuzla Mahallesinde ise durum biraz daha farklıdır. Kent merkezindeki evlerini öğrencilere kiralayan yerli halk yakın mesafedeki Tuzla'ya müstakil evler yaptırarak buraya yerleşmişler ve buradaki nüfus artış hızını, hızlı bir şekilde tetiklemişlerdir. Nüfus artış hızının eksiye düştüğü mahalleler ise genelde idari birimlerin ve tarihi yapıların ağırlıkta olduğu ve olası bir barış ta kesin olarak ne olacağı belli olmayan Namık Kemal (% -3.9), Canbulat (% -3.4) ve Sur-içi Mahalleleridir⁴⁴. Şüphesiz Gazimağusa'da nüfusu en çok etkileyen olay Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin varlığıdır. Üniversitenin gelişmesi ve öğrenci sayısının artmasıyla beraber şehrin nüfusu her geçen yıl artmakta, bu olay birçok olumlu ve olumsuz sonucu da beraberinde getirmektedir. Doğu Akdeniz Üniversitesi 1979 yılında kurulmuş ve kurulduğu tarihten itibaren çok hızlı bir şekilde büyüyüp gelişmiştir. Bugün üniversite 14 bini bulan öğrenci sayısı ve aynı paralellikte artan öğretim görevlisi sayısı ile şehrin nüfusunu etkileyen en önemli unsurdur (Tablo 2.4).

⁴⁴
$$r = \frac{\log e = \frac{P_t + n}{P_t}}{n}$$

Tablo 2.4. Gazimağusa'nın mahalle bazında nüfusu (1996-2006 karşılaştırmalı)

	2006 Yılı Sonuçları			1996 Yılı Sonuçları			Yıllık Nüfus Artış Hızı %		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
Anadolu Mahallesi	1, 340	687	653	1, 021	529	492	2.7	2, 6	2, 8
Baykal Mahallesi	3, 136	1, 684	1, 452	2, 245	1, 245	1, 000	3.3	3	3.7
Canbolat Mahallesi	2, 151	1, 086	1, 065	3, 029	1, 525	1, 504	-3, 4	-3.3	3.4
Çanakkale Mahallesi	2, 309	1227	1082	1, 909	1, 017	892	1.9	1.87	1.9
Dumlupınar Mahallesi	2, 702	1, 416	1, 286	1, 765	979	786	4.2	3.69	4.9
Harika Mahallesi	393	201	192	269	140	129	3.7	3.6	3.9
Karakol Mahallesi	5, 585	3298	2287	3, 133	1, 973	1, 160	5.7	5.1	1.4
Lala Mustafa Paşa Mah.	2, 482	1, 245	1, 237	2, 002	1, 029	973	2.1	1.9	2.4
Namık Kemal Mahallesi	1, 083	569	514	1, 602	993	609	-3.9	-5.5	-1.6
Pertev Paşa Mahallesi	1, 213	672	541	1, 367	691	676	-1.1	-0.02	-2.2
Piyale Paşa Mahallesi	1, 657	861	796	1, 136	585	551	3.7	3.86	3.67
Sakarya Mahallesi	5, 362	3102	2260	3, 452	1, 982	1, 470	4.4	4.47	4.3
Suriçi Mahallesi	2, 026	1, 111	915	2, 316	1, 461	855	-1.3	-7.3	0, 067
Tuzla Mahallesi	1, 877	1, 012	865	702	376	326	9.8	9.9	8.3
Zafer Mahallesi	2, 065	1055	1010	1, 689	883	806	2	1.77	2.2
Toplam	35, 381	19, 226	16, 155	27, 637	15, 408	12, 229	2.4	2.2	2.78

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 2006 Detaylı Nüfus Sayım Sonuçları

2.3. NÜFUSUN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Doğumlar ve ölümler nüfusun temel değişkenlerinden birini oluşturur. Çünkü nüfus artışı; doğumlar, ölümler ve göçlerin birlikte etkisiyle oluşan dinamik bir süreçtir. Hiç şüphesiz bu sürecin ana ögesini, "doğal nüfus artışı" (genel doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark) meydana getirir⁴⁵.

2.3.1. Doğumlar ve Ölümler

Bir yerdeki genel doğum ile ölüm arasındaki fark nüfusun doğal artışını ifade etmektedir⁴⁶. Bu nüfus artışının da doğru olarak değerlendirilebilmesi için bir takım istatistiki verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Gazimağusa şehir merkezinde 2006 yılı

⁴⁵ Yazıcı, s.43

⁴⁶ Erol Tümertekin-Prof. Dr. Nazmiye Özgüç, Beşeri Coğrafya İnsan. Kültür. Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s.249

itibariyle genel doğum oranı ‰ 8.79 olarak gerçekleşmiştir. Geçmiş yıllara bakıldığında doğum sayısı artmasına rağmen genel nüfus içerisinde bu oranın azaldığı görölmektedir.

Gelir düzeyinde meydana gelen iyileşmeler, evlenme yaşının yükselmesiyle anne ve çocuk sağlığı konularında sağlanan gelişmeler, araştırma sahasında bu oranın giderek düşmesine neden olmaktadır.

2006 yılında yapılan çalışmalardan elde edilen verilere göre Gazimağusa şehrinde doğum ve ölümlerle ilgili şu özellikler karşımıza çıkmaktadır: Kentte toplam 1.075 canlı doğum gerçekleşmiştir. Söz konusu bebeklerin 565'ini erkek 510'unu kız çocukları oluşturmuştur. Buna göre aynı yıl doğum oranı ‰ 8.79 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 2.5).

Şehirde 2006 yılında 182 ölüm olayı gerçekleşmiştir. Ölümlerden 116'sını erkek, 66'sını kadın nüfus oluşturmuştur. Buna göre ham ölüm oranı aynı yıl ‰2.8 oranındadır (Tablo 2.6).

2006 yılında tüm KKTC genelinde olduğu gibi, yöredeki sağlık hizmetlerinde meydana gelen iyileşmeler, insan ömrünün uzamasına dolayısıyla da, ölüm oranlarının azalmasına neden olmuştur. Nitekim yıllar itibariyle, genel ölüm oranlarında bir azalış görölmektedir. Söz konusu bu oranların giderek daha da azalacağı beklenmektedir.

Tablo 2.5. Doğumların annenin yaş grubu ve doğurduğu canlı çocuk sayısı itibariyle dağılımı

Canlı çocuk (Toplam)	1	2	3	4	5	6	7	8	9+	Belirsiz
1075	615	445	15	6	-	-	-	-	-	-
14-19	49	40	9	-	-	-	-	-	-	-
20-24	313	214	99	-	-	-	-	-	-	-
25-29	445	286	158	1	-	-	-	-	-	-
30-34	207	64	141	2	-	-	-	-	-	-
35-39	43	9	29	5	-	-	-	-	-	-
40-44	9	-	5	4	-	-	-	-	-	-
45+	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Bilinmeyen	7	2	4	1	-	-	-	-	-	-

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 2007 İstatistik Yıllığı

Tablo 2.6. Gazimağusa'da ölümlerin cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımı

	Toplam	0-1	2-4	5-14	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75+
	182	-	-	-	2	2	2	7	15	74	80
E	116	-	-	-	1	2	2	4	11	56	40
K	66	-	-	-	1	-	-	3	4	18	40

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 2007 İstatistik Yıllığı

2.3.2. Göçler

Nüfusun önemli göstergelerinden biride göçlerdir⁴⁷. Nüfus dinamikleri açısından önemli bir konu olan göç, insanların ekonomik, sosyal, siyasal ve güvenlik gibi çeşitli nedenlerle yaşamış oldukları yurtlarını terk ederek daha rahat yaşayacağını umduğu başka yerlere giderek yerleşmesine denilir.

Kıbrıs adasında yaşayan insanların sayısı çok eski çağlardan beri sürekli değişiklik göstermektedir. Savaşlar, iç karışıklıklar ve ekonomik nedenler adadaki dış göçlerin başlıca nedenleridir.

Gazimağusa'daki göç hareketlerini anlayabilmek için ülkenin genel yapısını ve ülkedeki göç hareketlerini iyi analiz etmek gerekmektedir.

Adaya olan ilk Türk göçleri 1572 tarihinde adanın fethiyle başlar ve adaya göç edenlerden 2 yıl boyunca vergi alınmayacağını ilan edilmesiyle 18. yüzyıl ortalarına kadar devam eder. Adaya özellikle iklimi ada iklimine yakın olan Karaman, İçel, Bozok, Alaiye, Teke ve Manavgat yörelerinden Türkmenler göç ettirilir. Adada son ele geçirilen kent olan Mağusa'da bu göçlerden nasibini almıştır. Fetihden sonra adaya yapılan nüfus nakliyle kentin nüfusuna önemli oranda Müslüman eklenmiş, şehrin nüfus yapısı değişmiştir. 17. yüzyılda şehirde 177 hane Müslüman nüfus tespit edilmiştir⁴⁸.

⁴⁷ Erol Tümertekin-Prof. Dr. Nazmiye Özgüç, Beşeri Coğrafya İnsan. Kültür. Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s.307

⁴⁸ Gazimağusa sempozyumu' 98:Gazimağusa, 26-27 Subat, 1998 Doğu Akdeniz, DAU, Magusa 1998.

Adanın İngiliz hakimiyetine geçmesinin ilk yıllarında İngilizlerin bazı olumsuz tutum ve davranışları neticesinde 7-8 bin civarında Türk adayı terk ederek Anadolu'ya göç eder. Bu dönemki göçler adanın her yerinden olduğu gibi Mağusa'dan da olmuştur⁴⁹.

EOKA'nın faaliyete geçerek terör eylemlerine giriştiği 1 Nisan 1955 ile Akritas Planı çerçevesinde 21 Aralık 1963 tarihinde başlattıkları saldırılara kadar geçen dönemde pek çok Kıbrıslı Türk adayı terk ederek yurtdışına göç eder. Bu göçler genellikle Türkiye, İngiltere ve adanın daha güvenli bölgelerine doğru olmuştur. Mart 1966 tarihi itibarıyla ada sathında göçmen aile sayısı 4.440 olup bunlardan 146 aile Mağusa bölgesinden göç etmiştir⁵⁰.

Türkiye'nin 20 Temmuz 1974 yılında başlattığı Kıbrıs Barış Harekatı öncesinde başlayan ve savaşın devam ettiği günlerde artarak devam eden göç hareketi sonucunda Kıbrıslı Türkler daha güvenli olan kuzeye doğru kaçmaya başlarlar. Savaştan sonra Mağusa şehri Türk tarafında kalmış, fakat Maraş bölgesi nüfustan arındırılmıştır.

19 Ekim 1974 tarihinde yapılan nüfus sayımına göre kentin Türk nüfusunun 8.400 olduğu tespit edilmiş yapılan nüfus mübadelesiyle kentte Türk nüfusu homojen bir yapıya kavuşturulmuştur. Şehirdeki göç hareketleri KKTC'nin kurulmasından sonrada devam etmiştir. Özellikle adanın dünya devletleri tarafından resmen tanınmaması beraberinde başta ekonomik olmak üzere pek çok sıkıntıyı beraberinde getirmiş, tüm KKTC'de olduğu gibi Gazimağusa şehrinden de ada dışına Türkiye, İngiltere, Avustralya, Kanada gibi ülkelere göçler devam etmiştir. Diğer bir taraftan da adada Türk nüfusun çoğunluk haline gelebilmesi, Rumlar tarafından terk edilen bölgelere yerleştirilen Kıbrıslı Türklerin bu bölgeleri doldurmaya yetmeyeceğinin hesaplanmasının ardından Türkiye'den adaya büyük bir göç hareketi başlamıştır. Aynı zamanda harekat sonrası adaya ve şehre askeri personeline getirilmesiyle nüfus artmıştır ama beraberinde pek çok problem ortaya çıkmıştır. Özellikle narenciye tarımıyla ünlü olan Mağusa'ya Türkiye'den geçimini tarımla değil de hayvancılıkla ve başka iş kollarıyla sürdürenlerin getirilmesiyle, bölgedeki tarımsal potansiyel zarar görmüştür. Sosyal ve kültürel farklılıklar da ciddi bir biçimde gün yüzüne çıkmıştır.

⁴⁹ Toluner Sevim, *Kıbrıs Anlaşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*, İstanbul, 1977, s.9

⁵⁰ Dışişleri Bakanlığı Özel Kalem Müdürü Tanju Ülgen İmzasıyla 14 Kasım 1966 tarihinde Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğüne Gönderilen Yazı

Ülkedeki en büyük problemlerden biri adaya göç edenlerin ve adadan yurt dışına çıkanların sayısının siyasi ve genel nedenlerle tam olarak bilinmemesidir. Bu da kentten kaç kişinin nerelere göç ettiğini tam olarak bilinmesini engellemektedir. 1974 öncesi savaş nedeniyle, 1974 sonrası ekonomik sıkıntılar ve eğitim gibi nedenlerle pek çok Mağusalı kenti terk etmiştir. Özellikle iyi eğitim alan şehir insanı, İngiltere, Türkiye, Avustralya gibi ülkelere yerleşerek beyin göçünü gerçekleştirmişlerdir.

Gazimağusa kentindeki son dönem nüfus hareketleri incelendiğinde farklı bir durumla karşılaşılır. Doğu Akdeniz Üniversitesinin kurulması ve kısa zamanda gelişmesi şehrin hızla dış göç almasına neden olmaktadır. Bu göç olayının kahramanları şehre okumaya gelen öğrenciler ve üniversitede çalışmak üzere şehre gelen akademik personeldir. Üniversitenin kurulmasından sonra, daha önce üniversite eğitimi görmek amacıyla yurtdışına giden gençlerin sayısında da bir azalma görülmektedir. Artan nüfusla beraber şehirde inşaat sektörü canlanmış, buna bağlı olarak da inşaat işlerinde çalışmak üzere Türkiye'den yoğun bir işçi göçü başlamıştır. Fakat bu olay beraberinde farklı bir olumsuz durumu meydana getirmiş, Türkiye'den gelen inşaat işçilerinin işgücü maliyetini düşürmeleri, aynı işi yapan Kıbrıslı Türklerin bundan memnun olmayıp, Rum tarafına geçerek burada kendilerine iş alanları yaratmaya çalışmalarına neden olmaktadır.

Tablo 2.7. Doğum yeri, sürekli ikamet edilen yer ve cinsiyete göre nüfus

Doğum Yeri		KKTC Toplamları	Gazimağusa		
			T	E	K
Toplam de-jure nüfus		256, 644	63, 603	33, 781	29, 822
KKTC	LEFKOŞA	55, 665	7, 134	3, 509	3, 625
	GAZİMAĞUSA	32, 691	20, 253	10, 188	10, 065
	GİRNE	10, 895	363	170	193
	GÜZELYURT	10, 478	386	177	209
	İSKELE	4, 627	1, 086	545	541
	Belirtilmeyen	1, 244	246	128	118
	Toplam	115, 600	29, 468	14, 717	14, 751
GÜNEY KIBRIS	Lefkoşa	3, 548	552	259	293
	Mağusa	1, 310	778	367	411
	Larnaka	6, 493	3, 009	1, 420	1, 589
	Limasol	9, 069	1, 754	846	908
	Baf	11, 957	2, 089	979	1, 110
	Belirtilmeyen	177	35	17	18
	Toplam	32, 554	8, 217	3, 888	4, 329
Kıbrıs (KKTCveya GK olduğu bilinmeyen)		388	124	58	66
TÜRKİYE		94, 714	22, 804	13, 412	9, 392
Diğer ülke doğumlu	Bulgaristan	1, 815	79	31	48
	Almanya	641	144	89	55
	İngiltere	5, 079	733	336	397
	İran	784	614	399	215
	Moldovya	492	139	7	132
	Diğer	3, 987	1, 123	756	367
	Belirtilmeyen	83	13	4	9
	Toplam	12, 881	2, 845	1, 622	1, 223
Doğum yeri belirtilmeyen		507	145	84	61

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 2006 Detaylı Nüfus Sayım Sonuçları

2006 yılı nüfus sayım sonuçlarında elde edilen verilerden, doğum yeri, sürekli ikamet edilen yere göre nüfusa bakıldığında araştırma sahasında KKTC doğumlular 29.468 kişi, Türkiye doğumlular 22.804 kişi, Güney Kıbrıs doğumlular 8.217 kişi, KKTC ve Güney Kıbrıs olduğu belirtilmeyenlerin sayısı 124 kişidir. Diğer ülke

doğumlulara baktığımızda 733 İngiltere, 614 İran, 144 Almanya, 79 Bulgaristan, 139 Moldovya doğumlu nüfusun, kentte sürekli ikamet ettiği ortaya çıkmaktadır. Toplamda 1281 kişinin de doğum yeri bilinmemektedir (Tablo 2.7).

Kentteki göçün diğer bir ayağı iç göçlerdir. Bu göçler şehirden-şehre, şehirden-köye, köyden-şehre şeklinde olmaktadır. Son yıllarda köylere yapılan altyapı çalışmaları (yol, su, elektrik), gelişen eğitim ve sağlık hizmetleri, köylerden gençlere verilen arsalar, köyle kent merkezleri arasındaki mesafenin azlığı köyden kente göçü azaltmıştır. Özellikle üniversitenin kurulup gelişmesinden sonra şehir halkı şehir merkezinde ve kampus çevresindeki evleri, öğrencilere kiraya vererek kendilerine çevre köylerde müstakil konutlar yapmakta ve oralara yerleşmektedir. Buna en güzel örnek Tuzla Mahallesi'dir. Eskiden köy olan yerleşme, şehir içindeki gelir seviyesi yüksek kişilerin buraya yerleşmesine bağlı olarak hızla gelişmiş ve şehre dahil olan bir mahalle haline gelmiştir. Tüm bunlara rağmen köyden kente olan göçler de devam etmektedir. Bunun en önemli nedenleri ise tarım alanlarının küçülmesi ve şehirde tarım dışı faaliyetlerin gelişmesidir.

2.3.3. Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı

Nüfusun cinsiyet durumu temelde doğumlarla ilgili olmakla beraber, savaşlar ve göçler gibi olaylarla da yakından ilgilidir⁵¹. Söz konusu nedenler genellikle yetişkin nüfus üzerinde etkisini göstermektedir. Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı ve cinsiyet oranlarını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu nedenle nüfusun cinsiyet ve yaş yapısı ile ilgili özelliklerin bilinmesi, bazı sosyal ve ekonomik amaçlar; sorunların belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır.

⁵¹ Erol Tümerterkin - Nazmiye Özgüç, Beşeri Coğrafya İnsan. Kültür. Mekan, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s.289

Tablo 2.8. Doğu Akdeniz Üniversitesi yıllara ve ülkelere göre öğrenci sayıları

ÖĞRETİM YILI	ÜLKELERE GÖRE ÖĞRENCİ SAYISI			
	KKTC	TÜRKİYE	DİĞER ÜLKELER	TOPLAM
1988-1989	719	1122	438	2279
1989-1990	714	1801	514	3029
1990-1991	715	2325	545	3585
1991-1992	865	2541	559	3965
1992-1993	1025	2774	477	4276
1993-1994	1695	3159	452	5270
1994-1995	2385	3787	456	6628
1995-1996	2750	4466	503	7719
1996-1997	3295	5110	620	9025
1997-1998	3839	5799	627	10265
1998-1999	4345	6454	608	11407
1999-2000	4791	7171	686	12648
2000-2001	5099	8144	761	14004
2001-2002	5100	7311	728	13139
2002-2003	5200	7810	1100	14410
2003-2004	5152	7723	1063	13938
2004-2005	4837	7952	1274	14063
2005-2006	4500	9000	1500	15000
2006-2007	3877	8665	1663	14205
2007-2008	3736	9009	1811	14556
2008-2009	2807	9518	1655	13980

Kaynak: KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Verileri

Gazimağusa şehir merkezi nüfusu incelendiğinde, 2006 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göre kadın ve erkek nüfus sayısında erkek nüfus lehine 3.071 kişilik fazlalık vardır. Bu durum % 53.85 erkek, % 45.7 kadın nüfus oranına karşılık gelmektedir. 1996 yılı nüfus sayımı sonuçları incelendiğinde ise kentin nüfusunun % 55.75'ini (15.408) erkek, % 44.25'ini (12.229) kadınlar oluşturmaktadır (Tablo 2.9, Şekil 2.1). Kapsamlı yapılan son iki nüfus sayımında görülüyor ki kentteki erkek nüfus oranı kadın nüfus oranından daha fazladır. Bu her şeyden önce doğal bir süreçtir. Bir diğer nedeni de Doğu Akdeniz Üniversitesi'ndeki öğrencilerin cinsiyetine baktığımızda ortaya çıkmakta ve erkek öğrenci sayısının kız öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmektedir (% 68 erkek, % 32 kız). Ayrıca Gazimağusa sınırları içerisinde yer alan

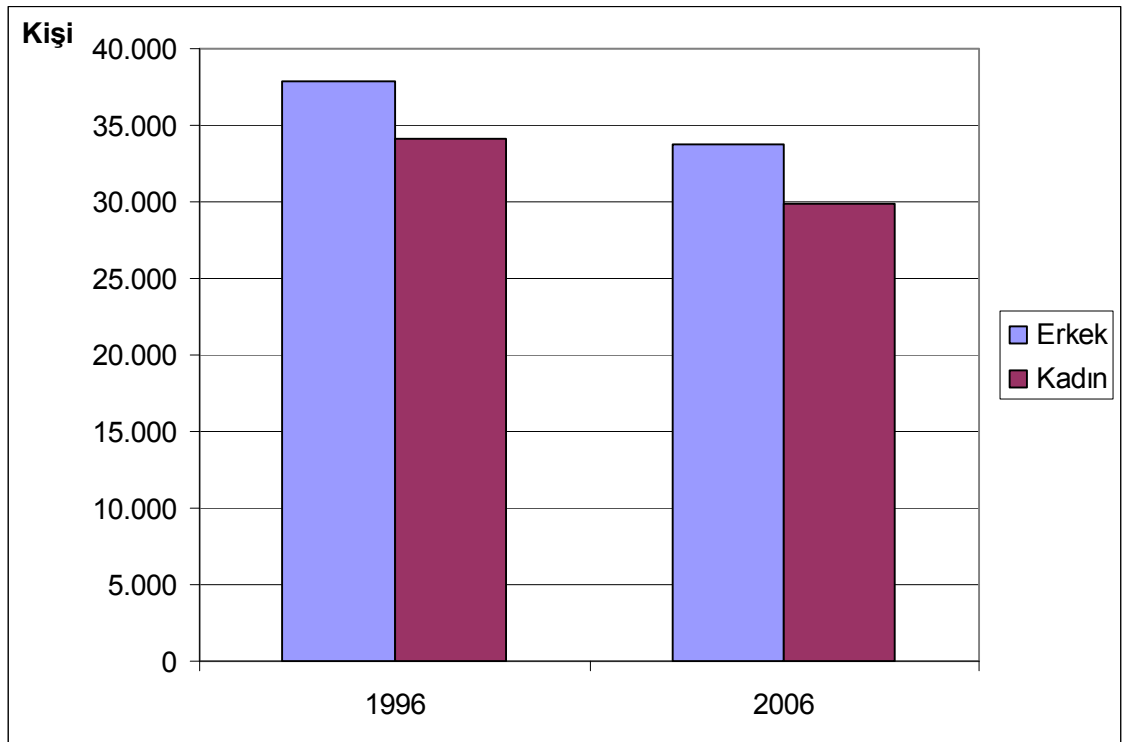
başta Gülseren Eğitim Kampı ve diğer askeri birliklerde yer alan personel ve özellikle inşaat sektöründe çalışan işçiler bu duruma neden olmaktadır.

Kent merkezindeki oran erkek nüfus lehine bir seyir gösterirken kırsal kesimde de durum değişmemektedir. Şehri oluşturan Akdoğan, Geçitkale ve Merkez bucaklarıyla beraber toplam nüfusa bakıldığı zaman da erkek nüfus oranının daha fazla olduğu görülür (Tablo 2.3, 2.9). Bazı köylerde kadın nüfus fazla olsa bile bu durum toplam nüfustaki oranı değiştirmemektedir.

Tablo 2.9. Kent merkezi ve köylerin yıllara göre nüfus ve cinsiyet durumu

Sayım Yılı	Cinsiyet	Merkez Nüfusu	Merkez Cinsiyet Oranı	Köy ve Bucak Nüfus	Köy ve Bucak Cinsiyet Oranı	Toplam Nüfus	Toplam Cinsiyet Oranı
1996	E	15.408	%55.75	22.510	%50.68	37.918	%100
	K	12.229	%44.25	21.907	%49.32	34.136	
2006	E	24.693	%53.85	9088	%51.19	33.781	%100
	K	21.159	%46.15	8663	%48.81	29.822	

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 2006 Detaylı Nüfus Sayım Sonuçları

Şekil 2.1. Gazimağusa'da nüfusun yıllara göre dağılımı

Nüfusun önemli özelliklerinden biri de nüfusun yaş yapısıdır. Belirli bir nüfusun miktarı yanında, onun çeşitli yaş gruplarına göre durumu özellikle çalışabilir ya da faal nüfus olarak adlandırılan 15-65 yaş arasındaki nüfus miktarları, işgücü kapasitesi, gıda ve çeşitli hizmetlere olan ihtiyaç, aile tipleri, ölüm ve doğum oranları ve nihayet göçler bakımından önem taşımaktadır⁵². Yaş grubu kavramı beşli ve onlu gruplandırılabilirdiği gibi 0-14, 15-64 ve 65 yaş yukarısı şeklinde de gruplandırılabilir. Bu geniş aralıklarla gruplandırma aktif ve bağımlı nüfusun saptanmasına imkan vermektedir.

Araştırma sahasında kadın ve erkek nüfusun yaş gruplarına göre dağılışında kadın ve erkek nispeten dengelidir (Tablo 2.10, Şekil 2.2). Ancak değişik yaş gruplarında oransal olarak bazı farklılıklar dikkati çekmektedir. Nitekim en fazla nüfusa sahip 20-24 yaş grubunun toplam nüfus içerisindeki payı % 14.5 iken 85 yaş ve üzerindeki nüfus % 0.33 ile en az mevcudu olan yaş grubunu oluşturmaktadır. 20-24 yaş grubunu % 11.6 ile 25-29 yaş grubu; % 8.44 ile 15-19 yaş grubu takip etmektedir. 50-54 yaş grubundan itibaren ise nüfus belirgin bir şekilde azalışa geçmekte ve daha üst gruplarına doğru kademeli olarak azalmaktadır. Araştırma sahasına ait nüfus piramidi incelendiğinde bir önceki nüfus sayımına göre ilk olarak doğum oranlarının giderek azaldığı dikkat çekmektedir. Bilhassa son yıllarda; gerek eğitim düzeyinin yükselmesi gerekse ailelerin nüfus planlamasının bilincinin artması neticesinde doğumlarda kademeli olarak bir azalma söz konusudur. Bu azalma özellikle 0-4 yaş grubunda kendini çok hissettirmektedir.

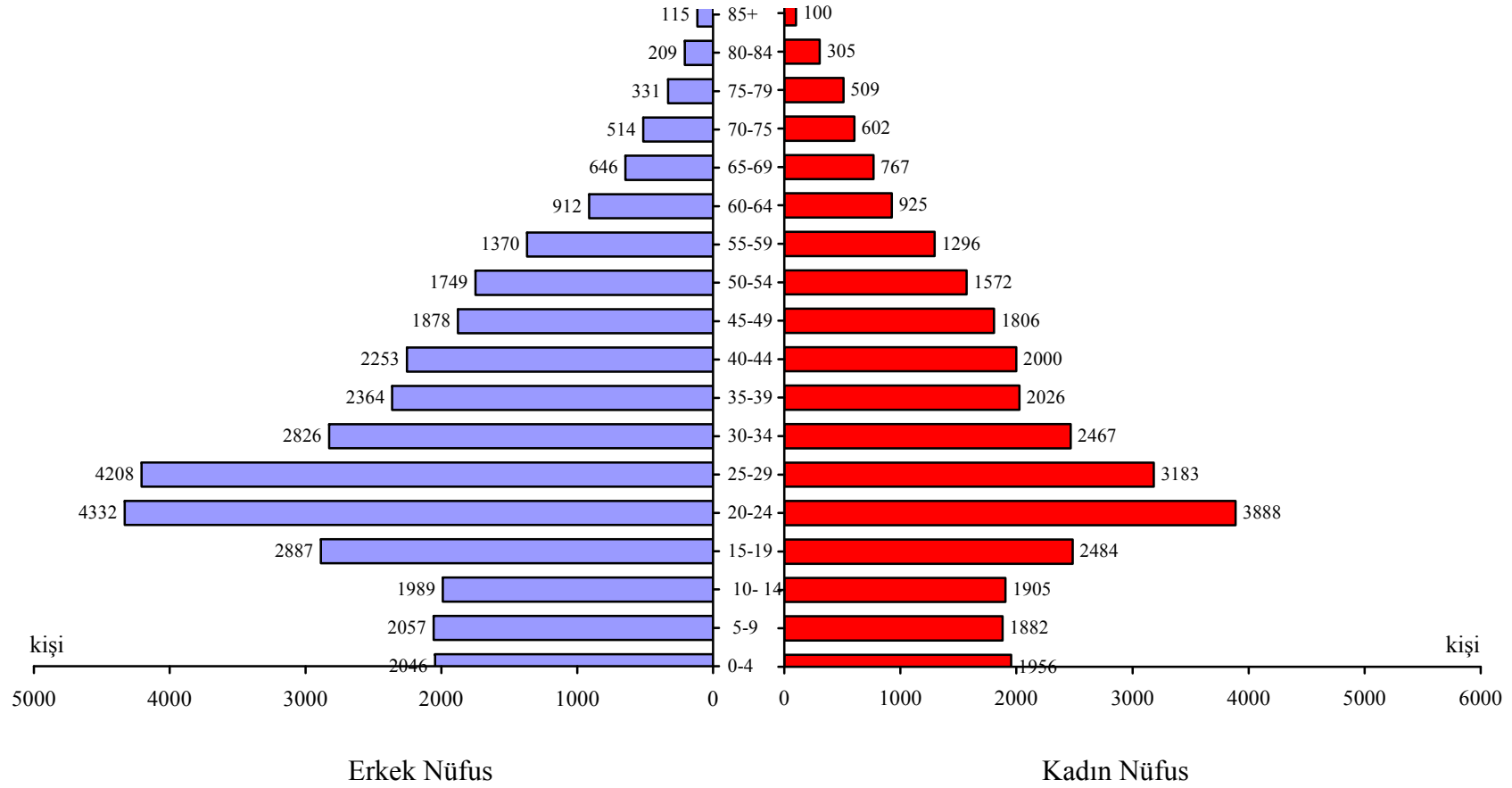
Nüfusun dar aralıklarla gruplandırılmasında, en fazla nüfusun 20-24 yaş grubu ve ikincil olarak da 25-29 yaş grubunda yer aldığı anlaşılmaktadır (Tablo 2.10, Şekil 2.2). Bunun en temel nedeni üniversitenin varlığıdır (Tablo 2.8). Üniversiteye öğrenci olarak gelenleri, genelde bu yaş grubu oluşturmaktadır. Yine bu durumu 15-19 yaş grubundaki nüfusun fazla olmasıyla bir arada değerlendirdiğimizde bölgenin göç alan bir yapıya sahip olduğunu anlaşılmaktadır. Ayrıca kentin askeri yapısı da genç yaş grubunun fazlalığını ortaya koyan bir nedendir. 20-24 yaş grubundaki cinsiyet dağılımı incelendiğinde aradaki farkın diğer yaş gruplarına göre daha fazla olması (1.444 kişi) bu durumu destekler niteliktedir. 15-19, 20-24, 25-29 yaş gruplarının toplamı kent nüfusunun yaklaşık olarak %34.5'ine tekabül etmektedir. Bu durum, araştırma sahasının genç bir nüfusa sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir .

⁵² Erol Tümerterkin - Nazmiye Özgüç, *Beşeri Coğrafya*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1994, s.282

Tablo 2.10. Gazimağusa'da nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı ve cinsiyet oranları (2006)

Yaş Grubu	Erkek Nüfus	% 'si	Kadın Nüfus	% 'si	Toplam Nüfus	Toplam Nüfus % 'si
0-4	2.046	3, 22	1.956	3, 08	4.002	6, 29
5-9	2.057	3, 23	1.882	2, 96	3.939	6, 19
10-14	1.989	3, 13	1.905	3, 00	3.894	6, 12
15-19	2.887	4, 54	2.484	3, 91	5.371	8, 44
20-24	5.332	8, 38	3.888	6, 11	9.220	14, 50
25-29	4.208	6, 62	3.183	5, 00	7.391	11, 62
30-34	2.826	4, 44	2.467	3, 88	5.293	8, 32
35-39	2.364	3, 72	2.026	3, 19	4.390	6, 90
40-44	2.253	3, 54	2.000	3, 14	4.253	6, 69
45-49	1.878	2, 95	1.806	2, 84	3.684	5, 79
50-54	1.749	2, 75	1.572	2, 47	3.321	5, 22
55-59	1.370	2, 15	1.296	2, 04	2.666	4, 19
60-64	912	1, 43	925	1, 45	1.837	2, 89
65-69	646	1, 02	767	1, 21	1.413	2, 22
70-75	514	0, 81	602	0, 95	1.116	1, 75
75-79	331	0, 52	509	0, 80	840	1, 32
80-84	209	0, 33	305	0, 48	514	0, 81
85+	115	0, 18	100	0, 16	215	0, 34
Diğer	127	0, 20	117	0, 18	244	0, 38
Toplam	33.813	53, 16	29.790	46, 84	63.603	100

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 2006 Detaylı Nüfus Sayım Sonuçları

Şekil 2.2. Gazimağusa kentinin nüfus piramidi

Kentte orta yaş olarak kabul edilen 30 ile 49 yaş arasındaki nüfusta daha önceki yaş gruplarına nazaran belirgin bir azalma vardır. Bu yaş gruplarının genel nüfus içindeki oranı % 27.7'dir. 50-54 yaş grubundan itibaren ise nüfusta hızlı bir azalma dikkati çekmektedir. Nitekim 50-54 yaş grubu nüfusun %5.2'sini, 55-59 yaş grubu % 4.19'unu, 60-64 yaş grubu % 2.88'ini, 65-69 yaş grubu %2.22'sini, 70-74 yaş grubu % 1.75'ini, 75-79 yaş grubu % 1.32'sini, 80-84 yaş grubu % 0.8'ini, 85 yaş ve üzeri ise % 0.33'ünü oluşturmaktadır (Tablo 2.10, Şekil 2.2).

Nüfusun bu şekilde hızla azalması aslında gelişmiş ülkelere özgü bir durumken, ortalama insan ömrü açısından ise gelişmiş ülkelere oranla istenilen şartların oluşmadığı görülmektedir. Yine 60-64 yaş grubundan itibaren 85 yaş üstü grup dışında bütün yaş gruplarında kadın sayısının erkek sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Bu da kadınların erkeklere oranla ortalama ömrünün daha uzun olduğunu göstermektedir (Tablo 2.10, Şekil 2.2).

Bu oran sahadaki yaşlı nüfus oranının fazla olmadığını göstermektedir. Çeşitli yaş gruplarındaki nüfus miktarlarının belirlenmesi özellikle "faal ve bağımlı nüfus" oranlarının ortaya konmasında büyük önem taşımaktadır. Bu konuda farklı ayrımlar yapılmış olmakla birlikte genellikle "0-14, 15-64, 65+" şeklindeki geniş aralıklı gruplandırma tercih edilmektedir. Bu gruplandırmada 15-64 yaş dilimleri arasındaki nüfus faal veya çalışabilir nüfus; diğer yaş dilimleri (0-14, 65+) arasındaki nüfus da çalışmayan veya bağımlı nüfus olarak kabul edilmektedir. Faal nüfus miktarları iş gücü kapasitesi, gıda ve çeşitli hizmetlere olan ihtiyaç, aile tipleri, ölüm ve doğum oranları ile göçler bakımından önemlidir⁵³.

Nüfus piramidi incelendiğinde, en geniş nüfus aralığını 15-64 yaş grubu oluşturmaktadır. Buna göre kent nüfusunun % 75'ini "pasif nüfus" yani bağımlı nüfus oluştururken, geriye kalan % 25'ini ise aktif nüfus oluşturmaktadır.

2.3.4. Nüfusta Bağımlılık Oranı

Kentin merkezindeki nüfusun yapısını belirleyen en önemli faktörlerden biri de toplam nüfus içerisindeki faal nüfusla, bağımlı nüfusun tespit edilmesidir. Çünkü bir nüfus büyüklüğü içerisindeki bağımlı nüfus oranı, o yörenin ekonomik gelişimi ile ilgili bazı bilgiler vermektedir. Bağımlılık oranını yüksekliği ekonomik açıdan

⁵³ Erol Tümertekin - Nazmiye Özgüç, *Beşeri Coğrafya*, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1994, s.256-257

gelişmemişliğin, bu oranın azlığı ise gelişmişliğin bir göstergesidir. Birleşmiş Milletler İstatistiklerinde nüfusun geniş aralıklarla gruplandırılmasında 15-64 yaş grubunu oluşturan yetişkin nüfus aktif veya çalışabilir, 0-14 yaş grubunu oluşturan çocuk nüfus ile 65 yaşın üzerindeki nüfus bağımlı nüfus olarak hesaplanır⁵⁴.

2006 yılı nüfus sayım verilerine göre aktif nüfus %75 gibi yüksek bir oran oluştururken, yaşlı nüfus sadece % 6.82'lik bir değere sahiptir. Çocuk olarak kabul edilen nüfus grubu ise 11.835 kişi (%18.6) civarındadır. Buna göre Gazimağusa'nın bağımlılık oranı % 25 olarak karşımıza çıkarken ekonomik olarak faal olabilecek her yüz kişiye, ekonomik yönden faal olmayan 34 kişi düşmektedir. Gelişmiş ülkelerde bile bu oranın %50 civarında olduğu düşünülürse bu oran oldukça iyi bir anlam ifade etmektedir. Bağımlılık oranının bu kadar düşük olmasında ki en büyük faktör üniversitenin varlığı ve iş için kente göç edenlerdir. Bununla birlikte, çalışma çağı nüfus grubu içerisinde eğitim ve öğretim görme, sakatlık, işsizlik gibi nedenler çalışmayan nüfusun sayısını arttırmaktadır. Doğu Akdeniz Üniversitesi 14.000'ne yakın öğrenci sayısı ile kentin demografik yapısını oldukça etkilemiştir.

2.3.5. Nüfusun Eğitim ve Kültür Durumu

Günümüzde insanların nüfus sayıları hatta okur-yazar oranlarından daha önemli olan, insanların çağdaş bir eğitim-öğretim yolunda, yüksek bilgi düzeyinde eğitilmiş olmasıdır. Tüm KKTC'de olduğu gibi Gazimağusa kentinde de gerek ekonominin gerekse toplumun ihtiyaç duyduğu özelliklere sahip insanlar yetiştirmek için, okul öncesi eğitimden, yüksek öğrenime kadar birçok eğitim kurumu bulunmaktadır.

Gazimağusa'yı bucak ve köyleriyle değerlendirdiğimizde devlet bağlı 30 adet ilkokul ve 1 özel ilkokul bulunmaktadır. İlkokul eğitimi ortaöğretim öncesi 6-11 yaş grubu öğrencilere 5 yıl süre ile verilen zorunlu eğitimidir. Eğitimin ikinci kademesini oluşturan ortaöğretim ise iki kademe verilir. Birinci aşama olan ortaokul 3 yıl sürer, zorunludur ve bu eğitime 12-14 yaş grubundaki öğrenciler devam eder. Kentte 5 tane devlete bağlı, 1 tanede özel olmak üzere toplam 6 tane ortaokul vardır. Bazı genel liselerinde orta bölümü mevcuttur. Ortaöğretimin ikinci aşaması 15-17 yaş grubu öğrencileri kapsayan 3 yıllık eğitimi içerir, genel liseler, teknik liseler ve meslek liseleri aracılığıyla verilir. Kentte devlete bağlı 4 genel lise, 4 adet de meslek lisesi bulunmaktadır. Ayrıca bir tanede özel lise vardır. Mesleki ve Teknik Eğitim, Yapı ve

⁵⁴ Hayati Doğanay, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Atatürk Üniv. Fen. Edb. Fak., Yay., Ankara, 1994, s.102

Endüstri Meslek Liselerinde tesviye, ağaç işleri, yapı ve teknik ressamlığı, sıhhi tesisat, motor elektrik bölümleri Kız Meslek Lisesinde çocuk gelişimi ve bakımı, giyim, beslenme ve ev ekonomisi bölümlerinde eğitim ve öğretim verilmekte genç nüfus iyi birer meslek sahibi yapılmaya çalışılmaktadır.

Bir üniversiteler ülkesi olan KKTC'nin ilk kurulan ve öğrenci bakımında ikinci büyük üniversitesi olan Doğu Akdeniz Üniversitesi Gazimağusa'da yer almaktadır. KKTC'deki yüksek öğrenim kurumları ve öğrenci sayılarının dağılımına Gazimağusa'nın payının % 29 olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 2.6. Doğu Akdeniz Üniversitesinden bir görünüm

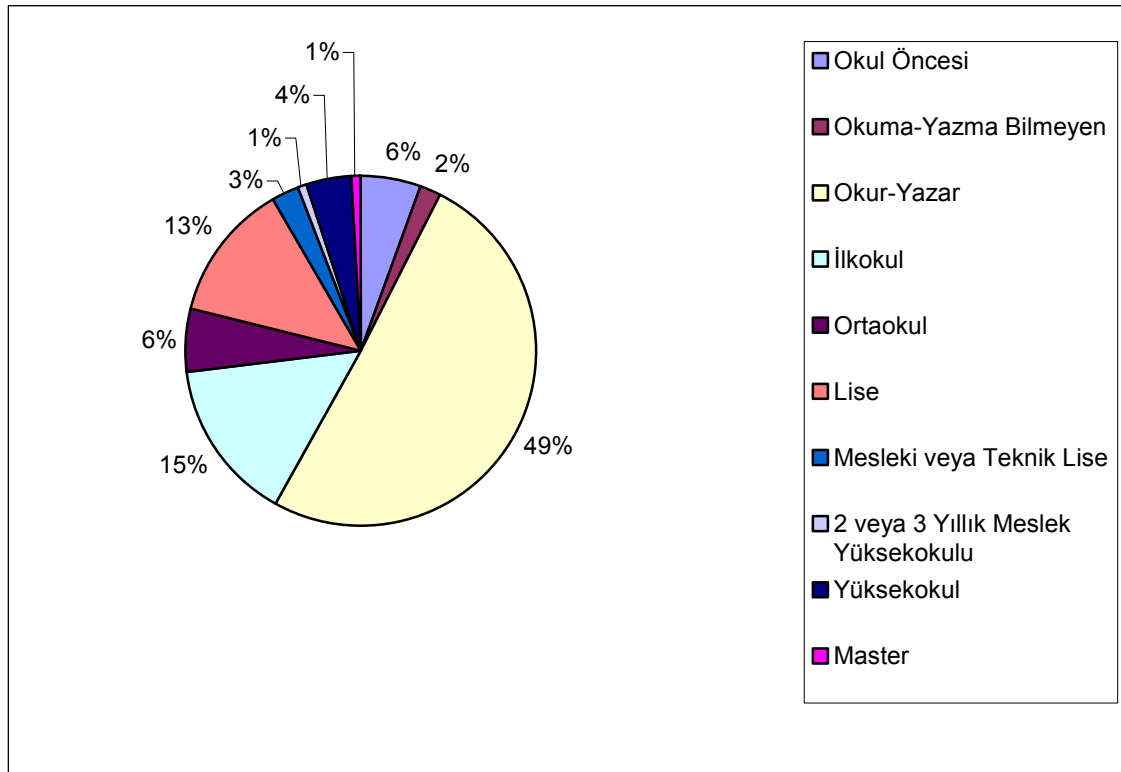
Doğu Akdeniz Üniversitesinin temelleri 1979 yılında Yüksek Teknoloji Enstitüsünün kurulmasıyla atılmıştır. O tarihten itibaren her geçen yıl gelişen ve bünyesine yeni yeni fakülteler ekleyen üniversite, bugün itibariyle yedi fakülte, iki yüksekokul ve İngilizce hazırlık okulunda 50 lisans, 8 ön lisans ve 40 yüksek lisans ve doktora programıyla 68 farklı ülkeden 13.980 öğrencisiyle, 1000'i aşkın öğretim elemanı ile hızla büyüyen ve yenilikleri takip eden bir üniversitedir. Üniversite ile beraber ülkede ve şehirde yaşayan ve yüksek öğrenim görmek amacıyla, Türkiye ve İngiltere'ye giden öğrencilerin de ülke dışına çıkışlarında önemli ölçüde azalma olmuştur (Fotoğraf 2.6).

Şehir halkının büyük bir kısmı ilk ve orta öğrenimini tamamlamıştır. Kentte okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 3.3'dür. Bu oran dünya açısında bakıldığın da yüksek sayılabilecek bir orandır. Okuma yazma bilmeyenler için devlet okulları bünyesinde okuma-yazma kursları açılmaktadır. Kentin eğitim istatistiklerine baktığımızda halkın % 29'u ilkokul, % 11'i ortaokul, % 24'ü lise, % 5'i mesleki veya teknik lise, % 1'i 2 veya 3 yıllık meslek yüksek okulu, % 8'i üniversite, % 1'i ise master mezunudur (Tablo 2.11, Şekil 2.3).

Tablo 2.11. Gazimağusa'da yaşayanların eğitim durumu

	Okul Öncesi	Okuma-Yazma Bilmeyen	Okur-Yazar	İlkokul	Orta-okul	Lise	Mesleki veya Teknik Lise	2 veya 3 Yıllık Meslek Yüksekokulu	Yüksek-okul	Master
Erkek	3.845	558	30.463	9.643	4.103	8.303	1.871	496	2.916	535
Kadın	3.296	1.552	25.606	8.472	3.057	7.024	1.264	413	2.260	419
Toplam	7.141	2.110	56.069	18.155	7.160	15.327	3.135	909	5.176	954
%	11	3.3	96.7	29	11	24	5	1	8	1

Kaynak: Kaynak: Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 2006 Detaylı Nüfus Sayım Sonuçları

Şekil 2.3. Gazimağusa'da nüfusunun eğitim durumuna göre dağılımı

Bunun dışında kişileri meslek sahibi yapmaya yönelik yaygın eğitim kurumları da açılmıştır. Köy okulları bünyesinde açılan Köy Kadın Kurslarında kadınlara çeşitli el sanatları öğretilerek, ev ekonomilerine katkı sağlamaları amaçlanmıştır. Ayrıca KKTC Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Çıraklık Eğitim Merkezleri işyerlerinde belirli bir süre çalışıp işi öğrenen elemanlara sınavlı ve sınavsız ustalık belgesi vermekte, yurtdışından gelenlere de mesleki denklik sağlamaktadır.

Şehir merkezindeki okulların öğrenci sayılarına baktığımızda özellikle nüfusun kalabalık olduğu mahallelerde yer alan Polatpaşa, Alasya, Karakol İlkokulu gibi okulların öğrenci sayılarının daha fazla olduğu görülmektedir (Fotoğraf 2.7). Şehir merkezindeki ilkokula devam eden öğrenci sayısının okullara dağılışı incelendiğinde % 56.8 ile Polatpaşa İlkokulu ilk sırada görülmektedir.

Fotoğraf 2.7. Alasya İlköğretim Okulundan bir görünüm

Ülke genelinde olduğu gibi Gazimağusada da özellikle ilköğretim ve ortaöğretimin önünde pek çok problem mevcuttur. Özellikle eğitim görmüş gençlerde ülkenin resmen tanınmaması yüzünden, iş bulma endişesi oluşmuş bu da genç neslin gelecekte son derece umutsuz olmasına neden olmuştur. Okul sayısı yeterli olmasına

rağmen eğitimde hedefe ulaşamamış, okulların gerek fiziki gerekse araç-gereç yönünden yetersiz olması, uygulamalı derslerin oldukça sönük ve yüzeysel geçmesine neden olmaktadır⁵⁵. 2004 yılına kadar tüm ülke genelinde yapılan 5. sınıf sonrası kolej sınavlarının kalkması şehirdeki öğrencilerin daha iyi eğitim alabilmek için Güney Rum Kesimine yönelmelerine neden olmuştur. 2009 yılına gelindiğinde ülke genelinde Maarif Kolejlerinin yeniden açılmasıyla beraber, Gazimağusa Türk Maarif Koleji de 543 öğrencisiyle yeniden eğitim-öğretim hayatına başlamıştır.

2.3.6. Aile Büyüklükleri

Nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri ile ilgili kriterlerden birisini de, aile büyüklükleri oluşturmaktadır⁵⁶. Araştırma sahasında genellikle çekirdek aile tipi görülmektedir. 2006 yılında yapılan nüfus sayımı verilerine göre, araştırma sahasında 18.363 hane bulunmaktadır. Yine aynı yıl nüfus sayımı verilerine göre konutlarda sürekli yaşayan fert sayısı 57.241'dir. Buna göre şehirdeki ortalama hane halkı büyüklüğü 3.12 kişidir (Tablo 2.12). Durumu kent merkezi açısından değerlendirdiğimizde ise 6.089 hanede yaşayan 21.945 kişi tespit edilmiştir. Bu duruma göre şehir merkezinin ortalama hane halkı büyüklüğü 3.6 kişidir. Bu da genel olarak bir ailenin anne-baba ve 2 çocuktan oluştuğunu göstermektedir. Şehirde ataerkil aile yapısının çok az olduğunu söylemek mümkündür. Var olanlara ise genelde köylerde rastlanır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde nüfus sayım sonuçlarına bakıldığında ülke ortalaması olan 3.17 kişilik aile büyüklüğü esas alınır (Tablo 2.12). Buda bize Gazimağusa şehrinin genel ortalamaya paralel bir seyir izlediğini göstermektedir. Ülkenin geneline baktığımızda hiçbir şehirde hane halkı büyüklüklerinin 3.5'i aşmadığı görülür. Nüfus yapısında aile büyüklüklerinin az veya çok olması ailelerin sosyal ve ekonomik özellikleri ile çok ilgilidir⁵⁷. Ailelerin ekonomik durumlarının iyileşmesine bağlı olarak, çekirdek aile tipi giderek yaygınlaşmaktadır. Geçmiş yıllarda aile büyükleri ile oturma daha yaygın iken günümüzde yeni evlenen bireyler ayrı konutlara taşınarak, aile büyüklüğü oranının azalmasında etkili olmuştur.

Son yıllarda şehir merkezinde yaşayan ailelerin sahip olduğu çocuk sayısı giderek azalmaktadır. Kuşkusuz bunun en önemli nedeni eğitim seviyesinin

⁵⁵ Hamza Akengin, "KKTC Ortaokullarında Okutulan Kıbrıs Coğrafyası Derslerinin Analitik İncelenmesi"

⁵⁶ Yazıcı, a.g.e., s.76

⁵⁷ Hayati Doğanay, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Atatürk Üniv. Fen. Edb. Fak., Yay., Ankara, 1994, s.102

yükselmesidir. Diğer yandan anne ve çocuk sağlığı konularındaki gelişmeler, adanın siyasi belirsizliği ve gelecek kaygısı, da aile büyüklüğü sayısının giderek düşmesinde etkili olmaktadır.

Tablo 2.12. Hanehalkı büyüklüğü ve konut sayıları

İDARİ BÖLGELER	KONUT SAYISI	KONUTTA SÜREKLİ YAŞAYAN FERT	ORTALAMA HANEHALKI BÜYÜKLÜĞÜ
			FERT / KONUT
TOPLAM	71, 376	226, 352	3.17
LEFKOŞA	22, 869	73, 062	3.19
GAZİMAĞUSA	18, 363	57, 241	3.12
GİRNE	15, 893	49, 232	3.1
GÜZELYURT	8, 509	26, 707	3.14
İSKELE	5, 742	20, 110	3.5

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi 2007 İstatistik Yıllığı

2.3.7. Nüfusun Dağılışı Ve Yoğunlukları

Bir yerde yaşayan nüfusun söz konusu alana bölünmesiyle aritmetik nüfus yoğunluğu elde edilmektedir⁵⁸. Gazimağusa'nın toplam yüzölçümü 899 km²'dir. 2006 yılında yapılan nüfus sayım verilerine göre aritmetik nüfus yoğunluğu 71.49 kişi olarak tespit edilmiştir. Ülke ortalamasının km²'ye 81 kişi düştüğü göz önüne alındığında ortalamanın altında bir değer sergiler. Tabi ki nüfus yoğunluğunu dikkate alırken genelin yanında şehir merkezinin de nüfus yoğunluğuna da bakmak gerekir. Gazimağusa şehir merkezinin yüzölçümü 66 km² olup, 2006 yılı sayımlarına göre merkez nüfusu 35.381 kişi olduğuna göre nüfus yoğunluğu 536 kişidir. Bunun en önemli nedenlerinden biri Doğu Akdeniz Üniversitesinin varlığı, askeri birliklerin bulunması ve iş imkanlarının daha çok şehir merkezinde olmasıdır. Bu durum şehir merkezindeki nüfus yoğunluğunun yaklaşık 7 katına çıkmasına neden olmuştur. Şehir merkezinde nüfusun en kalabalık ve yerleşmenin en yoğun olduğu mahalleler Karakol, Sakarya, Baykal, Tuzla Mahalleleri ve Salamis yoludur (Tablo 2.4, Harita 16). Adı geçen yerleşim yerlerinin konumlarına baktığımızda bu alanların üniversiteye ulaşım açısından yakın mahalleler olduğunu görmekteyiz.

⁵⁸ Tümertekin, a.g.e., s.119

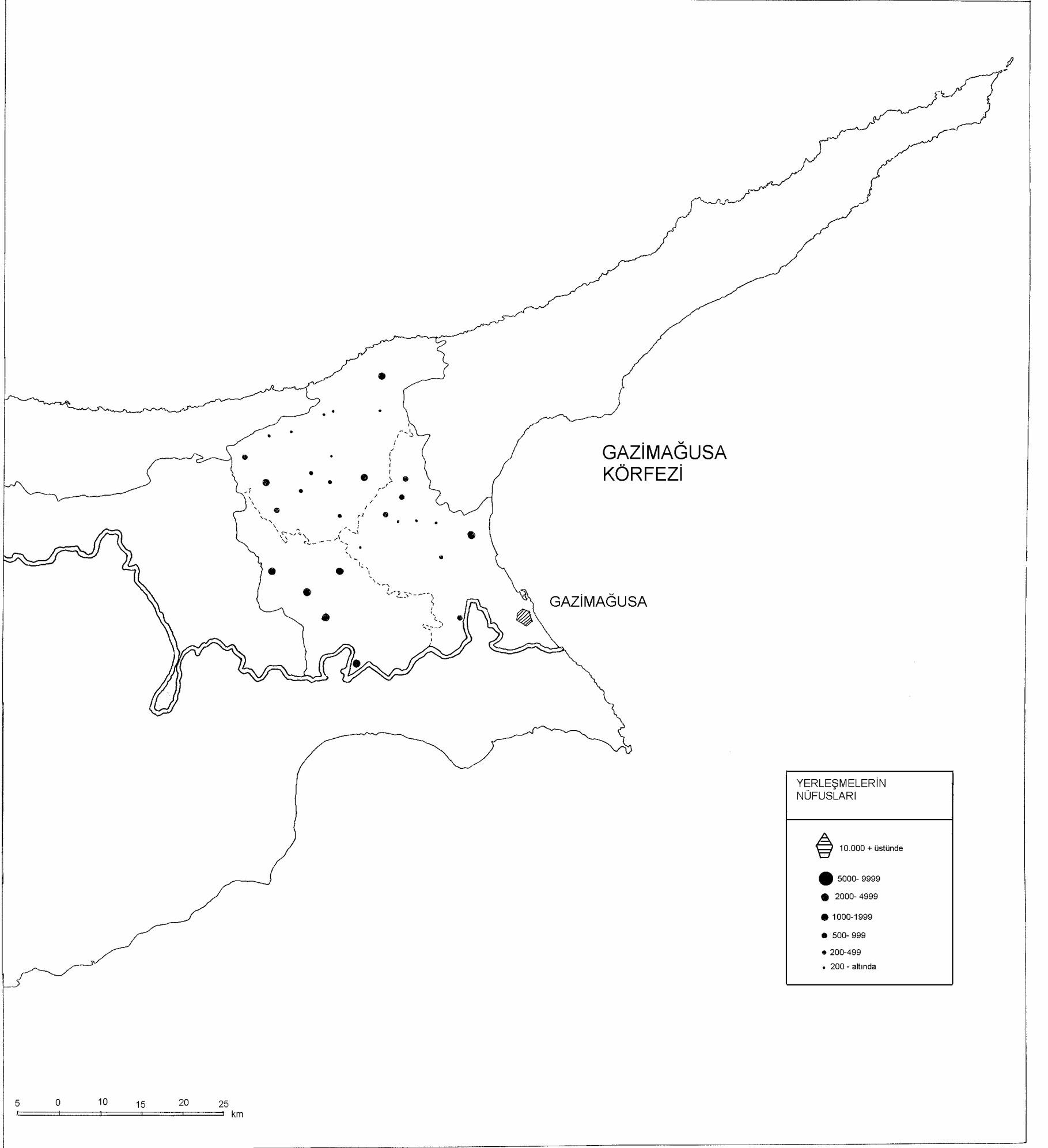
Gazimağusa'ya bağlı bucakların yüzölçümleri tam olarak bilinmediğinden nüfus yoğunluklarını tespit etmekte tam olarak mümkün olamamaktadır. Ama nüfus miktarı olarak değerlendirirsek en kalabalık nüfuslu bucak Gazimağusa Merkez Bucağı'dır. Onu Akdoğan Bucağı takip eder, nüfus miktarının en az olduğu bucak ise Geçitkale Bucağı'dır. Geçitkale'de nüfus yoğunluğunun az olma sebebi bucağın şehrin kuzeyinde Beşparmak Dağları'na yakın olmasıdır (Harita 10).

Nüfus konusunda genel bir bilgi vermekle beraber, matematiksel nüfus yoğunluk değeri toprak ve nüfus miktarı arasındaki ilişki değerini ortaya koymak bakımından pek güvenilir sonuçlar vermemektedir. Çünkü bu yoğunluk hesaplamasında, nüfus ile geçim kaynakları arasında bir ilişki kurulamadığı gibi, nüfusun araziye eşit dağıldığı da varsayılmaktadır. Oysa yeryüzünde bu şekil bir nüfus dağılışı düzeninin gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu nedenle daha az yanıltıcı sonuçlar veren ve tarım alanları ile toplam nüfus arasındaki orantıya dayanan "fizyolojik nüfus yoğunluğu" metodunun ele alınması uygun olacaktır⁵⁹.

Fizyolojik yoğunluk, nüfusun ekilip biçilen, sebze ve meyve üretimi amacıyla ekimi dikimi yapılmış tarım alanlarına bölünmesi ile elde edilen yoğunluk hesabıdır. Buna göre sahadaki tarım arazileri, bahçelik ve meyvelik alanların yüzölçümü 461 km² ve 2006 nüfus sayımlarına göre şehrin nüfusu da 63.603 kişi olduğuna göre, fizyolojik nüfus yoğunluğu 138 kişi/km² olarak ortaya çıkmaktadır. Bucaklar bazında baktığımız zaman Akdoğan bucağında 81.71 kişi/km², Geçitkale Bucağında 41.50 kişi/km² ve Merkez Bucağında ise 300 kişi/km² olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak sahada yaşayan herkesin geçimlerini tarımda sağlıyormuş gibi gösteren bu yöntemin sakıncaları bulunmaktadır.

Matematiksel ve fizyolojik nüfus yoğunluklarının eksik olan bakış açısını "tarımsal nüfus yoğunluğu" yöntemi ile genişletmek mümkündür. Bilindiği gibi bu yöntemde tarımdan geçimini sağlayan nüfus ile tarım arazileri birbirine oranlanmaktadır. Buna göre yaklaşık 461 km² tarım arazisi olan sahada geçimini tarımla sağlayan 456 hane bulunduğuna ve şehirde ortalama hane halkı sayısı 3.4 kişi olduğuna göre araştırma sahasında 1550 kişi geçimini tarımdan sağlamaktadır. Verilere göre şehrin tarımsal nüfus yoğunluk değeri 3,5 kişi/km²'dir. Bu durum geniş tarım arazilerine göre tarımda çalışan nüfusun az olduğunu göstermektedir.

⁵⁹ Yazıcı, a.g.e., s.81

Harita 10. Gazimağusa'da nüfusun dağılışı haritası

Kaynak: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Harita Dairesi Müdürlüğü

Gazimağusa'da nüfus yoğunluklarıyla ilgili ortaya çıkan bu veriler için kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Çünkü kentte insanlar genellikle birden fazla işle uğraşmaktadır. Hizmet sektöründe çalışan bir kişi aynı zamanda tarımsal alanda da çalışabilmektedir. Tarımsal nüfus yoğunluğunu hesaplarken tarımda çalışan nüfusun içerisinde avcılık ve ormancılıkla uğraşan nüfus da ilave edildiği için tarımsal nüfus yoğunluğu ile ilgili verilerde yanıltıcı olmaktadır.

2.3.8. Nüfusun Beslenmesi ve Sağlık Durumu

Gazimağusa kent merkezi ekonomik bakımdan çevredeki bucak ve köyler için bir pazar durumundadır. Araştırma sahası, tarım ürünlerinin pazarlanmasının yanı sıra, toptan ve perakende ticaretin geliştiği, ithalat ve ihracatın yapıldığı, eğitim, sağlık, idari hizmetler ve yol boyu yerleşim alanı olması dolayısıyla üretim ve onarım faaliyetlerinin yürütüldüğü bir merkez özelliğindedir. Yöre halkı yakın yıllara kadar şehirde, sanayi ve hizmet sektörünün şu anki kadar gelişmemiş olması nedeniyle (1974 sonrası Maraş Bölgesinin de kapatılmasıyla) geçimini daha çok tarımsal faaliyetlerden sağlamıştır. Ancak günümüzde turizm, hizmet ve eğitim sektörünün gelişmesine karşın, su sıkıntısına rağmen, tarımsal faaliyetlerin egemenliği devam etmektedir.

Kent merkezindeki aileler ihtiyacı olan temel besin kaynaklarını daha çok satın almak yoluyla karşılamaktadır. Cuma günleri kurulan pazarda Gazimağusa köylerinde yetiştirilen sebze ve meyveler satılmaktadır. Şehrin içme suyu şebekesi yeterli değildir. Su ihtiyacının büyük bölümü yakın zamana kadar Güzelyurt'tan temin edilmekte idi. 2009 tarihinde deniz suyu arıtma tesisinin faaliyete geçmesiyle, artık kent içme suyunun önemli bölümünü kendi karşılayabilmektedir. Ayrıca mevcut yer altı sularından da içme ve tarımda sulama amaçlı faydalanılmaktadır.

Gazimağusa'da (köyleriyle beraber) 1 adet devlet hastanesi, 3 adet özel hastane ve 3 adet özel klinik, 7 adet sağlık merkezi yer almaktadır. Sağlık ocaklarında normal poliklinik hizmetlerinin yanı sıra, çocukların aşılama işlemleri ile mahalle ve köylerde oturan öğrencilerin sağlık taramaları da yapılmaktadır. Anne ve çocuk sağlığı ile aile planlaması birimlerinde, konuyla ilgili çalışmalar yapılarak, ailelere aydınlatıcı bilgiler verilmektedir.

Gazimağusa Devlet Hastanesi Mağusa ve yöre halkına hizmet veren 120 yataklı KKTC'nin 2. büyük hastanesidir. 4 kasım 2007'de Salamis Yolunda hizmete açılmıştır. Sadece Mağusalılara değil Karpaz Bölgesi ve İskele'ye de hizmet vermektedir (Fotoğraf

2.9). Namık Kemal Mahallesinde buluna eski hastane binası ise şu anda hizmet vermemektedir (Fotoğraf 2.8). Kentteki özel hastaneler de halkın her türlü sağlık sorunlarına cevap verebilecek yapıya sahiptir. Özellikle uzmanlık alanları tıp bebek tedavisidir. Bu amaçla her yıl değişik ülkelerden pek çok sayıda kişi tıp bebek tedavisi için şehre gelmektedirler.

Fotoğraf 2.8. Eski devlet hastanesi binasından bir görünüm

Fotoğraf 2.9. Yeni devlet hastanesinden bir görünüm

2.3.9. Nüfusun İş Kollarına Göre Dağılımı

2008 yılı Devlet Planlama Örgütü verilerine göre araştırma sahasında işgücüne katılma oranı ortalama % 48.8 olarak tespit edilmiştir. Bu oran erkeklerde % 60.9 olurken, kadınların işgücüne katılma oranı ise % 35.6 oranında kalmıştır. İşsizlik oranlarına bakıldığında genel toplamda işsizlik % 10.1'dir. Büyük çoğunluğu eğitilmiş olan genç nüfus işsizlik oranının yüksek olmasından, gençlerin gelecekte umutsuz olmalarına neden olmuş ve genç nüfus göçünü arttırmıştır. Özellikle eğitimi tamamlayan gençler başta İngiltere olmak üzere Avrupa ülkelerine bir an önce gitmenin hayalini kurmaktadırlar.

Yine 2008 yılı verilerine göre kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusun 25.521 kişisini işgücüne dahil olmayanlar oluşturmaktadır. İşgücüne dahil olmayan nüfus incelendiğinde en büyük oranı, eğitime devam edenlerin oluşturduğu görülmektedir. Eğitime devam eden grubu ev hanımları, emekliler ve çalışamaz halde olanlar takip etmektedir.

Çalışan nüfusun % 67.6'sını hizmet sektöründe, % 13.7'si inşaat sektöründe, %9.8'i sanayi sektöründe, % 8.9'u ise tarım sektöründe çalışmaktadır⁶⁰. Hizmet sektöründe çalışan nüfusun en büyük grubu oluşturmalarının nedeni KKTC'nin en büyük üniversitelerinden biri olan Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin varlığı ve kentin gelişmekte olan turizm potansiyelidir. Ayrıca Tüm KKTC genelinde var, olan istihdam yaratmak için ihtiyaç olmadığı halde insanlara kamu sektöründe iş verilmesi olayı Gazimağusa'da da mevcuttur.

⁶⁰ Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, 2006 Detaylı Nüfus Sayım Sonuçları

3. BÖLÜM

YERLEŞME ÖZELLİKLERİ

3.1. YERLEŞMENİN TARİHİ GELİŞİMİ

Gazimağusa kentinin kurulduğu günden bu yana değişen idari, sosyo-ekonomik koşullara paralel olarak değişik biçimlerde şekillenen kent dokusu bugün farklı bir eğilim içine girmiş bulunmaktadır. Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin kuruluşundan sonra, tarihi kimliğinin yanı sıra, liman kenti ve bölgesel merkez olma özelliklerine sahip kent, bir üniversite kenti olma sürecini yaşamaktadır.

Tarihi kaynaklara bakılarak yapılan araştırmalara göre Gazimağusa kentinin tarih içindeki gelişimi yedi dönemde incelenebilir: Erken dönem (648-1192), Lüzinyan Dönemi (1192-1489), Venedik Dönemi (1489-1571), Osmanlı Dönemi (1571-1878), Birinci ve İkinci İngiliz Dönemleri (1878-1960), 1960-1974 yılları arasındaki dönem ve 1974 savaş sonrası dönem.

Fotoğraf 3.1. Antik Salamis kentinden bir görünüm

Gazimağusa M.Ö. 300 yılında II. Ptolemy tarafından eski yerleşim yeri olan Arsinoe üzerine kurulmuştur. Uzun yıllar küçük bir balıkçı kasabası olma özelliğini taşıyan yerleşme daha sonraki dönemlerde, yakın yerleşim yeri olan Salamis Constantia'nın 648 yılında Araplar tarafından istila edilmesiyle, küçük bir liman şehri olarak gelişmeye başlamıştır (Foto 3.1, Harita 13). Şehir asıl önemini Lüzinyan

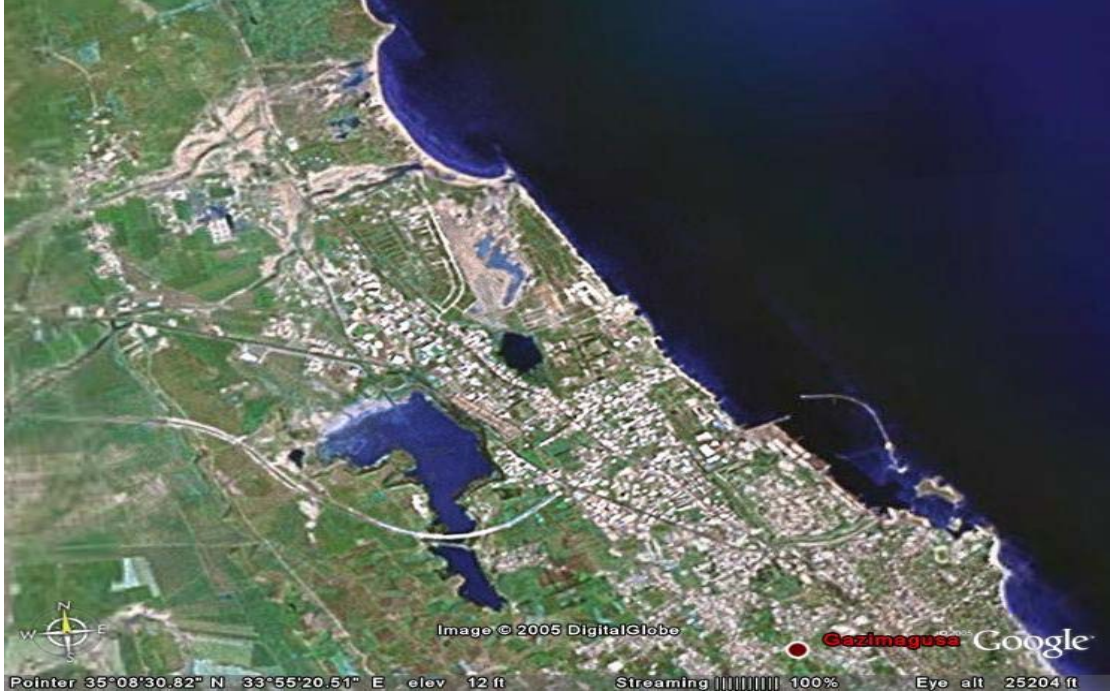
Döneminde, Doğu Akdeniz'in önemli bir limanı durumuna gelmesiyle kazanmıştır. Bu dönemde şehir, doğal liman ve korunma amaçlı kurulan iç kale ve surları ile değer kazanmış ve dolayısıyla nüfusu artmaya başlamıştır. Şehrin gelişimi, 13. yy da kentin Doğu ve Batı arasında önemli bir ticari merkez durumuna gelmesiyle ivme kazanmıştır. Bugün bir bölümü hala ayakta duran birçok dini ve kamu yapıları bu dönemde inşa edilmiştir⁶¹. Venedik Dönemine gelindiğinde Gazimağusa, günün koşullarına göre yeniden inşa edilmiş surlar ve hendekleri, iç kalesi, Deniz Kapısı ve Kara Kapısı ile korunmalı bir şehre ve daha da önemlisi Venediklilerin ada idaresine ilişkin yaklaşımları doğrultusunda askeri bir üs kimliğine dönüşmüştür. Bu dönemde gelişmeler St. Nicholas Katedrali, meydan ve Venedik Sarayı'nın oluşturduğu merkez etrafında yoğunlaşmış, kent dokusu bu merkez, güney-kuzey ve güneydoğu-kuzeybatı aksları üzerinde gelişme göstermiştir (Harita 13).

Harita 11. 1572 tarihli Mağusa haritası

Kaynak: <http://www.magusa.org/>

⁶¹ KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Kıbrıs Tarihi, İstanbul, 2008, s.52

Fotoğraf 3.2. Gazimağusa'nın uydu görüntüsü

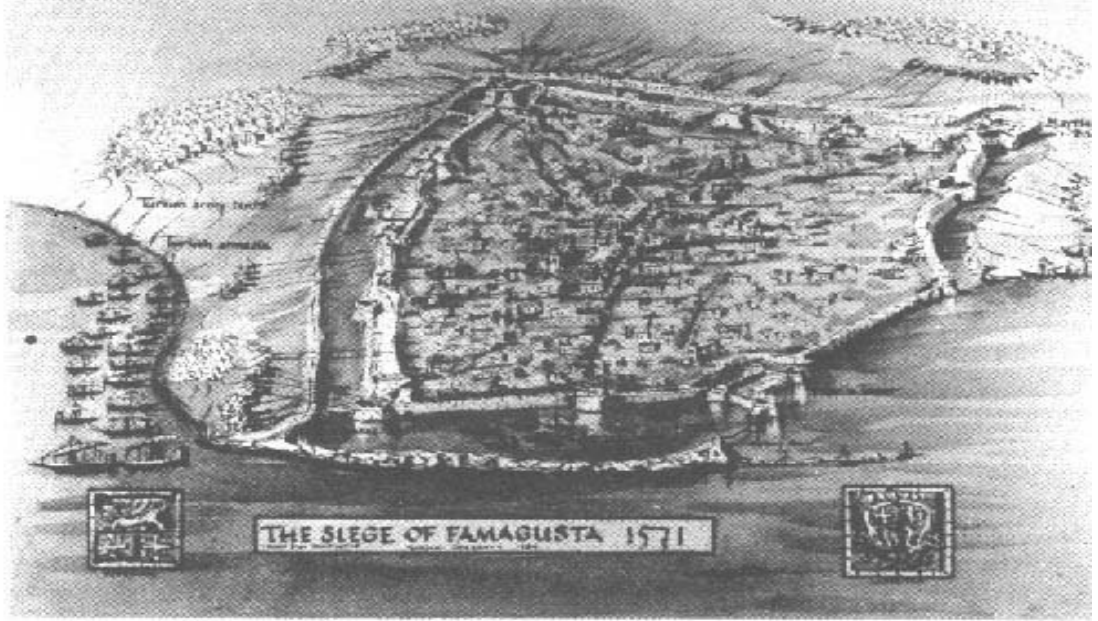

Fig. 2. Panoramic map.

Harita 12. 1571 yılında Mağusa'daki Osmanlı kuşatmasını gösteren panoramik harita

Kaynak: <http://www.magusa.org/>

Osmanlı Döneminde, Müslüman olmayan nüfusun surların dışın taşınmaya mecbur edilmesiyle, kentin güneye doğru gelişmeye başladığı gözlemlenmektedir. Maraş ve Aşağı Maraş bölgelerinde ilk yerleşimlerin oluşumu da bu döneme

rastlamaktadır. Kent o dönemde daha çok politik suçlular için bir sürgün yeri ve askeri üs olarak kullanılmış, Kıbrıs'ın ticari ve ekonomik aktivitelerinin Larnaka'ya kaymasıyla Mağusa bölge içindeki kentsel ve ekonomik önemini yitirmiştir. Buna bağlı olarak sosyal ve kültürel hayatta ortaya çıkan değişimlerle birlikte, mimari ve fiziksel çevrede değişime uğramıştır. Yeni kullanıcıların sosyo-ekonomik ve kültürel hayatlarına uyum sağlamak için mevcut binalarda değişiklikler yapılmış, minare eklenerek katedral camiye çevrilmiş, bedesten ve arasta geliştirilmiş, medrese, hamam ve çeşmeler temel günlük ihtiyaçları karşılamak üzere ve fiziksel alt yapıyı tamamlayacak biçimde inşa edilmiştir. Yine bu dönemde nüfus, Sur-içi'nin güney yarısına doğru yoğunlaşmış, Osmanlı kültürünün ve yaşam şeklinin bir uzantısı olan çıkmaz sokakların mevcut organik dokuya eklenmesiyle doku zenginleşmiştir (Fotoğraf 3.3). Bu dönemin sonuna doğru kent, Sur-içi'ndeki büyük boşluklarla çok az nüfusa sahip bir **görünüm** ye bürünmüştür⁶².

Limanın önemli bir şekilde gelişim gösterdiği İngiliz Döneminde, kentin Osmanlı Döneminde başlamış surlar dışında güneye doğru büyümesi ivme kazanmıştır. Bu dönemde Rumlar ve Türklerin değişik bölgelerde yaşadıkları görülmekte, Türklerin genel olarak Sur-içi'nde, Rumların ise Maraş ve aşağı Maraş bölgelerine yerleştikleri bilinmektedir. Sömürge anlayışının bir yansıması olarak İngiliz idaresi, Türkler ve Rumların yaşadıkları bölgenin arasındaki bir konuma, Sur-içi'ndeki geleneksel merkeze alternatif teşkil etmek üzere bir takım ticari işlevleri de içeren idari bir merkez kurmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak kentin büyümesi, temel ekonomik faaliyetleri kontrolleri altında bulunduran Rumların yaşamakta olduğu ve gelişmelerin yer alması uygun olan Maraş yönüne doğru ağırlık kazanmıştır. İngiliz Döneminin sonlarına doğru meydana gelen sosyo-ekonomik değişiklik ve gelişmelere, kent sakinlerinin değişen ihtiyaçlarına paralel olarak konut, ticari, turistik ve rekreasyon alanlarını içeren yeni gelişme bölgeleri oluşmaya başlamıştır.

⁶² Gazimağusa Sempozyumu '98 (26-27 Şubat 1998 Gazimağusa) Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, 1998, s.19-24

Fotoğraf 3.3. 19. Yüzyıl Ortalarında Gazimağusa Kentinden bir görünüm

Kaynak: <http://www.magusa.org/>

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyetine gelindiğinde, iki ayrı belediyenin oluşması ile Sur-içi Türk belediyesi, diğer bölgeler de Rum belediyesi tarafından idare edilmeye başlanmıştır. 1963 yılında Türk toplumunun Kıbrıs Cumhuriyetinden ayrılması bu idari ayrımı güçlendirmiştir. Bu dönem içinde kent yoğun olarak Aşağı Maraş'ın güneydoğusuna doğru bir turizm merkezi olarak gelişmiştir. Özellikle 1960-1970 yılları arasında Beyrut'ta süren savaştan dolayı Beyrut'un önem kaybetmesiyle Maraş, dünyanın en ünlü turizm ve eğlence merkezlerinden biri olarak gelişmeye başlamıştır (Fotoğraf 3.4, Harita 13-14).

Gazimağusa'nın tarihsel süreç içinde birçok politik, sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerin etkisi altında kalması, kentin gelişmesini ve büyümesini etkilemiştir. Bütün ada için olduğu gibi Gazimağusa içinde önemli bir dönüm noktası olan 1974 yılı öncesinde, 41.000 nüfusu ile önemli bir ticaret ve turizm merkezi olan Gazimağusa şehrinin gelişimi ve büyümesi, 1974 sonrasında farklı bir boyut kazanmıştır. Kentin 1974'den sonraki gelişimi, üniversitenin kuruluş yılı olan 1986 yılına kadar ki dönem ve 1986 sonrası dönem için iki ayrı bölümde ele alınmaktadır⁶³.

⁶³ Gazimağusa Sempozyumu '98 (26-27 Şubat 1998 Gazimağusa) Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, 1998, s.19-24

Fotoğraf 3.4. 1974 öncesi Maraş otelleri ve Mağusa Limanı

Kaynak: <http://www.magusa.org/>

1974 sonrasında Gazimağusa ada üzerindeki önemli konumunu yitirmiş ve uzun bir süre 'savaş yaşamış' bir kent kimliği taşımıştır. Bu dönemde Maraş bölgesi 4.469 ailenin evlerini terk etmesiyle yaşama kapanmıştır. Yerleşime kapanması ve diğer tüm kentsel aktivitelerin durmasıyla kentin en dinamik, gelişen ve büyüyen bu büyük bölümü dondurulmuş ve böylece kent için en büyük gelir kaynağı olan ticaret ve turizmde kilitlenmiştir. Maraş'ın yerleşim dışı kalmasıyla geleneksel merkez konumunu her zaman sürdürmüş olan Sur-içi'nde değişim ve gelişim eğilimleri görülmeye başlanmıştır. Bunun yanı sıra, Rumların terk ettiği ve yerleşime açık tutulan Aşağı Maraş bölgesine, bölgedeki tarımsal araziler ve portakal bahçelerinin bakım ve kullanımının devamını sağlamak amacıyla Güneyden ve Türkiye'den gelen göçmen aileler yerleştirilmiştir. Mevcut alanların yeniden düzenlenmesinin yanı sıra, surların güneybatı ve kuzeybatısında sınırlı olmakla beraber yeni konut alanları gelişmeye başlamıştır. Bütün bu gelişmeler sonucunda, yeni yerleşim düzeni ve kentsel gelişmelerle kopukluğa uğrayan sosyal yapı, yeniden organize olmaya, şekillenmeye başlamıştır (Harita 14).

Kentin gelişmesini etkileyecek fiziksel sınırlar incelendiği zaman, mevcut birtakım sınırlara (kuzeydeki askeri alan ve alçak sulak araziler, batıdaki Limni ormanı) yerleşime kapanan Maraş'ında eklendiği görülmektedir. Limanın kuzeyine

konumlandırılan Serbest Liman Bölgesi hem gelişmeleri engellemekte hem de kentin denizle bağlantısının tamamen koparmaktadır. Bütün bu değişim ve gelişmelere paralel olarak, 1981 yılına kadar Gazimağusa'nın gelişme eğilimi sınırlı kalmıştır. Aile tiplerindeki çeşitlilik, ekonomik aktivitelerin yeniden organize edilip yaratılması, taşınmaz malların değişen sahipleri, eş değere konu olan taşınmaz mallara ilişkin sorunların çözülmemiş olması, bütün şehrin kentsel dokusunun gelişimi ve büyümesini etkilemiş ve 1974 sonrasında şehrin kimliği ve imajı tamamen değişmiştir. Fiziki gelişme bakımından oldukça durağan geçen bir dönem sonrasında, sur-içi ve taşınmaz mal mülkiyeti açısından pek fazla sorunu bulunmayan, yeni gelişen Karakol ve Baykal mahallelerinin büyüme ve gelişme eğilimi ortaya çıkmıştır. 1979 yılında İleri Teknoloji Enstitüsünün kurulması ve Devlet Sosyal Konutlarının inşası da, şehrin o yıllardaki kentsel gelişimine ve büyüme eğilimlerinin şekillenmesinde etkili olmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesinin kurulması ile 1986 yılından başlayarak şehrin sosyo-ekonomik yapısında büyük bir değişim olmuştur. Başka bir deyişle, Gazimağusa'ya yapısı açısından farklı, yeni bir nüfus kesimi daha eklenmiştir: üniversite öğrencisi ve misafirlerinden oluşan misafir nüfus. Fakat ne yazık ki, fiziki bir planın eksikliği ile kent, bu yeni gelen nüfusun konut ve diğer ihtiyaçlarını karşılayabilmek açısından hazırlıksız yakalanmış, 1974 öncesinde kentsel gelişmeyi yönlendiren turizm sektörü iken, kurulması ile üniversite bu konuma geçmiştir. Bu değişimin bir sonucu olarak 1974 öncesi güneye doğru olan büyüme ve gelişmenin, tamamen ters dönerek kuzeybatı yönüne kaymıştır (Harita 14).

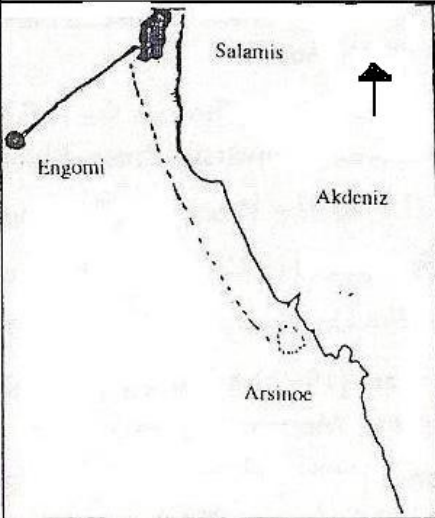
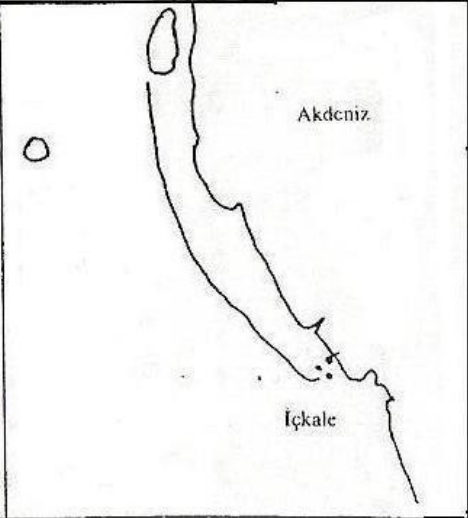
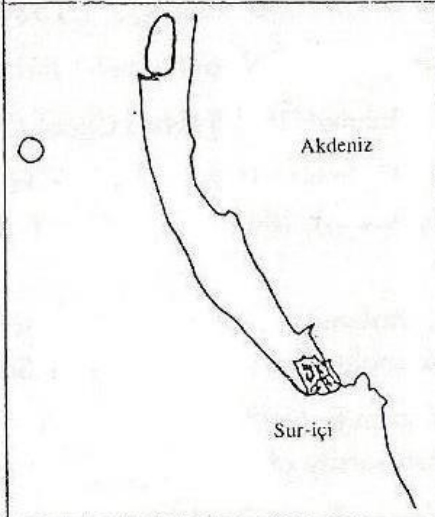
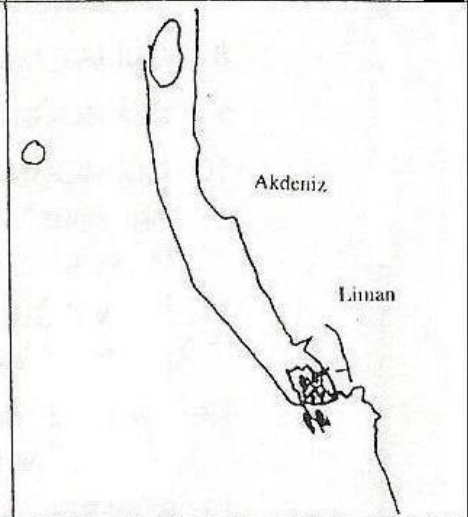
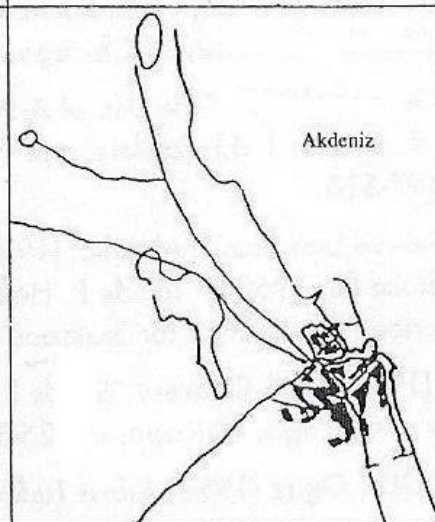
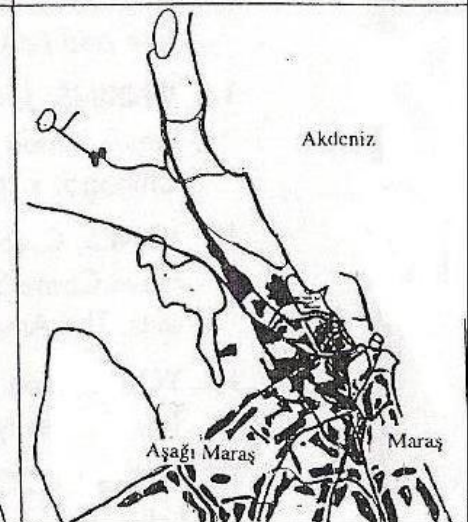
1986 yılına kadar kentteki konut sektöründeki gelişim, bir-iki kat konut binaları olmak üzere yatay büyüme şeklinde iken, bu dönemden sonra, üniversite öğrencilerinin barınma ihtiyacının, üniversite tarafından tamamen karşılanamamasından dolayı, şehrin konut sektörünün gelişiminde belirgin değişimler görülmüştür. 1986-1990 yılları arasında yeni gelişen bölgelerde dikey büyüme eğilimi başlamıştır. Örneğin Baykal bölgesinde, yeni inşa edilen çok katlı yapıların yanında, eski tek katlı evlere kat ilave edilmesi doğal bir eğilim halini almıştır. Benzeri bir eğilimde daha önce hiç apartman bloğu olmayan Sakarya bölgesinde görülmüştür. Bunun yanı sıra, üniversite kampüsüne yakın olmasından dolayı, daha önceleri boş alanlar, tarlalar ve bahçelerden oluşan Karakol bölgesinde de aynı durum gözlenmiştir. Benzer durumlar Aşağı Maraş hariç diğer bölgeler içinde geçerli olmuştur. Kapalı Maraş bölgesine yakın olmasında ve politik belirsizlikten dolayı Aşağı Maraş'ta yeni ilaveler gözlenmemektedir (Harita 14).

Artan konut açığını kapatmak için, karlı bir yatırım alanı haline gelen sektörde inşaat şirketleri, "toplu olarak" konut üretimine başlamışlardır. Bilinen "toplu konut" kavramıyla pek uyuşmayan bu türde konut üretimi, sadece "konut birimlerinden" oluşan apartman blokları üretimi ile sınırlı kalmış, bu alanlarda muhakkak bulunması gereken çağdaş çevre koşulları düşünülmemiş ve sağlanmamıştır (Fotoğraf 3.5).

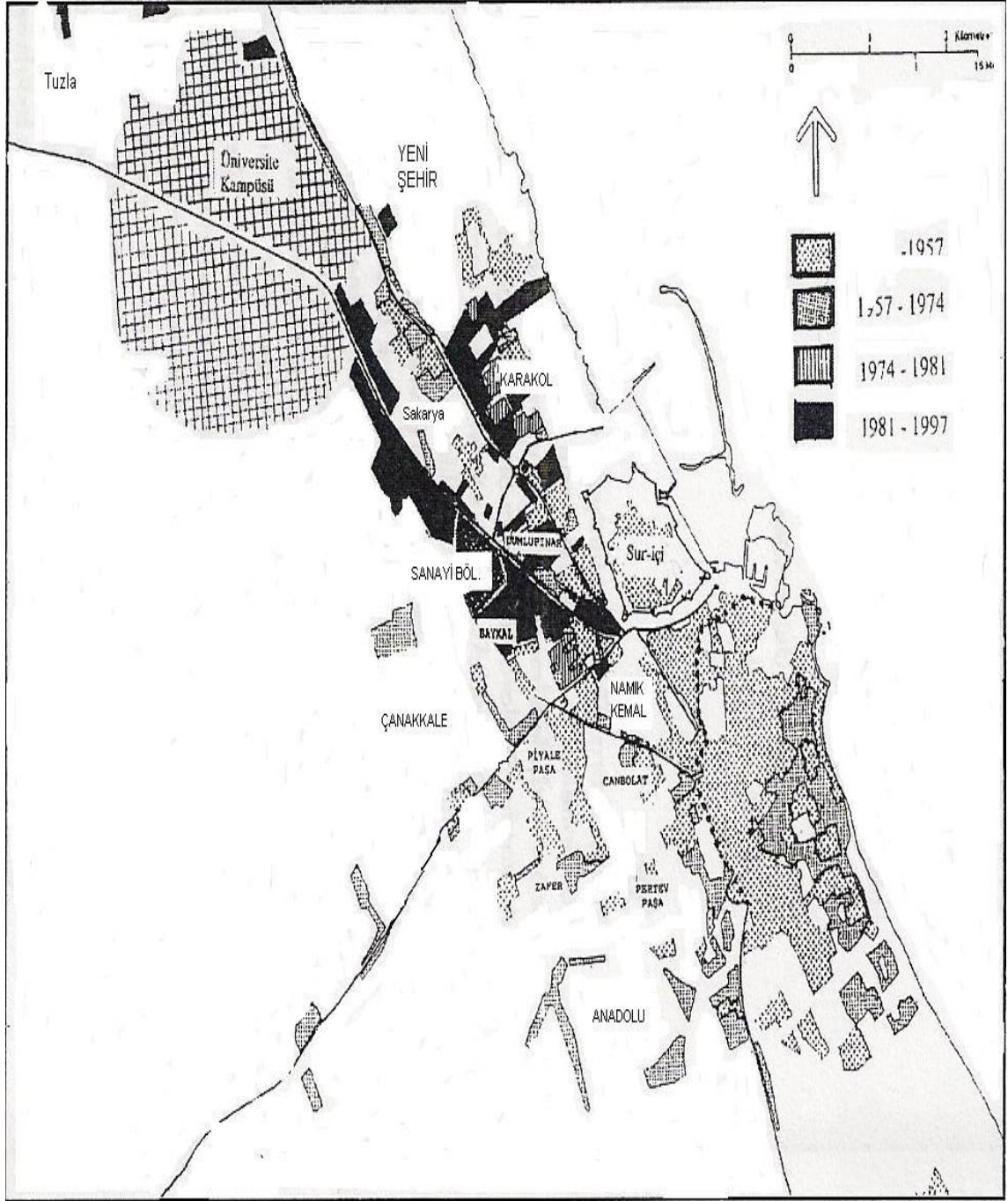
Fotoğraf 3.5. Lefkoşa yolu üzerindeki toplu konutlardan bir görünüm

Öğrenci nüfusunun 1.000'den, 10.000'e çıkmasıyla şehrin yeni sosyo-ekonomik kompozisyonu oluşmuştur. Bu farklı yapı şehrin ekonomisini yeniden şekillendirecek, yeni servis sektörlerinin ortaya çıkmasına imkan vermiştir. Fakat kentin düzenli gelişimini sağlayacak bir plan olmayışı dükkan, restaurant, cafe, bar, disko gibi kullanımların, şehrin içine gelişigüzel ve düzensiz yayılmasına sebep olmuştur.

ERKEN DÖNEM (648-1192)			LÜZİNYAN DÖNEMİ (1192-1489)
VENEDİK DÖNEMİ (1489-1571)			OSMANLI DÖNEMİ (1571-1878)
I. VE II. İNGİLİZ DÖNEMLERİ (1878-1960)			1974 SAVAŞ SONRASI DÖNEM

Harita 13. Gazimağusa kenti erken dönem ve Venedik döneminde yerleşimin gelişimi (648-1974 savaş sonrası dönem)

Kaynak: Gazimağusa Belediyesi

Harita 14. Gazimağusa'da kent yerleşim alanlarının gelişimi (1957-1997)

Kaynak: Gazimağusa Belediyesi

3.2. DOĞU AKDENİZ ÜNİVERSİTESİNİN GAZİMAĞUSA KENTİ ÜZERİNE ETKİLERİ

1979 yılında Yüksek Teknoloji Enstitüsü olarak kurulan, 1986 yılında KKTC Meclisinin onayı ile üniversite statüsüne kavuşan Doğu Akdeniz Üniversite'si bugün kreş, ilkokul ve kolejinin yanı sıra yedi fakülte, iki yüksekokul ve İngilizce hazırlık okulunda, 50 lisans, 8 ön lisans ve 40 yüksek lisans ve doktora programlarıyla 68 farklı ülkeden 14.000'e yakın öğrencisiyle ve kendi alanlarında uzman 35 farklı ülkeden 1000'i aşkın öğretim elemanı, 12 yeni lisans programıyla, hızlı büyümeye, yenilikleriyle öncü olmaya ve kalitede zirveye tırmanış hedefi ile tam anlamıyla uluslararası bir dünya üniversitesi olma yolunda devam etmektedir (Fotoğraf 3.6, 3.7). Öğrencilerin % 56'sı TC, % 37'si KKTC ve % 7'si Pakistan, Sudan, Ürdün, Filistin, Hindistan gibi ülkelerden gelmektedir. Öğrenci sayısının % 68'i erkek, % 32'si kızdır⁶⁴. Doğal olarak bu kadar hızlı büyüyen bir yükseköğretim kurumunu bünyesinde barındıran Gazimağusa kentinin ve bu kentte yaşayan halkın bu oluşumdan etkilenmesi kaçınılmazdır.

Fotoğraf 3.6. Doğu Akdeniz Üniversitesi kampüsünden görünüm

⁶⁴ KKTC Milli Eğitim Bakanlığı İstatistikleri

Üniversite diğer sektörlerde görülen yavaş gelişime karşın, kurulduğu günden bugüne kente ve bölge ekonomisi ile kentin sosyal yapısı üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Kentin ve kentte yaşayanların, üniversite ile birlikte, sosyal ve ekonomik anlamda belirgin bir değişim içine girdikleri gözlenmektedir. Bu değişimin ise kent yapısı üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olmaktadır.

Fotoğraf 3.7. Doğu Akdeniz Üniversitesi kampüsünden görünüm

Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin kurulmasıyla özellikle küçük esnafın, market sahiplerinin ekonomik durumlarının çok olumlu yönde etkilendiği, istihdam olanaklarının arttığı ve üniversitenin Gazimağusa için önemli bir gelir kaynağı olduğu çok açıktır. Ekonomik anlamdaki bu olumlu gelişmelerin yanı sıra ev fiyatlarının normalin üstüne çıkması, pahalılığın artması ise olumsuz etkiler olarak belirtilebilir. Serbest meslek sahibi kişilerin okulun varlığında ekonomik yarar sağladıkları halde, devletin bu oluşumdan yeteri kadar yararlanamadığını düşünenlerin sayısı da fazladır.

Sosyal hayat üzerine etkilerine bakacak olursak, halkın düşüncesine göre sosyal hayatın canlanıp hareketlenmesi, eğlence yerlerinin ve bu yerlerin müşteri sayısının artması, kültürel etkinliklerin çoğalması olumlu etkiler olarak görülürken, mahallelerdeki eski sosyal hayatın kalmaması, yerli gençlerin gelen yabancı öğrencilerden olumsuz etkilenmesi ise halkın gözünde problem teşkil etmektedir.

Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin kurulması Gazimağusa'da bir "kentleşme sorunu"na sebep olmuştur. Halk arasında "yap-kirala-ev sahibi ol" felsefesinin hakim

olduğu, acele ile problemli ve basit binaların inşa edildiği bununla birlikte de düzensiz bir mimari ortaya çıkmıştır. Talebe karşılık vermek için inşaat sayısı artmış, ama bunun sonucunda da altyapı yetersizlikleri ortaya çıkmıştır. Üniversite çarpık kentleşmeye neden olmuştur ve halk da bu durumdan şikayetçidir.

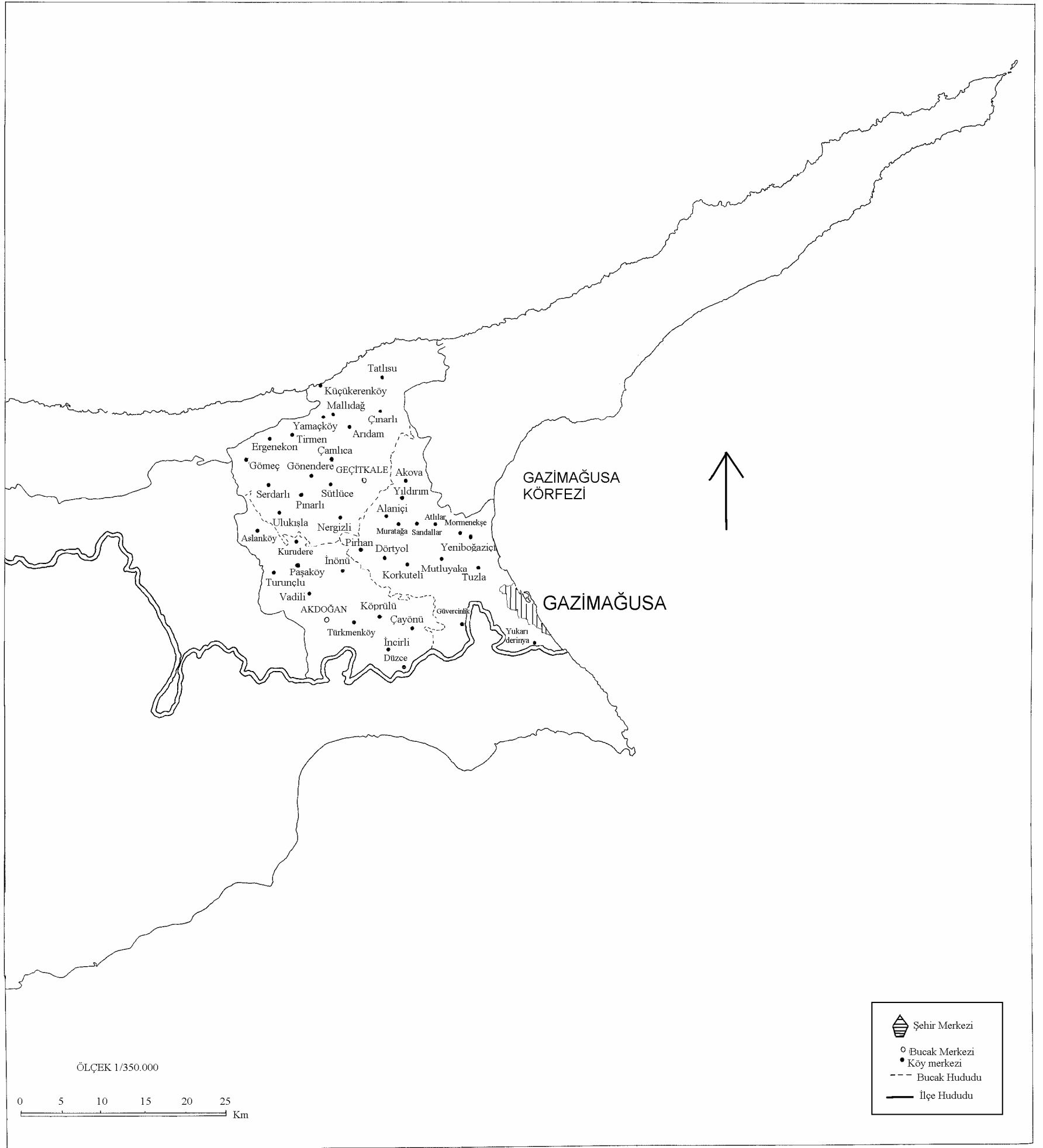
Üniversitenin kuruluşu kentte günlük yaşama canlılık getirmekle birlikte, bu dinamizmle beraber günlük yaşamda bazı olumsuzlukların ortaya çıktığı gözlenmektedir. Halk öğrencilerin rahatsız edici davranışlarından şikayet etmekte ve bu davranışların yerli gençler de yansımından endişe duymaktadır. Gürültü ve çevre kirliliği de günlük hayata yansıyan olumsuzluklardandır. Trafik problemleri artmış, öğrencilerin trafik kurallarına uymaması kazaları da arttırmıştır.

Sonuç olarak Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin kurulmasının hem Gazimağusa kentini hem de kentte yaşayan insanları etkilediği açıktır. Bazı olumsuzluklar olsa da üniversitenin kurulması ve büyümesi kenti genel anlamda olumlu yönde etkilemiştir. Bu olumsuzlukların giderilmesi için öğrencilere, kent halkına ve yerel yöneticilere görevler düşmektedir. Gazimağusa'nın tam anlamıyla bir üniversite kenti olabilmesi için üniversite ve kentin birbiriyle paralel büyüüp gelişmesi gerekmektedir.

3.3. YERLEŞME ŞEKİLLERİ

Coğrafi açıdan genel bir ifadeyle yerleşme, kırsal ve kentsel olarak iki kısımda incelenir. Yerleşme faaliyetlerinin iki kısımda incelenmesiyle her iki yerleşme şekli, birbirine bağlı ve birbirini sürekli destekler bir mahiyet teşkil eder. İnsanlar ne şekilde yerleşmiş bulunurlarsa bulunsunlar, beslenme ve diğer ihtiyaçları zoruyla, daima yerleştikleri ve ihtiyaçlarını karşılayan yere ve çevresine az çok bağlıdır. İnşa ettikleri mesken şekillerinde olduğu kadar, yerleşme alanının seçilmesinde yerleşmenin teşekkülünde, şeklinde ve gelişmesinde bu yer ve çevre şartların etkisi altındadır⁶⁵. Ancak KKTC'de kırsal ve kentsel yerleşme ayırımı rastlanmamaktadır. Ülke Lefkoşa, Gazimağusa, Girne, Güzelyurt ve İskele olmak üzere 5 idari birime ve bu birimlere bağlı bucak, kasaba ve köylere ayrılmıştır. İlçeler genelde kaza olarak adlandırılmaktadır. Gazimağusa kazası Akdoğan, Geçitkale ve Merkez olmak üzere üç bucaktan ve bu bucaklara bağlı 10 belediye ile 23 köyden oluşmaktadır (Harita 15). 2006 nüfus sayımlarına göre Gazimağusa'nın toplam nüfusu 63.603 kişidir. Bu nüfusun 35.381'i kente merkezinde yaşarken geri kalanı bucak ve köylerde yaşamaktadır. Zaten

⁶⁵ Ali Tanoğlu, *Nüfus ve Yerleşme*, İst. Üniv. Coğ. Enst. Yay. İstanbul, 1996, s.211-212

Harita 15. Gazimağusa'nın idari bölünüş haritası

Kaynak: Gazimağusa Belediyesi

bölgenin köylerindeki ev tiplerine baktığımızda Türkiye'den farklı olarak oldukça modern yapılar görmek mümkündür.

Şehir resmi ve hususi binaları, cadde ve sokakları, parkları ile insan topluluklarının coğrafi peyzaj üzerinde hak ettikleri çevresiyle bir bütünlük oluşturan yerleşim alanlarıdır⁶⁶. Şehri mevcut durumuyla ayakta tutan, başka bir ifade ile diğer fonksiyonlarını güçlendiren başlıca faktör yönetim fonksiyonudur. İdari açıdan belirli bir sahada yayılmış bulunan çeşitli yerleşmelerin kendisine bağlı bulunduğu şehir, bir merkezi yer özelliği kazanır. Bu merkezîyet, yönetim sınırları içerisindeki çeşitli kamu hizmetlerini sürdüren kuruluşların şehirde olmasından kaynaklanır. Böylece bazı hizmetlerden faydalanmak isteyen yönetim sınırları içerisindeki nüfus, hizmet verebilecek kuruluşların bulunduğu şehre gelmek zorunda kalır⁶⁷.

Şehirlerde insanların çeşitli işlerine bağlı olarak ortaya çıkan ve gelişen farklı fonksiyon alanları meydana gelmiştir. Bunlar; resmi kurumlar, ticaret alanları, eğitim kurumları, spor tesisleri, sanayi bölgeleri, dini kurumlar, yerleşim alanları ile park ve bahçelerdir. Gazimağusa kent merkezinde şehir içi arazi kullanım durumu incelendiğinde çeşitli fonksiyon alanlarının olduğu görülmektedir. Ancak fonksiyon alanlarını birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Nitekim kentte bazı fonksiyon alanlarının iç içe geçtiği yerler bulunmaktadır. Bu nedenle fonksiyon alanının en belirgin olduğu duruma bakılarak bir sınıflama yapılmaya çalışılmıştır. En fazla fonksiyon alanına sahip olan barınma işlevi gören mesken alanlarıdır. Meskenler daha çok ana cadde boyunca, Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin çevresinde merkezdeki ticaret alanların çevresinde, Karakol, Baykal ve Sakarya mahallelerinde ve sur-içinde yoğunlaşmaktadır (Harita 16).

3.4. ŞEHİR İÇİ ARAZİ KULLANIMI

Gazimağusa kent merkezinde yer alan konutların fonksiyonlarına göre dağılımı incelendiğinde, bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Söz konusu farklılıkların en belirginini tarihi yapıların büyük çoğunluğunun sur-içinde toplanmış olması, sur-içinin diğer mahallelerden kesin bir şekilde surlarla ayrılmış olması, idari birimlerin belli alanlarda toplanması ve kentin içinde yer alan Birleşmiş Milletler askeri gücünün varlığıdır. Kent merkezinde toplu bir yerleşme dokusu hakimken kent merkezi dışına

⁶⁶ Süha Göney, *Şehir Coğrafyası*, İst. Üniv. Edb. Fak. Yay., İstanbul, 1955, s.1

⁶⁷ Eren Yürüdü, İhsan Bulut, *Tarihte ve Günümüzde Şebinkarahisar Şehri*, <http://www.sebinkarahisar.bel.tr/default.aspx?pid=31479&nid=17691>

çıkıldıkça evler birbirinden uzaklaşmakta ve dağınıklaşmaktadır. Bunun en önemli nedeni arazi yapısının düz olması ve hemen hemen herkeste bulunan özel otomobillerle insanların çok rahat kent içerisinde ulaşımını sağlayabilmeleridir. Eskiden aile konutları her merkezde en fazla oranı teşkil ederken, üniversiteyle birlikte şehir merkezindeki konutlar öğrencilere kiralanmaya başlanmış ve bu konutların sahipleri Mağusa'ya yakın köylerde yaptırdıkları müstakil konutlara yerleşmişlerdir (Fotoğraf 3.8).

Fotoğraf 3.8. Şehir merkezi ile Yeniboğaziçi arasındaki bir ev

3.4.1. Konut Alanları

Konut insanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla inşa etmiş oldukları yapılardır. Coğrafi açıdan köydeki en küçük meskenlerden, şehirlerdeki en modern binalara kadar, bütün yapılar mesken olarak ele alınmaktadır⁶⁸.

Araştırma sahasındaki konutların büyük bir bölümünde aileler ve öğrenciler ikamet etmektedir. Söz konusu konutların en çok yoğunluk gösterdiği mahalleler Karakol, Baykal, Tuzla ve Sakarya Mahalleleridir (Fotoğraf 3.9, 3.10, Harita 16). Bu

⁶⁸ Bedriye Denker(Tolun), *Yerleşme Coğrafyası*, İst. Ünive. Yay. No:2275, İstanbul, 1977, s.59-60

kesimler siyasi nedenlere, göçe ve ekonomik gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkan, arsa ve konut ihtiyacının önemli bir bölümünün karşılandığı alanlardır. Sur-içi mahallesi ise daha çok eski tarihi yapı ve konutların yaygın olarak bulunduğu bir yerleşim alanıdır (Fotoğraf 3.11).

Sur- içi dışındaki konutlarda büyük oranda modern bir planlama söz konusudur. Evler birbirine yakın olup caddeler boyunca sıralanmış ve genel olarak çok katlı olarak yapılmıştır. Kent merkezine yakın alanlarda tek katlı dubleks ve tripleks konutlar hakimdir. Aile konutları dışındaki konutların dışında kalan diğer konutlar ticari, idari ve sosyal amaçlı konutlardır. Söz konusu bu meskenler, diğer konutlar gibi belli bir alanda yoğunlaşmamış olup, mahalleler arasına dağılmış durumdadır. Tarihi öneme sahip evler ise koruma altına alınmıştır.

Fotoğraf 3.9. Gazimağusa Karakol Mahallesi'nden bir görünüm

Fotoğraf 3.10. Baykal Mahallesi'nin genel görünüşü

Fotoğraf 3.11. Sur- içinin genel görünüşü

3.4.2. Ticaret ve Sanayi Alanları

Kent merkezinde ticari faaliyetler ağırlıklı olarak Sur-İçi Mahallesi ve İsmet İnönü Bulvarı'nda toplanmıştır (Fotoğraf 3.13). Ticari aktivitenin fazla olduğu bu alanlarda işyeri sayısı ve banka sayısı oldukça fazladır. Nitekim söz konusu alanlarda toplam konut sayısının büyük bölümünü işyerleri oluşturmaktadır. Lefkoşa yolu üzerinde Organize Sanayi Bölgesi, Baykal Mahallesi'nde ise Küçük Sanayi Sitesi yer almaktadır (Fotoğraf 3.12, Harita 16). Burada genellikle küçük atölyeler şeklindeki sanayi tesisleri yer alır. Mağusalılar için oldukça önemli olan ve mutlaka özellikle hafta sonları bütün halkın eğlenmek için gittikleri Laguna Bölgesi ve yine Sur- İçi Mahallesi de restoran ve barların yoğun olduğu alanlardır. Büyük turistik oteller ise genellikle Salamis yolu üzerinde ve Maraş'ın açık kesiminde bulunmaktadır.

Ticari işyerlerinin diğer mahallelerdeki dağılımı ise dengelidir. Bu kesimlerdeki işyerleri genellikle mahalle halkının günlük ihtiyacını sağladığı ana caddeler üzerinde ve sokak aralarında kurulmuş olan küçük ölçekli market, kahvehane, berber, fırıncı, lokanta gibi esnaf dükkanlarından meydana gelmektedir.

Fotoğraf 3.12. Gazimağusa küçük sanayi sitesinden görünüm

Fotoğraf 3.13. İsmet İnönü Bulvarı'ndan (Salamis Yolu) bir görünüm

3.4.3. Yönetim Alanları

Araştırma sahasında yönetim alanları belirli bir alanda yoğunlaşmıştır. Kaymakamlık, Belediye İskan ve Çalışma Dairesi, Mahkeme, Jeoloji Maden ve Çevre Koruma Dairesi, Tapu Dairesi, İtfaiye, Postane, Planlama İnşaat Dairesi, Turizm Dairesi, Karayolları Dairesi, Tarım Dairesi, Hayvancılık Dairesi, Spor Dairesinin hizmet binaları Namık Kemal Mahallesi sınırları içerisinde ve birbirlerine çok yakın mevkilerde bulunmaktadır (Harita 16). Kent içerisindeki eğitim fonksiyon alanlarına bakacak olursak liseler aynı mahallede toplanmış bulunmaktadır. Namık Kemal Lisesi, Hemşire ve ebe okulu, Endüstri Meslek Lisesi, Ticaret ve Kız Meslek Lisesi ve Maarif Koleji Namık Kemal Mahallesinde yer almaktadır. İlkokullar ve ortaokullar ise her mahallede dengeli bir şekilde bulunmaktadır. Yeşil alanlara bakacak olursak bazı mahallerde yeterli oranda yeşil alan bulunurken (Zafer, Anadolu, Namık Kemal, Piyale Paşa) özellikle sonradan hızla gelişen ve yoğun yapılaşma gösteren mahallerde ise yeşil alan sıkıntısı yaşanmaktadır. Bunun nedeni ise yeni yerleşmelerdeki plansız yapılaşmadır.

3.4.4. Askeri Alanlar

1974 Kıbrıs Barış Harekatı yapıldıktan sonra Türk Askeri Birlikleri ve Birleşmiş Milletler Askeri birlikleri barışı korumak adına kentin belirli bölgelerine konuşlanmışlardır. Kent içindeki en büyük askeri alan Birleşmiş Milletler Barış Gücü kapsamında Türk birliklerinin de bulunduğu Kapalı Maraş bölgesidir (Harita 16). Bu bölgede aynı zamanda Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı bir orduve de yer almaktadır. Yine Gazimağusa sınırları içerisinde Paşaköy'e yerleşmiş Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı 28. Mekanize Piyade Tümeni ve 14. Zırhlı Tugayı'nın karargahları vardır. Şehrin kuzeydoğusunda ise Gülseren Askeri Kışlası bulunmaktadır.

Kent merkezinde yer alan iki önemli şehitlik olan Çanakkale şehitliği Namık Kemal Mahallesinde, Şehitler Anıtının bulunduğu sivil bir diğer şehitlik ise Sur-içi Mahallesinde Canbulat Müzesi yakınlarında yer almaktadır (Fotoğraf 3.14). Çanakkale Şehitliği Çanakkale Savaşları Sırasında İngilizlerce Esir alınıp Kıbrıs'a getirilen ve kaçarken yada hastalık ve gıdasızlıktan ölen Türk askerlerinin mezarlarının olduğu şehitliklerdir.

Fotoğraf 3.14. Çanakkale Şehitliğinden bir görünüm

3.5. KONUTLAR

3.5.1. Coğrafi Çevre Koşulları ve Konutlar

İnsanların yeme içmeden sonra en temel ve karşılanması gereken ihtiyacı barınmadır. Bu nedenle geçmişten günümüze büyük değişimler göstermiş olan meskenlerin inşasında en önemli etkenlerden biri hiç kuşkusuz coğrafi faktörlerdir. Nitekim çağlar boyunca çevrede bulunan taş, toprak ve bitki örtüsü gibi coğrafi yapı malzemeleri meskenlerde büyük ölçüde kullanılmaktadır. Günümüzde sahada bulunan yapı malzemeleri incelendiğinde, özellikle geleneksel meskenlerde çevrede bulunan coğrafi yapı elemanlarının büyük ölçüde etkisi görülmektedir. Bununla birlikte ekonomik bakımdan halkın gelir seviyesinin yükselmesi, teknolojinin gelişmesi de mesken tipleri ve inşa tarzı üzerinde etkisini göstermiştir. Nitekim araştırma sahasındaki meskenlerin planlı yapılması ve çağdaş yapı malzemeleri (çimento, tuğla, kiremit gibi) kullanılmış olması bunun en önemli göstergesidir (Fotoğraf 3.15). Sahadaki yerleşim birimlerine baktığımızda genellikle eski meskenler toplu bir halde görülmektedir. Bunda sahanın sade bir topografya üzerinde kurulmuş olması etkilidir. Yeni yapılan konutların ise mesafelerinin birbirinden daha uzak olduğu dikkat çekmektedir. Bunda ulaşımın gelişmesi ve özel otomobillerin çok yaygın olması etkili olmuştur.

Fotoğraf 3.15. Çağdaş yapı malzemeleri ile yapılmakta olan bir ev (Tuzla Mahallesi)

Doğal çevrenin konutlara olan etkisi en iyi yapı malzemeleri üzerinde gözlenebilir. Konutlar, şekli, yapı malzemeleri ve yapılış tarzı ile içinde bulunduğu coğrafi koşulların etkilerini taşır ve bu koşulları en iyi şekilde sergiler. Bu nedenle coğrafi çevreye en iyi uyum sağlayan ve bulunduğu çevrenin etkilerini en güzel yansıtan genellikle köy ve kasaba konutlarıdır⁶⁹. Kentte yapı malzemelerinin çeşitliliği, konut şekillerinin de farklı olmasına neden olmuştur. Kent merkezinde özellikle eski yapıların yaygın olduğu Sur-içi Mahallesi meskenlerin inşasında devrin şartlarında, doğal çevrede bulunması kolay olan taş, toprak ve ahşap malzemelerden yararlanılmıştır. Fakat doğal nüfus artışı ve göçler nedeniyle ihtiyaç duyulan evler artık betonarme tarzında inşa edildiğinden, eski evlerin bir kısmı da bu yöntemle tamir edilip çoğuna kat çıkıldığından ve eklemeler yapıldığından betonarme ev sayısı daha çoktur. Modern tip meskenler, çağdaş yapı malzemeleri kullanılarak inşa edilmiştir. Kamu kuruluşlarına ait hizmet binalarının bir kısmı, lojmanlar, toplu konutlar, hastaneler, öğrenci lojmanları, üniversite binası ve halkın inşa ettiği meskenleri bu tip konutlar oluşturur. Betonarme olarak inşa edilen bu meskenlerde genelde iki tip çatı şekli kullanılır.

3.5.2. Konut Tipleri, İnşa Şekli ve Fonksiyonları

Konutlar yapılış tarzı, şekil ve fonksiyonları itibariyle bunları yaptıran insanlar gibi kısa ömürlü ve geçici olaylardır. Bir müddet sonra eskiyenler yıkılır, fonksiyonları itibariyle önemini kaybeder, yerlerine yenileri yapılır⁷⁰. Araştırma sahasındaki konutlarda zamanla değişime uğramış, yerlerine daha modern ve çok katlı binalar inşa edilmiştir. Kentteki konutları iki başlık halinde inceleyebiliriz

3.5.2.1. Yeni Meskenler

Bu konutların en önemli özelliği şehir merkezinde çok katlı, şehir merkezinin dışında ve köylerde yapılanların tek katlı, dubleks ve tripleks olmaları, yapı malzemesi olarak da demir, çimento, tuğla gibi modern malzemelerin kullanılmış olmasıdır. Bu meskenlerde genelde iki tip çatı şekli kullanılır: Düz teras usulü olanlar ve eğimli olup kiremitle örtülü olanlar. Genellikle kiremitle örtülü çatılar dubleks ve tripleks evlerde kullanılmaktadır. Normal apartman daireleri içindede bu tip çatıya sahip olanlar vardır.

⁶⁹ Tanoglu, 1996, a.g.e., s.216

⁷⁰ Tanoglu, 1966, a.g.e., s.216

Ama genellikle şehirde yaygın olan geleneksel düz teras tip çatıdır. Genellikle ana giriş kapıları ahşap masiften yapılmaktadır (Fotoğraf 3.16) .

Fotoğraf 3.16. Yeni yapılan modern meskenlere örnek

Sahadaki modern meskenlerin çoğunda taş, tuğla yada briket avlu duvarı ile çevrili olup büyük bir kısmının bahçesi vardır. Eklentiler çağdaş yapı malzemeleri kullanılarak konuttan ayrı olarak inşa edilmiştir. Bu eklentilerin en önemlisi garajdır. Modern binalar yapılırken Mağusa halkı eski geleneklerini de korumaya özen göstermiştir bu yüzden çoğu evin bahçesinde bir Kıbrıs fırınına rastlamak mümkündür (Fotoğraf 3.17). Bu fırınlarda ekmek ve yerli Kıbrıs Türklerinin yemekten zevk aldıkları et yemekleri yapılmaktadır. Çok katlı olarak yapılan yapılarda ve apartmanlarda ise eklentiye pek rastlanmaz. Bu tür yapılarda eklentinin yerini alt katta bulunan bir dükkan yada garaj almaktadır. Ormanların tahrip edilmesi ve orman örtüsünün sınırlı kalması, konutlarda ahşap malzeme kullanımını sınırlamış, ahşaptan daha çok yeni evlerin iç donanımında yararlanılmaktadır.

Araştırma sahasında Akdeniz İkliminin hüküm sürmesi nedeniyle yazlar çok sıcak geçmekte ve kışın sıcaklıklar çok düşmemektedir. Bunun neticesi olarak ta kentteki konutların duvarları soğuk bölgelerdeki gibi çok kalın değildir ve evler yapılırken iklim şartlarına uygun olarak izolasyon çalışmaları yapılmaktadır. Duvar kalınlıkları yaygın olarak 25 cm'dir. 10 cm kalınlığında dikey tuğla örüldükten sonra

araya 5 cm strafor konulup tekrar 10 cm dikey tuğla örülerek yalıtım yapılmaktadır. Ya da yalıtım içi gaz beton tercih edilmektedir. Pencereleer genelde sürme pencere tarzında yapılmaktadır. Düz teras çatılı evlerde yine ısı yalıtımı için çatıya 5 cm strafor döşendikten sonra köpük üzerine çakıl yayılmaktadır yada çatı parlak renkli boyalarla boyanıp, boyanın güneşi yansıtması sağlanmaktadır. Evlerin girişleri genelde ana yola bakmaktadır.

Fotoğraf 3.17. Yeni yada eski tüm evlerde görülen geleneksel Kıbrıs fırını

Kent merkezinde özellikle üniversite öğrencileri ve göç nedeniyle nüfusun artması, konut ihtiyacının da artmasına neden olmuş, bu yüzden konutlar çok katlı yapılmaya başlanmış, yerli halk ise yakın köylerde bulunan arazilere müstakil evler yapma eğilimine girmişlerdir.

3.5.2.2. Eski Tip Meskenler

Eski tip meskenleri de kent merkezindeki evler ve köy evleri olarak iki kategoride incelemek daha doğru olacaktır. Çünkü kent merkezindeki evler daha geniş, daha büyük ve gösterişlidir. Köy evleri ise daha sade daha işlevsel evlerdir.

Osmanlı döneminden kalma evler ağırlıklı olarak şehir içindeki eski mahallelerde (Özellikle Sur-içi, Namık Kemal gibi) rastlanmaktadır. Eski evlerde Türk ve Rum mimarisi diye bir ayrım yapmak güçtür. Araştırmalar Türkler tarafından olduğu kadar hem Rumların hem de adada yaşayan diğer yabancıların Osmanlı ev tiplerini tercih ettiklerini ortaya koymaktadır. En güzel Türk evleri ise Lüzinyan ve Venedikliler zamanından kalan gotik yada Rönesans yapılarının duvar kalıntıları üzerine kentte yaşayan zengin paşaların inşa ettirdikleri yapılardır. Bunun sonucu olarak da dış cepheleri, kapı ve pencereleri gotik veya Rönesans üslubunda olduğu halde iç mekanları tamamı ile Türk üslubunda olan pek çok eklettik üslupta ev yapılmıştır (Fotoğraf 3.18, 3.19).

Fotoğraf 3.18. Sur-içindeki tarihi cumbalı bir ev

Fotoğraf 3.19. Sur-içindeki eski bir ev

18. ve 19. yüzyılda ise tamamı ile Türk karakterine uygun konaklar yapılmıştır. Bunun dışında daha sonraki yıllarda bazı muhassılar tarafından kentte kişisel konaklar veya kent dışında çiftlik evleri de inşa ettirilmiştir. Fakat günümüzde bu Türk evleri yanlış restorasyon ve ev sahiplerinin bilinçsizce yaptıkları tamirat ve tadilatlar nedeniyle, büyük çoğunluğu esas özelliğini kaybetmiştir (Fotoğraf 3.21).

Eski evler dikkatle incelendiğinde, dış cepheleri kesme taşlardan yapılmış, gotik tarzda, yuvarlak gül pencere, ya da sivri kemerli pencere süslemelerinin ve kapı başlarında veya duvarlarında hala duran Lüzinyan veya Venedik armaları yanında, cumbalı sofa çıkmaları, kafesli pencereleri, geniş saçakları, bir iç avlu etrafında toplanan odaları ile tamamıyla Türk üslubundaki iç mekan düzenlemeleri Mağusa Evlerinin Akdeniz yöresi ev tipi ile farklılık göstermediğini yansıtan öğelerdir⁷¹.

Köy evleri ise genelde normal boyutlarda ve hacimlerde yapılmıştır ve hemen hemen hepsi geniş bir avlu içerisinde yer alır. Malzeme olarak taş yada kerpiç kullanılmıştır. Duvar harcı olarak da içine saman karıştırılmış çamur kullanılmıştır (Fotoğraf 3.20). Genelde köy evleri toprak damlı olarak yapılmış ve köylüler bu toprak damları çeşitli ürünlerini kurutmak içinde kullanmaktadır. Fakat oluklu kiremitlerin örtüldüğü çatılara da rastlanmaktadır. Eski evlerin planı iklim koşulları kadar aile hayatının gizliliğine önem verilerek de yapılmıştır. Büyük çoğunluğu bir avlu içerisinde ve içleri oldukça geniştir. Köy evlerinde ise avlunun bir köşesinde tavuklar için bir kümes mevcuttur. Yapılan odaların işlevine bakacak olursak ortadaki oda yatak odası, hemen yanındaki odalardan biri ambar, diğeri mutfak ve en uçtaki odanın ahır olarak kullanıldığı görülmektedir. Odaların içten bağlantısı yoktur ve her odanın kapısı ayrıdır. Bu da Mağusa halkının evlerin içinde ayakkabı ile dolaşma geleneklerinin nereden geldiğini bize açıklamaktadır.

⁷¹ Netice Yıldız, 'Kıbrıs'ta Osmanlı Kültür Mirasına Genel Bir Bakış', Türkler, 19. Cilt, KKTC, 2002, s.980

Fotoğraf 3.20. Mutluyaka Köyü'nde kerpiçten yapılmış eski bir köy evinden görünüm

Fotoğraf 3.21. Yeniboğaziçi Köyünde Modern Yapı Malzemeleri ile Onarılmış eski bir Rum Evi

4. BÖLÜM
EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

4.1. GENEL ÖZELLİKLER

İnsanların yaşamlarını sürdürebilecek daha rahat kavuşabilmeleri için yapmış oldukları etkinliklere, ekonomik faaliyetler denilmektedir. İnsanın hayatını kazanma faaliyeti olarak üretim, tüketim ve değişim gibi faaliyetler ekonomik coğrafyanın inceleme alanına girer⁷². Her yerleşim merkezinin kendine özgü potansiyel kaynakları vardır. Önemli olan bu potansiyel kaynakların verimli bir şekilde değerlendirilmesidir. Söz konusu kaynakları değerlendirebilecek tesis kurulmadığı sürece, yerleşme birimi idari bakımdan ilçe merkezi olsa bile, ekonomik açıdan dışa bağımlı olur.

İklimin ve yeryüzü şekillerinin uygun olması aynı zamanda bir liman şehri olması nedeniyle yöredeki ekonomik faaliyetler çok eskiye dayanır. Gazimağusa'nın bir liman şehri olması eski çağlardan günümüze deniz ticareti açısından önemli bir yer tutmasına neden olmuş, liman ülkenin ekonomik gelişimini de önemli bir şekilde etkilemiştir. Yıllarca bir liman ve turizm kenti olarak anılan Gazimağusa Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin kurulmasından sonra ekonomik gelişimine farklı bir boyut kazandırmıştır. Üniversite 14.000'e yakın öğrencisiyle kent ekonomisi için çok önemli bir kurum haline gelmiştir. Şehir aynı zamanda büyük bir turizm potansiyeline de sahiptir. İnanılmaz güzellikteki plajları, yaz turizmi için çok elverişli bir iklimi sahip olması, çok eski çağlardan günümüze yerleşim merkezi olmasından kaynaklanan pek çok tarihi esere ev sahipliği yapması, bünyesinde barındırdığı endemik türleri ile Akdeniz'in orta yerindeki Kıbrıs adasının turizm cennetlerinden biridir. Özellikle 1974 öncesi çok önemli bir turizm merkezi olan günümüzde ise kapalı halde bulunan Maraş bölgesinin açılmasıyla birlikte turizmin kent ekonomisi için gelecekte çok önemli bir kaynak görevi üstleneceği kesindir.

4.2. TARIMSAL FAALİYETLER

4.2.1. Tarım

İnsan tarafından kendisine yararlı, özellikle beslenmesi için gerekli hayvansal ve bitkisel ürünler elde etmek amacıyla yürüttüğü etkinliklerin tümüne tarım denir⁷³. Tarımsal etkinlikler birçok açıdan önem taşır. Öncelikle bitkisel ve hayvansal ürünler, insanların temel besin maddeleridir. Yine bu ürünler pek çok sanayi dalının

⁷² Erol Tümertekin, *İktisadi Coğrafya*, İst. Üniv. Edb. Fak. Yay. No:1703, İstanbul, 1972, s.23

⁷³ Tümertekin E., Özgüç N., 1999, *Ekonomik Coğrafya: Kalkınma ve Küreselleşme*, İÜ. Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:2926, İstanbul

hammaddesini oluşturmaktadır. Ayrıca KKTC ve Gazimağusa nüfusunun önemli bir bölümüne istihdam sağlayan sektör, dış satım ürünleriyle de ülke ekonomisine katkıda bulunur.

Fotoğraf 4.1. Meserya Ovasından bir görünüm

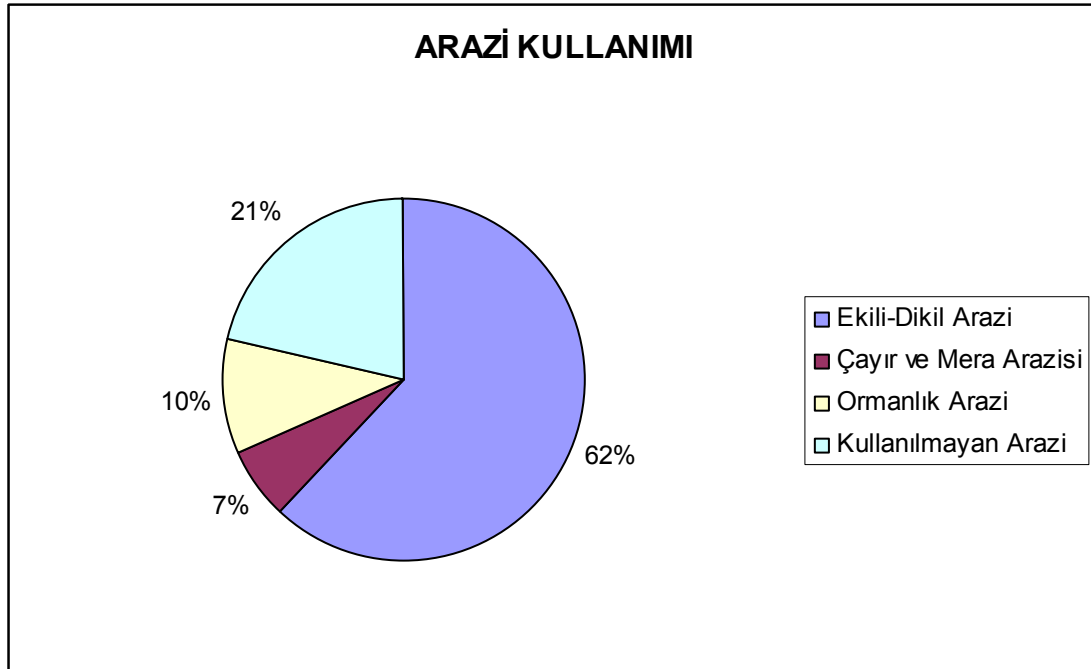
Ülkenin Birleşmiş Milletler ve üçüncü ülkeler tarafından tanınmaması, turizm sektörünü sekteye uğratmaktadır. Turizm sektörünün istenilen düzeye gelememesi yüzünden tarım ülke ve Gazimağusa kenti için önemli bir geçim kaynağıdır. KKTC'de başlıca tarım alanı Meserya Ovası'dır (Fotoğraf 4.1). Bu alan doğuda Gazimağusa Körfezi ile batıda Güzelyurt Ovasına kadar uzanır. Meserya Ovası'nın doğu ve güneydoğu kesimi araştırma sahasının içinde kalmaktadır. Tarım alanının büyük bir kısmına ekonomik getirisi az olan arpa ve buğday ekilir. Bu durumun en önemli nedeni bölgedeki yarı kurak iklim şartları ve düzensiz yağış rejimidir. Kentin yer altı sularına aşırı kullanım nedeniyle denizden gelen tuzlu suyunda karışması, su problemini tarımın önündeki en büyük engel haline getirmiştir. Tüm bu olumsuzlukların yanında, kentin son yıllarda aldığı aşırı göç tarım alanlarının yerleşim alanı haline gelmesine sebep olmaktadır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen KKTC'de tarım arazisinin en geniş yer tuttuğu kent Gazimağusa'dır. Toplam 1.398.123 dönüm olan ülkedeki ekili-dikili arazinin 461.499 dönümü araştırma sahasında bulunmaktadır⁷⁴. Oran olarak baktığımızda ise Gazimağusa'daki tarım arazisinin genel tarım arazisine oranı % 32.97'dir. Bu oran İskele kazası ayrılmadan önce % 50'nin üzerinde idi. Kent 5 tarım bölgesine ayrılmıştır. Bu bölgeler şunlardır: Gazimağusa A Bölgesi, Gazimağusa B Bölgesi, Geçitkale Bölgesi, Akdoğan Bölgesi ve Gönendere Bölgesi (Tablo 4.1, Şekil 4.1).

Tablo 4.1. Gazimağusa genel arazi dağılım çizelgesi

Arazinin Cinsi	Alanı	%
Ekili-Dikil Arazi	461, 499	61.91
Çayır ve Mera Arazisi	48, 777	6.54
Ormanlık Arazi	75, 014	10.06
Kullanılmayan Arazi	160, 193	21.49
Toplam	745.483	100

Kaynak: KKTC Tarım Bakanlığı İstatistik ve Planlama Şubesi (2007)

Şekil 4.1. Gazimağusa'da genel arazi dağılımı

⁷⁴ Tarımsal Yapı Ve Üretim 2007, KKTC Tarım Bakanlığı İstatistik Ve Planlama Şubesi, Lefkoşa 2008

Ekili-dikili arazilerin ürün gruplarına göre dağılımın bakıldığında, tahıl tarımına ayrılan arazinin 284.190 dönüm (% 61.58) olduğu görülmektedir (Tablo 4.2, Şekil 4.2). Tahıl ekilen alanların bu kadar geniş yer kaplamasının nedeni yarı kurak iklim ve su problemidir. Ekimi yapılan tahıl ürünleri buğday ve arpadır. Tahıl ekimine ayrılan arazinin %90'ında arpa yetiştirilir. Arpanın buğdaydan daha fazla alana ekilmesinin şüphesiz en önemli nedeni kuraklığa daha dayanıklı olmasıdır. Genellikle hayvan yemi ve içki üretiminde kullanılan arpanın en çok ekildiği tarım bölgesi Akdoğan Bölgesidir. Buğday ekim alanları arpaya göre daha az olmasına rağmen elde edilen verim arpadan daha yüksektir. Sert ve yumuşak olmak üzere buğdayın 2 türü üretilmektedir. Yağışlara bağlı olarak yıllara göre üretimde farklılıklar gösteren buğday en çok Gönendere Tarım Bölgesinde üretilmektedir⁷⁵.

Araştırma sahasında tahıllardan sonra en çok ekilen tarım ürünü grubu baklagillerdir. Toplam ekili-dikili arazinin 32.185 dönümü (% 6.97) baklagillere ayrılmıştır (Tablo 4.2, Şekil 4.2). Baklagiller proteince zengin olduklarından, hem insanların hem de hayvanların beslenmesinde önemli yer tutar. Ayrıca kökleri ile toprağın kaybettiği azotu geri kazanmasını sağlar. Nohut, bakla, fasulye, börülce yemeklik olarak üretilen baklagillerdir. Yem bitkisi olarak yetiştirilen baklagiller yeşil ve kuru olarak her bölümünden yararlanılmak üzere yetiştirilir. Kentte fiğ ve favetta en çok yetiştirilen yem bitkileridir (Tablo 4.4). Gazimağusa'da 30.375 dönümde tarımı yapılan fiğ en çok Akdoğan Tarım Bölgesinde (13.200 dönüm) ekilmektedir.

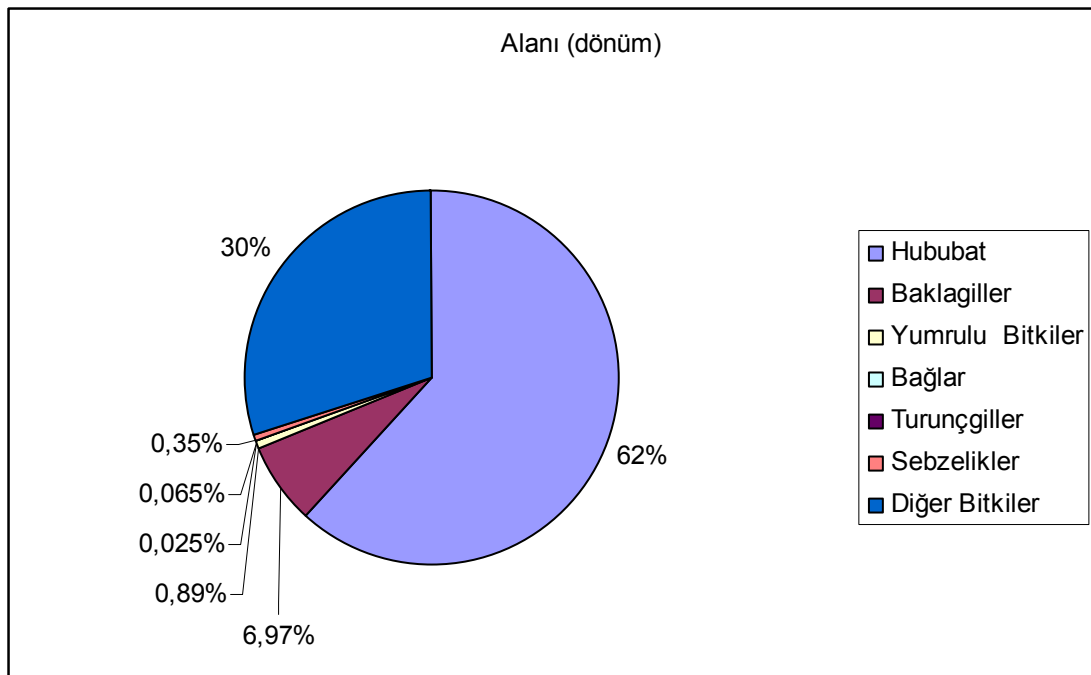
Tablo 4.2. Ekili-Dikili arazilerin ürün gruplarına göre dağılımı

Ürün adı	Alanı (dönüm)	Dağılımı (%)
Hububat	284.190	61.58
Baklagiller	32.185	6.97
Yumrulu Bitkiler	4.143	0.89
Bağlar	113	0.025
Turunçgiller	294	0.065
Sebzelikler	1550	0.35
Diğer Bitkiler	139.024	30.12
Toplam	461.499	100

Kaynak: KKTC Tarım Bakanlığı İstatistik ve Planlama Şubesi (2007)

⁷⁵ Tarımsal Yapı Ve Üretim 2007, Kktc Tarım Bakanlığı İstatistik Ve Planlama Şubesi, Lefkoşa 2008

Yine tüm KKTC genelinde yumrulu bitkilerin de ekiminin en çok yapıldığı kent (0.89) Gazimağusa'dır (Tablo 4.2, Şekil 4.2). Araştırma sahasında bu gruba giren bitkilerden patates, soğan ve pancar üretimi yapılır. Ekimi en çok yapılan ve bölge insanı içinde büyük önem taşıyan ürün ise patatestir. Patates kışın ve ilkbaharda olmak üzere iki kere toplanır. Kıbrıs patatesi erken yetiştirme özelliğinden ve lezzetinden dolayı önemli bir dış satım ürünüdür. Tüm ülkede üretilen patatesin yarıya yakını araştırma sahasında yetiştirilmektedir. Önceki yıllarda İngiltere ve Norveç'e satılan patates son yıllarda Türkiye'ye de ihraç edilmektedir. Araştırma sahasında taban suyu seviyesinin yüksek olması patates tarımı açısından büyük avantaj sağlamaktadır.

Şekil 4.2. Ekili-Dikili arazilerin ürün gruplarına göre dağılımı

Gazimağusa'da sebze tarımına ayrılan alan ise 1.550 dönümdür (Tablo 4.2, Şekil 4.2). Bölgede kış sıcaklıklarının ılık geçmesinin etkisiyle, çok çeşitli sebzelerin yetiştirilmesi mümkünken, sebze tarımı için bol suya ihtiyaç duyulması, ekim alanlarını sınırlamaktadır. Araştırma sahasında yetiştirilen başlıca sebzeler enginar, lahana, pırasa, ıspanak, maydanoz, kereviz, marul, kolvandro, domates, hıyar, patlıcan, bamya, biber, kabak, kavun, karpuz, taze bakla, taze fasulye, taze börülce, soğan, havuç, turp, çiçek lahanası, alabaş ve adaya özgü bir sebze olan molohiyadır. Bu saydığımız sebzeler arasında ekimi ve üretimi en çok yapılanlar ise enginar, karpuz ve soğandır. Özellikle Gazimağusa A Bölgesi ve Geçitkale'de bol miktarda üretilen enginar önemli bir ihraç

ürünüdür. Molohiya ise yerel olarak tüketilen bir bitkidir ve Kıbrıslı Türklerin damak zevki açısından vazgeçilmezdir.

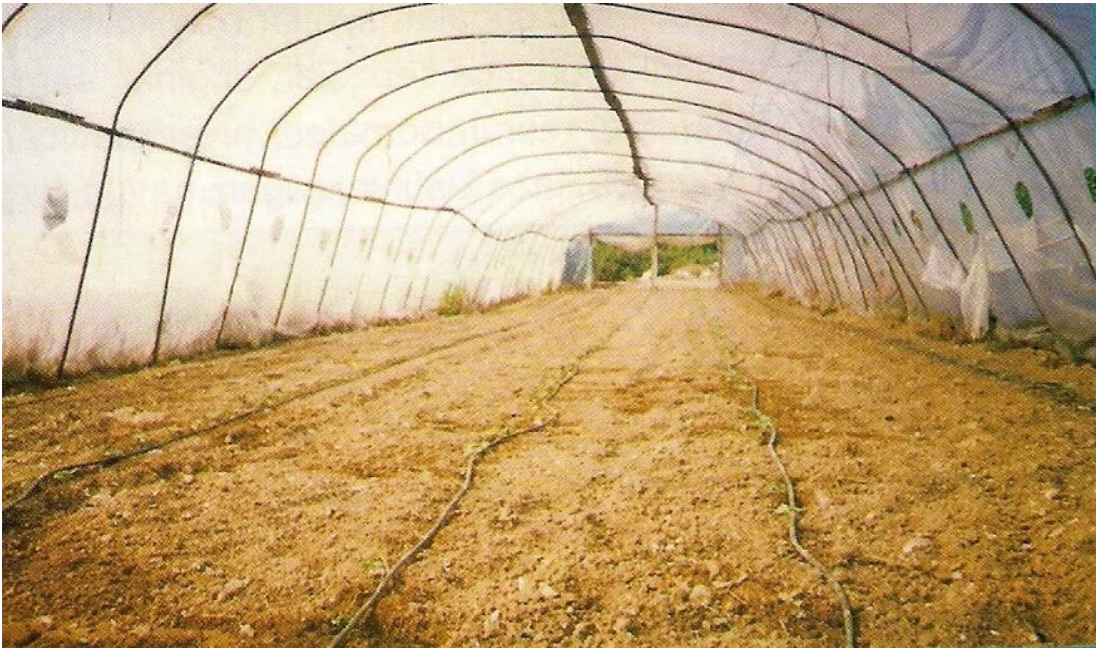

Fotoğraf 4.2. Yeniboğaziçi Köyünde damlama sulama yöntemiyle sulanan bir bahçe

Fotoğraf 4. 3. Mormenekşe Köyünde yağmurlama sulama sistemiyle sulanan bir tarla

KKTC'de enleminde etkisiyle yıllık güneşlenme süresi uzundur. Kış sıcaklıklarının da fazla düşük olmadığı ülkede seracılık önemli bir faaliyettir. Ülke genelinde var olan 1.147.650 m²'lik toplam sera alanının 741.000 m²'si (% 64,56) Gazimağusa'da bulunur. Mevsimi dışında üretilen turfanda sebzelerin fiyatları daha yüksek olduğundan, üretici daha fazla gelir elde etmektedir. Kentteki sera ve tünellerde hıyar, kabak, biber, fasulye, domates, kavun, karpuz ve çiçek yetiştirilmektedir. 237.000 m² ile en geniş ekim alanına sahip sera ürünü ise domatestir⁷⁶. Boğaziçi, Mormenekşe ve Tuzla köyleri seracılık faaliyetlerinin en fazla yapıldığı köylerdir (Fotoğraf 4.4).

Fotoğraf 4.4. Mormenekşe Köyünde bir sera

KKTC var olan 76.266 dönüm sulu tarımın büyük bölümü Gazimağusa kentinde (Çayönü, Beyarmudu, Vadili ve İncirli Ovalarında) yapılmaktadır. 76.266 dönüm olan sulu tarım arazisi varlığının 7.965 dönümü bu bölgededir. Tüm ülkede ve bölgede görülen su problemi su kaynaklarını ekonomik kullanmayı gerektirir. Bu amaçla tarımda yağmurlama ve damlama su sistemlerine geçilmeye başlanmıştır (Fotoğraf 4.2, 4.3).

Kıbrıs'ın iklimi ve toprak yapısı pek çok meyve türünün yetiştirilmesine uygundur. Akdeniz iklimine sahip Kıbrıs adasında tropikal kökenli meyveler başta

⁷⁶ Tarımsal Yapı Ve Üretim 2007, KKTC Tarım Bakanlığı İstatistik ve Planlama Şubesi, Lefkoşa 2008

olmak üzere pek çok meyve yetiştirilir (Tablo 4.3). İklim meyvelerin olgunlaşması için olumlu durum arz ederken, susuzluk ise yetiştirme alanlarını kısıtlayarak olumsuzluk göstermektedir.

Tablo 4.3. Gazimağusa'daki meyvelik alan, ağaç sayıları ve üretim miktarları

Cinsi	Ağaç Adeti veya Kapladığı Alan(dönüm)	Üretim (ton)
Harnup	63.700	1.001
Badem	9.726	117
Ceviz	103	3
Antepfıstığı	1.966	2. 2
Elma	2.750	53
Armut	464	22
Yenidünya	2.978	16
Zerdali-Kayısı	3.164	80.8
Şeftali	418	9
Erik	575	9
Nar	1.295	25.8
İncir	4.129	103
Zeytin	80.165	664
Üzüm	113 (dönüm)	121
Turunçgil	294(dönüm)	809

Kaynak: KKTC Tarım Bakanlığı İstatistik ve Planlama Şubesi

KKTC ihracatının belkemiğini oluşturan turunçgiller ticari amaçlarla üretim yapılan en önemli tarım ürünüdür. Hem meyve olarak hem de işlenmiş olarak ihracatı yapılır⁷⁷. Gazimağusa, Güzelyurt ve Girne'den sonra en fazla üretimin yapıldığı üçüncü kenttir (Tablo 4.3, Fotoğraf 4.5). Ülkedeki ekili-dikli alanların 294 dönümü narenciye ayrılmıştır. Turunçgil çeşitlerinden ekim alanı en fazla olan 183 dönüm ve 499 tonla portakaldır. Portakalın valensiya ve yafa türleri Gazimağusa A ve Akdoğan Tarım Bölgelerinde üretilmektedir. Portakalı 150 dönüm ve yılda 160 ton üretimle limon, 40 dönüm ve 112 ton üretimle mandarin takip eder.

⁷⁷ Halil Önge, *KKTC'de Tarım ve Hayvancılığın Ülke Ekonomisindeki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, 2001, s.67

Tablo 4.4. Gazimağusa'da yem bitkileri ekiliş, verim ve üretimleri

Cinsi	Ekiliş(dönüm)	Verim (Kg/Dö)	Üretim (Ton)
Arpa Hasılı	9.400	-	-
Yonca	200	6.000	1.200
Fiğ	30.375	77	2.330

Kaynak: KKTC Tarım Bakanlığı İstatistik ve Planlama Şubesi (2007)

Fotoğraf 4.5. Akova Köyünde bir narenciye bahçesinden görünüm

1974 öncesi narenciye ihracatı ada için oldukça önemli bir ekonomik gelir kaynağı idi. Araştırma sahasının önemli bir kısmı özellikle Maraş Bölgesi geniş narenciye bahçeleri ile kaplı idi. 1974'den sonra turunçgil ekim alanları her geçen yıl azalmış, bahçeler sökülerek yerlerine binalar yapılmaya başlanmıştır. Ülkenin diğer dünya devletleri tarafından resmi olarak tanınmaması bu nedenle ürünlerin istenilen düzeyde ihraç edilememesi yüzünden çiftçi turunçgile yatırım yapmak istememiştir. Bunun yanı sıra adaya Türkiye'den göçle getirilen halkın turunçgil tarımından anlamaması, su sıkıntısı, olası bir barışta bazı bölgelerin Rumlara verileceği endişesi de turunçgil tarımını olumsuz etkileyen diğer nedenlerdendir. Üretilen turunçgilin bir kısmı iç pazarda tüketilmekte bir kısmı da Bameş ve Frubapck şirketleri tarafından toplanıp

işlenerek ihraç edilmektedir. Başlıca ihracat yapılan ülkeler Türkiye, Rusya, Ukrayna ve İngiltere'dir⁷⁸.

Akdeniz ikliminin tanıtıcı bitkisi olan zeytin tüm adada ve araştırma sahasında doğal bir yetiştirme alanı bulmuştur. Bölgede zeytin yetiştiriciliğinin tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Salamis Harabelerinde bulunan ve M.Ö. 50-60 yıllarına ait olduğu tespit edilen çekirdek kalıntıları bu duruma kanıt olarak gösterilebilir⁷⁹. 2007 yılı verilerine göre ülkedeki 466.640 adet dikili zeytin ağacından 80.165 adeti Gazimağusa'da bulunmaktadır. 2.341 tonluk toplam üretimin 664 tonu da bu bölgeden elde edilir (Tablo 4.3). Bir zamanlar ülke ihracatının büyük bölümünü oluşturan zeytin bu özelliğini kaybetmeye başlamış, hatta ithalatı yapılır hale gelmiştir.

Zeytin gibi harnup üretimi de bölgede önemli yer tutar. 466.440 adet harnup ağacının 63.700'ü araştırma sahasındadır (Tablo 4.3). En çok üretim ise 402 tonla Geçitkale'den elde edilmektedir. Fakat yakacak odun olarak kesilmesi ve artan yapılaşma sonucunda harnup ağaçları hızla tükenmektedir⁸⁰.

Kıbrıs'ın en önemli ve en eski tarım ürünlerinden biriside üzümdür. Kıbrıs şarapları ile tanınmakta olup bağcılık ve şarap üretimine dayalı olarak yüzyılın başında adanın ana ekonomik faaliyeti idi⁸¹. Bölgede üzüm çeşitlerinden en çok beyaz üzüm yetiştirilmektedir (64 dönüm). Ayrıca Gazimağusa A Tarım Bölgesinde 2360 adet, Gazimağusa B Tarım Bölgesinde 97 adet ve Akdoğan Tarım Bölgesinde 630 adet olmak üzere toplam 3.087 adet asma talvarı bulunmaktadır (Tablo 4.3).

4.2.2. Hayvancılık

KKTC ekonomisi için tarım kadar hayvancılık da önemli bir yer tutar. Gerek canlı hayvan ihracatı gerekse peynir ve bazı hayvansal ürünlerin ihracatı, bu önemi daha da arttırmaktadır. Büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı ve domuz yetiştiriciliği hayvancılığın alt sektörlerini oluşturmaktadır. Son yıllarda Mutluyaka ve Tuzla köyleri civarında ticari amaçlı devekuşu çiftlikleri de kurulmuştur. Arıcılık ise 500 rakımın üzerindeki bölgelerde yapılır. Ülkedeki ve yöredeki hayvan çeşitleri sınırlıdır. Bu sınırlamada iklim, bitki örtüsü ve geleneksel yöntemlerle yapılan

⁷⁸ Kıbrıs Gazetesi, 22 Temmuz 2009 Çarşamba Sayısı, s.6-7

⁷⁹ O.M.Yorgancıoğlu, Kıbrıs'ta Zeytin, Zeytinyağı ve Zeytincilik, Magosa 1998, s.25

⁸⁰ K.T.Eğitim Vakfı Yayınları, *Kıbrıs Coğrafyası*, FSF Matbaacılık, KKTC, 2007, s.77

⁸¹ K.T.Eğitim Vakfı Yayınları, *Kıbrıs Coğrafyası*, Eylül 2007, s.78

tarımın etkileri vardır. Gücünden yaralanılan hayvan beslenmez. Makineleşme ve yol ağının gelişmesi bu tür hayvan besiciliğini bölge halkına bıraktırmıştır.

Gazimağusa ülkede hayvan sayısının en fazla olduğu kenttir. Beslenen hayvan sayıları yeterli olmakla birlikte, hayvan başına elde edilen verim hedeflenen düzeye ulaşamamıştır. Bunun başlıca nedenleri et ve süt verimi yüksek hayvan sürülerinin oluşturulamaması, çevresel faktörler ve hayvanların beslenme, bakım gibi koşullarının yeterli düzeyde olmamasıdır.

Küçükbaş hayvancılık faaliyetleri koyun ve keçi yetiştiriciliğine dayanır. Tüm ülkede olduğu gibi Gazimağusa'da da en çok yetiştirilen küçükbaş hayvan koyundur. 2007 yılı tarımsal yapı ve üretim istatistiklerine bakıldığında bölgedeki koyun sayısının 70.342 adet olduğu görülmektedir (Tablo 4.5). Beslenmesinin kolay olması, bozkırlarda yıl boyunca otlatılabilmesi, ürün yelpazesinin geniş olması çok yetiştirilmesinin nedenleri arasındadır. Yine Kıbrıs hellimi adı verilen özel bir peynir türünün, koyun sütünden yapılması gelenekselliğe dayanan bir neden olarak görülmektedir.

Orman varlığının azalmasına bağlı olarak çeşitli sınırlamalar getirilse de keçi yetiştiriciliğinin önüne geçilememiştir. Genelde yörede koyunlarla birlikte beslenir. Gazimağusa keçi varlığı bakımından 13.522 adetle Girne'den sonra ikinci sırayı alır (Tablo 4.5).

Büyükbaş hayvan üretimine baktığımızda küçükbaş hayvancılıktaki kadar parlak bir tablo görmek mümkün değildir. Ülkedeki 57.528 adet büyükbaş hayvan sayısının 19.704'ü Mağusa bölgesinde olup bu rakamla KKTC genelinde birinci sırada yer almaktadır (Tablo 4.5). Köylünün bu alanda yapılan çalışmalara fazla itibar etmemesi, koyunculüğün kolay olması, elde edilen sütün kolay değerlendirilememesi, büyük çiftliklerin kurulması gibi faktörler büyükbaş hayvancılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Son yıllarda ABD ve İngiltere'den suni dölleme yöntemi ile daha yüksek verimli hayvanlar elde etmek için ıslah çalışmaları yürütülmektedir. 2007 verilerine göre bölgede 1355 ton et üretimi ve 36.598 ton süt üretimi büyükbaş hayvancılıktan sağlanmıştır. Elde edilen sütlerin büyük bir kısmı Süt Endüstrisi Kurumu (SÜTEK) tarafından toplanarak imalathanelere dağıtılmaktadır.

KKTC genelinde kümes hayvancılığının bölgelere göre dağılımı bilinmemekle birlikte, Gazimağusa'da ekonomik değeri olmayan kümes hayvancılığı yapılmaktadır. Amaç köylünün kendi ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Günümüzde tüm ülkede ve

bölgede sağlıklı beslenmeye ve beyaz et tüketimine karşı artan bir önem vardır. Bu gelişmeye bağlı olarak son yıllarda Lefkoşa-Mağusa yolu üzerindeki bölgeye modern tavuk çiftlikleri kurulmuştur.

Tablo 4.5. Gazimağusa'da hayvan varlığı

Tarım Bölgeleri	Sığır	Koyun	Keçi	Tavuk	Arıcılık
Gazimağusa A	3.946	14.799	2.713	NA*	NA
Gazimağusa B	1.722	13.429	852	NA	NA
Gönendere	2.408	7.462	2.333	NA	NA
Akdoğan	7.544	17.994	4.925	NA	NA
Geçitkale	4.084	16.658	2.699	NA	NA
TOPLAM	19.704	70.342	13.522	NA	NA

Kaynak: KKTC Tarım Bakanlığı İstatistik ve Planlama Şubesi (2007)

NA: Tavukçuluk ve arıcılık ile ilgili verilerin bölgelere göre dağılımı mevcut değildir.

Devlet hayvancılığın gelişmesi için çeşitli görevler üstlenmiştir. Kurduğu Devlet Üretme Çiftlikleri vasıtasıyla hem kendisi üretim yapmakta hem de çiftçi için önder olmaktadır. Bu çiftliklerden iki tanesi Gazimağusa'da dır. Akdoğan'da kurulan tesiste tohum hazırlama, ilaçlama ve üretimi Paşaköy'de kurulan tesiste yeşil ot ve emare hayvancılığı yapılır.

4.2.3. Balıkçılık

Kıbrıs bir da olmasına rağmen ülkede balıkçılık önemli bir ekonomik faaliyet olamamıştır. Ancak su ürünlerine olan talep bu sektörün her geçen gün gelişmesini sağlamaktadır.

Gazimağusa limanı balıkçılık faaliyetlerinin yapıldığı önemli limanlardan biridir. 1996 yılında 156 adet olan kayıtlı balıkçı gemisi bulunurken bu rakam 2007 yılında 253 adete çıkmıştır. Yine faal gemi sayısı 57 adetten 149 adete yükselmiştir. Bu rakamlar bize istenilen düzeyde olmasa bile balıkçılığın, bölgede son on yılda gelişme gösterdiğini ifade eder. Kayıtlı balıkçı sayısı ise 1996'da 127 kişi iken, 2007'de 216 kişiye yükselmiştir⁸².

Balıkçılığın en önemli sorunlarından biride ülkede ve bölgede açık deniz balıkçılığı yerine, kıyı balıkçılığının yapılmasıdır. Açık deniz balıkçılığının

⁸² Tarımsal Yapı Ve Üretim 2007, KKTC Tarım Bakanlığı İstatistik ve Planlama Şubesi, Lefkoşa 2008

yapılabilmesi için balık avlama sistemlerinin geliştirilmesi, teknelerin büyütülerek uzak sulara açılabilir hale getirilmesi gerekmektedir. Bölgedeki balıkçı barınaklarının kötü durumda olması, orkinos avcılığı için uluslar arası kuruluşların uyguladığı kota da balıkçılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Kara balıkçılığı ise suyun az olmasından dolayı neredeyse yok gibidir. Bu problemlerin kısa zamanda çözüme kavuşturulması gerekmektedir. Gazimağusa hem bir liman şehri hem de KKTC'nin önemli turizm merkezlerinden birisi olması nedeniyle, balıkçılığın gelişmesi son derece önemlidir.

Güney Kıbrıs Rum tarafıyla yapılan anlaşmalar neticesinde yakalanan balığın bir bölümü bu ülkeye satılmaktadır. Bölgedeki balık fiyatlarının Rum tarafına göre ucuz olması, balıkçılığın gelişmesiyle ticaretin artmasına ve yöre halkı için önemli bir ekonomik gelir kapısının açılmasına imkan sağlayacaktır.

4.3. SANAYİ FAALİYETLERİ

Günümüzde ülkelerin ve şehirlerin gelişmesinde sanayi faaliyetlerinin oldukça önemli bir yeri vardır. Ekonomik açıdan kalkınmışlık veya geri kalmışlık bölgedeki sanayi sektörünün gelişmişlik derecesi ile ölçülür. Bu nedenle devletler ve yerel yönetimler bulundukları alanlarda sanayinin geliştirilmesi amacıyla gerekli olan alt yapı hazırlayıcı çalışmalar yapmaktadırlar.

Gazimağusa'da sanayi sektörü küçük ve orta büyüklükteki işletmelerden oluşmaktadır. Bu işletmeler kuruluş sermayesi düşük, özellikle tüketim malı üreten ve ilk yatırımı çabuk geri ödeyen hafif sanayi alanlarında kurulmaktadır. Büyük çoğunlukla aile şirketleri halinde faaliyet gösteren bu sanayi kuruluşları özellikle otomotiv, ahşap-mobilya ve gıda alanında gelişmiştir.

Son yıllarda gelişme kaydeden, yeni yatırımcılarla güçlendirilmeye çalışılan sanayi sektörünün güçlenmesi için devlet, Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgelerinin oluşumu ve gelişimi için yatırımcılara yer tahsis etmekte, tahsis edilen yerlerin her türlü altyapısının tamamlanmasını üstlenmektedir⁸³. KKTC'de bu anlayışla oluşturulan 5 adet sanayi bölgesi ve sitesinden iki tanesi Gazimağusa'da yer almaktadır. Gazimağusa ülkenin ikinci büyük kenti olması nedeniyle, Lefkoşa gibi önemli bir pazardır ve bunun sonucu olarak sanayi faaliyetlerinin yoğunlaştığı ikinci büyük mekandır. Devlet, sanayi tesis ve faaliyetlerinin yoğunluğunu kent dışına kaydırmak için, Bakanlar Kurulunun 1986 yılında aldığı bir kararla Mağusa'ya 3-5 km uzaklıkta

⁸³ www.kkctsanayiodasi.org

Lefkoşa yolu üzerinde bulunan bir alanı organize sanayi bölgesi olarak belirlemiştir. Ayrıca yine Bakanlar Kurulunun 1985 aldığı başka bir kararla da, Mağusa'nın merkezine 1.5 km uzaklıkta Baykal Mahallesi'nde 99.549 m²'lik bir alan, 72 küçük sanayi tesisinin kurulması için Küçük Sanayi Bölgesi olarak belirlenmiştir. Bu alanda yaklaşık 1500 kişinin istihdamı sağlanmaktadır (Fotoğraf 4.6, Harita 16). Son yıllarda Doğu Akdeniz Üniversitesi futbol sahası yanında sanayi alanı olarak kullanılmak üzere 60-70 adet parselden oluşan yeni bir sanayi alanının yapımı tamamlanma aşamasına gelmiş bulunmaktadır.

Fotoğraf 4.6. Gazimağusa Küçük Sanayi Sitesi

Tablo 4.6. Mağusa sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren tesislerin dağılışı

FAALİYET ALANI	TESİS SAYISI
Konfeksiyon İmalatı	1
Demir İşleri	17
Ahşap- Mobilya	37
Oto Tamir, Elektrik, Boya	60
Toprak	20
Reklamcılık	3
Metal İşleri	20
Elektrik	20
Gıda İmalatı	19
Kimya Sanayi	5
Kağıt Sanayi	2
Plastik Sanayi	7
TOPLAM	211

Kaynak: KKTC Ekonomi ve Turizm Bakanlığı Verileri, 2009-10-26

Tabloyu incelediğimizde Gazimağusa'da sanayi tesislerinin genelde küçük ve atölye tipi sanayi tesisleri olduğu, en fazla tesisin ise oto tamir, elektrik ve boya üzerine olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni kentte araç sayısının fazlalığıdır. Özellikle her evde en az bir, çoğu evde ise birden fazla arabanın varlığı bu durumu açıklayıcı niteliktedir. İkinci sırada ahşap ve mobilya tesislerinin gelmesi kentte hızlı gelişen inşaat sektörü ile ilgilidir.

4.4. TİCARET

Ticaretin en önemli özelliklerinden biri çeşitli bölge ve ülkelerde üretilen ihtiyaç fazlası malların, ihtiyaç duyulan başka alanlara pazarlanması ve elde edilen gelirle söz konusu bölgelerin eksiklerinin giderilmesi yanında, alım satımla uğraşan kişilerin gerek kendileri gerekse yanlarında çalışan personel için istihdam yaratılmış olmasıdır.

Ticari faaliyetlerin giderek yaygınlaştığı KKTC'de iç ticaretin yoğunlaştığı 3 büyük kentten biri Gazimağusa kent merkezidir. Kent merkezi hem burada yaşayanlara alışveriş için cazip mekanlar sunarken hem de sayısı her geçen yıl artan turistler ve aynı zamanda buraya okumak için gelen üniversite öğrencileri için de çekicilik taşımaktadır. Bölgede beldeler, köyler ve kent merkezleri arasındaki mesafenin azlığı ürünlerin taşınma maliyetini azaltmaktadır. Ayrıca ulaşım ağının gelişmiş olması da iç ticareti

olumlu yönde etkilemektedir. Köylerde yetişen tarım ürünleri kent merkezi ve diğer şehirlere gönderilirken, Gazimağusa Limanına gelen dış ticaret malları ise hem bölgeye hem de tüm ülkeye taşınmaktadır.

Fotoğraf 4.7. Gazimağusa Lemar marketten görünüm

Fotoğraf 4.8. İskele yolu üzerindeki Mardo alışveriş merkezinde görünüm

Fotoğraf 4.9. Gazimağusa kent merkezindeki dükkandan bir görünüm

Son yıllarda arka arkaya açılan mağazalar, giyimden gıda maddelerine kadar pek çok ihtiyaca cevap veren büyük süper marketler hem kent merkezinde hem de çevre köylerde yaşayanlar için son derece cazip durumdadır. Dükkan ve marketlerde genelde Türkiye ve İngiltere'den getirilen mallar ağırlıklı olarak satılmaktadır (Fotoğraf 4.9, 4.11). Alışveriş için tercih edilen en önemli süpermarket Lemar'dır (Fotoğraf 4.7). Tüm KKTC çapında 7 şubesi bulunan marketler zincirinin bir şubesi de şehirde oto terminali yanındadır. Ürün çeşitliliğinin fazla olması ve fiyatların daha ekonomik olması insanlar için avantaj sağlamaktadır. Lemar dışında Astro ve İskele yolu üzerinde kurulan Mardo Marketleri de halkın alışveriş yaptığı yerlerdir (Fotoğraf 4.8).

Tarihi sur-içinde kurulmuş olan genelde küçük çaplı, hediyelik eşyadan kuyumcuya kadar pek çok dükkan gelen turistlerin ve kent halkının zevkle alışveriş yaptığı mekanlardır (Fotoğraf 4.10). Fakat sur-içi esnafı turistlerin az olmasından ve gelen turistlerin alışveriş yapmamasından şikayetçidir. Esnaf, durumlarının gün geçtikçe kötüye gittiğini söylerken, turistler alışveriş için değil, gezmek amacıyla geldiklerini söylüyor ve çarşıdaki satış yerlerinin çok pahalı olduğunu sözlerine ekliyor. Cuma günleri kurulan pazar da köylerde üretilen tarımsal ürünler ve yöreye özgü el sanatları satılırken köylerde yaşayanlar bu pazardan kendi ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Fotoğraf 4.10. Tarihi Sur- içindeki dükkanlardan görünüm

Fotoğraf 4.11. İsmet İnönü Bulvarındaki kafelerden görünüm

Akyar sınır kapısının açılması ile birlikte Güney Kıbrıs Rum Kesiminden gününbirlik gelen gerek Rum gerekse diğer turistler, üniversite öğrencilerinin varlığı, turizmin sürekli gelişme eğiliminde olması, bölgede hem yazın hem de kışın ticareti canlı tutmaktadır.

KKTC'de iç pazarın küçüklüğü ve ada ekonomisinin durumu, dış ticaretin önemini arttırmaktadır. Dış ticaret hacminin büyük bölümü ithalattan, küçük bir bölümü ise ihracattan oluşmaktadır⁸⁴. Milli gelirde meydana gelen büyüme ile dış alım hacmi de büyümüştür. Diğer ülkelerle yapılan ticaretin küçük bir bölümü hava yoluyla gerçekleşirken, önemli bir kısmı deniz yoluyla yapılmaktadır. Ülkenin tek yükleme boşaltma limanının Gazimağusa Limanı olması, kenti ülke çapında önemli bir konuma getirmiştir. Liman aynı zamanda serbest liman olma özelliğini de taşımaktadır. Ancak limanın siyasi ambargo altında olması, güneydeki limanlarla olan taşımacılık maliyetinin daha düşük olması ticareti olumsuz yönde etkilemektedir (Fotoğraf 4.13, Harita 16).

Devlet Planlama Örgütü 2007 yılı istatistik verilerine göre en fazla dış alım ve dış satım Gazimağusa Serbest Liman Bölgesinden gerçekleştirilmiştir. Verilere bakıldığında en çok ithalat ve ihracat yapılan ülke Türkiye'dir. Türkiye'yi ithalatta AB ülkeleri (başta İngiltere), ihracatta ise İslam ülkeleri izlemektedir. Limana en çok gelen ithalat ürünü taşıt araçları, en çok ihracatı yapılan ürün ise narenciye ve süt ürünleridir⁸⁵.

⁸⁴ <http://www.ktto.net/turkce/ticaret.html>

⁸⁵ KKTC İstatistik Yıllığı 2007, Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma Dairesi, Lefkoşa, 2009

Fotoğraf 4.12. Akıyar Sınır Kapısından bir görünüm

Fotoğraf 4.13. Gazimağusa Limanından bir görünüm

Gerek transit gerekse imalat sanayi alanında Ortadoğu ve Yakındoğu ülkelerine yakınlığından dolayı Serbest Liman Bölgesi büyük imkanlar taşımaktadır. Bu yüzden de

yatırımların artması için teşvikler sağlanmaya çalışılmaktadır. Liman da işletmelerce yapılan faaliyet ve işlemler, gümrük vergisi, diğer dolaylı vergiler ile kazanç vergilerinden muaf tutulmaktadır. Böylece daha düşük maliyetli işletmelerin kurulması amaçlanmaktadır. Serbest Bölgenin ülkeye sağladığı katkılar ihracatın artması, döviz girdisi sağlanması ve istihdamı arttırması olarak sıralanabilir.

4.5. ULAŞIM VE HABERLEŞME

Ulaşım ekonomik coğrafyanın önemli bir kolu olup genel anlamı ile insan ve eşyanın bir yerden bir yere taşınması faaliyetidir⁸⁶. KKTC bir ada ülkesi olduğu için, ülke içindeki ve araştırma sahasındaki yolcu ve yük taşımacılığının tamamı karayolu ile yapılmaktadır. İngiliz yönetimi döneminde kurulan ve 1950'li yıllara kadar yük ve insanların taşınmasında kullanılan demiryolu sistemi ise sonraki dönemlerde ekonomik olmaması nedeniyle yatırım yapılmadığı için ortadan kaldırılmıştır. Demiryolu taşımacılığında kullanılan ilk vagon bugün Gazimağusa Tapu Dairesi bahçesinde sergilenmektedir.

Gazimağusa limanından ise KKTC'nin diğer limanları arasında yük ve yolcu taşımacılığı yapılmamaktadır. Bunun nedeni kentten diğer şehirler ve köylere karayolu ile çok kısa sürede ve daha düşük harcamayla ulaşılabilmesidir. Ülke dışından şehre gelmek isteyenlerin öncelikli tercihleri havayolu olmaktadır. Lefkoşa-Ercan Havalimanına inen yolcular buradan taksilerle yada Kıbhas otobüsleri ile çok kısa sürede Gazimağusa'ya ulaşabilmektedirler. Şehirde varolan ülkenin ikinci havalimanı olan Geçitkale Havalimanı ise Ercan havalimanı bakıma alındığı dönemlerde hizmet vermekte, onun dışında kullanılmamaktadır. Türkiye'den Ercan'a sefer yapan havayolu şirketleri ise şunlardır: Anadolu Jet, Atlasjet, Türk Hava Yolları, Pegasus, Kıbrıs Türk Hava Yolları

KIBHAS (Kuzey Kıbrıs Ercan Havaalanı Servisleri) 2 Şubat 2009 yılında hizmete başlamıştır. Gidiş ve geliş olmak üzere günde toplam on sefer düzenleyerek yolculara hizmet vermektedir. Taksicilerin KIBHAS seferlerinden olumsuz etkilenmelerini önlemek amacıyla, seferler uçak iniş ve kalkış zamanından 2 saat önce ve sonra hizmet vermesi yolcuların bekleme süresini oldukça uzatmaktadır. Mağusa-Lefkoşa-Ercan arasındaki yolların otoban olarak hizmet vermeleri ulaşımı son derece kolay hale getirmiştir (Tablo 4.7).

⁸⁶ Erol Tümertekin.-Nazmiye Özgüç, *Ulaşım Coğrafyası*, (İst. Üniv. Coğ. Enst. Yay. No:2053, İstanbul 1987 s.1

Tablo 4.7. Kuzey Kıbrıs Ercan Havaalanı servisleri- Ercan Havaalanı transfer saatleri

MAĞUSA KALKIŞ	ERCAN KALKIŞ
04:30	09:00
09:00	12:00
13:30	16:30
16:30	19:30
18:30	23:45

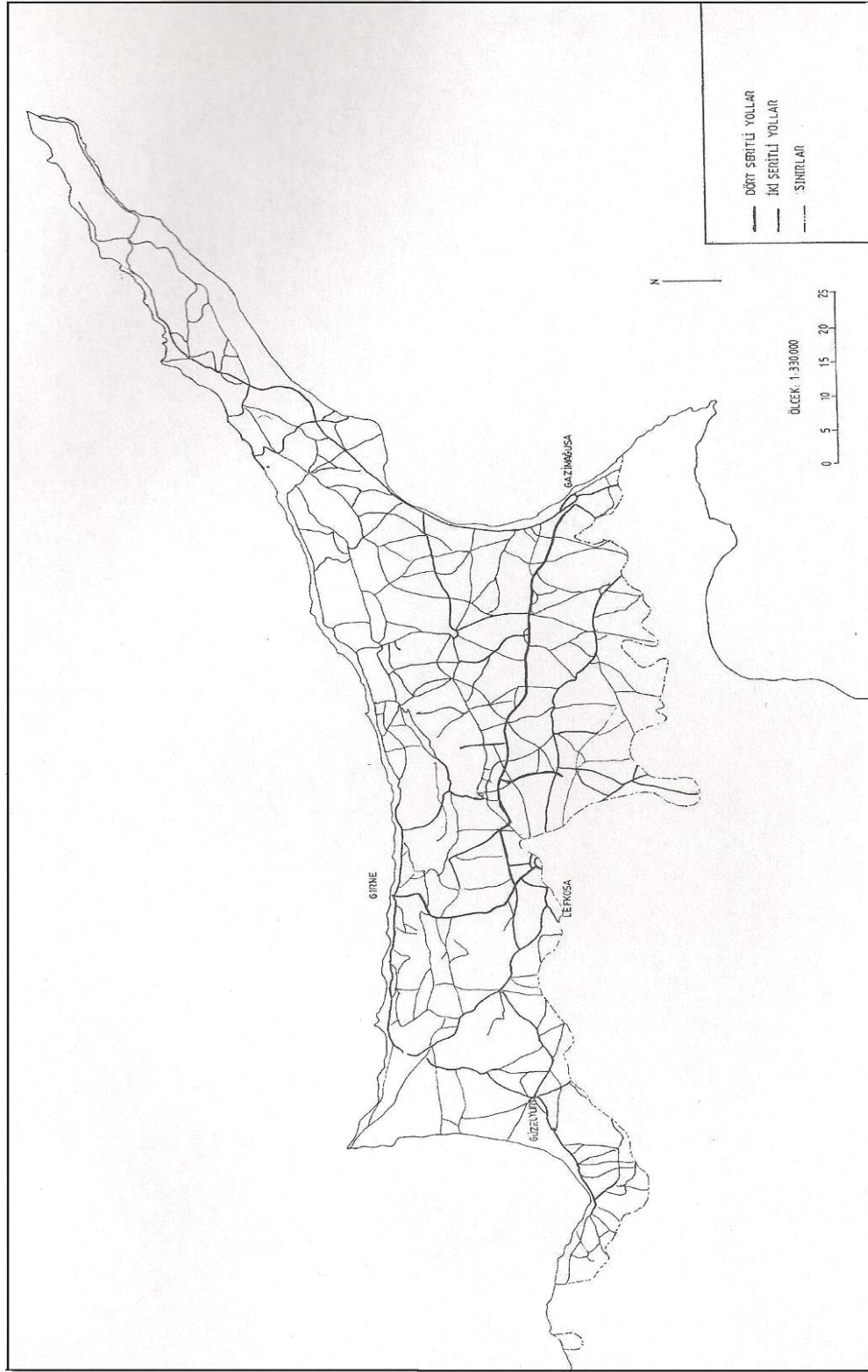
Kaynak: <http://www.kibhas.net/mindex.php>

Mağusa-Lefkoşa arası 61 km, Mağusa-Girne arası ise 94 km, Mağusa-Ercan Havalanı arası 50 km, Mağusa-Güzelyurt arası 94 km'dir⁸⁷(Harita 17). Lefkoşa ve Girne'ye sabah 06:30 ile 18:30 saatleri arasında her yarım saatte bir otobüs seferleri yapılmaktadır. Yaz aylarında akşam saat 20:00'a kadar bu seferler arttırılabilmektedir. Lefkoşa ve Girne seferleri Göçmen, İtimat ve Kombos firmaları tarafından gerçekleştirilmektedir. Söz konusu bu seferler minibüs ve dolmuşlarla yapılmaktadır. Şehirlerarası yolcu taşımacılığının minibüslerle yapılma sebebi ise sefer sayılarını arttırmak içindir. Ayrıca minibüsler az yolcu kapasiteli, daha hızlı hareket edebilmekte, daha ekonomik olmaktadır.

Belediyenin düzenlediği ulaşımın yetersiz olması, yerli halkın tamamının kendine ait arabasının bulunması, özellikle kente gelen turistler için ulaşım açısından çok büyük problemler yaratmaktadır. Turistler plajlara ve tarihi yerlere gidebilmek için ticari taksi yada araba firmalarından kiraladıkları arabaları kullanmaktadırlar. Araba kiralamak taksiye oranla daha ekonomik olmasına rağmen, adada trafik akışının sol yönden akması ise turistlerin karşısına bir olumsuzluk olarak çıkmaktadır. Kış aylarında Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin öğrenci servisleri çok sık aralıklarla hizmet vererek öğrencilere büyük kolaylıklar sağlamaktadırlar. Gazimağusa'da kayıtlı 7 araba kiralama şirketi ve 15 tane de taksi bürosu mevcuttur.

Gazimağusa'ya gelmek isteyen yolcuların kullandıkları bir diğer yol deniz yoludur. Mersin-Gazimağusa, Trabluşşam-Gazimağusa Limanı arasında feribot seferleri yapılmaktadır. Denizyolu ulaşımının ucuz olmasına rağmen ulaşımın ağırlıklı olarak Türkiye'ye yönelik olması, hizmet düzeyinin düşük, gemilerin konforsuz oluşu turistleri bu ulaşım türünden uzak tutmaktadır.

⁸⁷ KKTC Bayındırlık Ve Ulaştırma Bakanlığı, Karayolları Dairesi

Harita 17. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti karayolları haritası

Kaynak: İsmail Ertunç Özatenç, “KKTC’deki Ekonomik Faaliyetler” adlı doktora tezinden alınmıştır.

Ulaşımın gelişmesi pek çok açıdan bölge için yaralı olacaktır. Turistlerin kentte daha rahat gezebilmesi, buraya olan talebi arttırarak turizmin canlanmasına imkan sağlayacak, ayrıca ekonomik faaliyetlerinde daha fazla yaygınlaşmasına olanak sağlayacaktır. Sanayi tesislerinin yer seçiminde pazara olan bağımlılıklarının da kısmen de olsa kurtulmalarına neden olacaktır.

4.6. TURİZM

Turistik yörelerin oluşabilmesi için, turistik potansiyelin yanında beşeri çevre faktörlerinin de bulunması gerekmektedir. Ülkelerin gelişmeleri ile birlikte turizm faaliyetlerinde de birtakım değişme ve çeşitlenmeler meydana gelmiştir. Turizmin denizlere bağlı olarak giderek önem kazanması ve belli bir düzeye ulaşması, diğer turistik kaynakların da harekete geçirilmesi fikrini doğurmuştur. Bunda yaz sezonu dışında da turizmin canlılığının düşüncesi etkili olmuştur.

Gazimağusa'nın turizm için uygun bir bölge olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Zaten bu elverişliliği nedeniyle 1974 öncesi Maraş bölgesi bir turizm merkezi olarak gelişmiştir. Bugün Maraş bölgesinin kapalı olması Gazimağusa'nın turizm potansiyelini sınırlamakla birlikte, kentin kuzey sahilleri turizmin en az Maraş bölgesi kadar geliştirilebileceği bir potansiyel arz etmektedir (Fotoğraf 4.14, 4.15, 4.16). Kentin sahip olduğu tarihsel doku, klasik deniz-güneş-kum turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi, ekolojik turizm, eğlence turizmi ve eğitim turizmi araştırma sahasının başlıca turizm unsurları arasındadır.

Bu değerlerin her biri tek tek ele alınması gereken önemli unsurlardır. Birine gereken önemin verilmemesi turizmin önündeki bütünlüğü bozan etken olabilecektir. Her şeyden önce turistlerin gittikleri yerden beklentileri temiz bir çevre, turizm kapasitesini taşıyan bir altyapı, kaliteli tesisler ve kalifiye elemanlardır. Hiçbir turizm beldesi çöp kokuları, kirli sahilleri ve kirli sokakları ile gelişemez (Fotoğraf 4.20). Bunun için de Gazimağusa Belediyesinin çevre olgusunu iyi kavraması ve çevrenin korunması, temizliği, düzenlenmesi için gayret sarf etmesi gerekmektedir. Ayrıca tarihi dokunun da korunup geliştirilmesi gerekmektedir⁸⁸.

⁸⁸ Yalçı Vehit, *Turizm, Kültür, Çevre*, Gazimağusa Sempozyumu 98, Gazimağusa, 1998

Fotoğraf 4.14. Açık Maraş Bölgesindeki Palm Beach Hotel'den görünüm

Fotoğraf 4.15. 1974 Sonrası Kapalı Maraş'ın görüntüsü

Fotoğraf 4.16. 1974 Öncesi Maraş'tan bir görünüm

Fotoğraf 4.17. Salamis Otel'den bir görünüm

Kentte toplam 10 adet turistik tesis bulunmaktadır (Tablo 4.8, Fotoğraf 4.14, 4.17). 1998 yılında gelen turist sayısı 27.980 kişi, tesislerin doluluk oranı % 35.4'dür. 2008 yılında ise gelen turist sayısı 51.579 kişi, doluluk oranı ise % 32 olmuştur.

Kente gelen turistlerin yaklaşık %50'den fazlasını Türkiye'den gelen Türk vatandaşları oluşturmaktadır. Türkiye'den gelen turistlerin geliş amaçlarına baktığımızda asker ziyareti, burada yaşayan akrabaları ziyaret, tatil ve gezme, öğrenci ailelerinin ziyareti ve eğlence turizmi olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelenlerin hepsi konaklama tesislerinde kalmamakta eş, dost ve akraba yanında kalanlarda büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Yine çeşitli nedenlerle yurt dışına göç etmiş olanlar, tatil veya akraba ziyareti amacıyla, ya da KKTC'nin diğer şehirlerinden günü birlik ve daha uzun süreli olmak üzere Gazimağusa'ya gelen Kıbrıslıların oranı azımsanmayacak düzeydedir. Genellikle ikinci evlerde veya kiraladıkları bungalovlarda konamaktadırlar. Turistlerin geri kalanını ise yabancı uyruklular oluşturur. Akyar sınır kapısının açılmasından sonra Rum kesiminden yapılan günü birlik gidiş-gelişlerde turizme hareket katmaktadır (Fotoğraf 4.12).

Gazimağusa'da yapılan en belirgin turizm biçimi klasik deniz-güneş-kum turizmidir. Akdeniz iklimini bölgeye kazandırdığı özellikler (sıcak yaz dönemi, güneşli gün sayısının fazla olması, deniz suyu sıcaklığının yılın 8 ayı 20 C⁰'nin altına inmemesi) oldukça güzel ve temiz plajları, deniz turizminin gelişmesinde çok önemli katkıda bulunmaktadır (Tablo 4.9, Fotoğraf 4.18, 4.19). Ayrıca bölgede yat turizmini geliştirmek amacıyla marina yapımı planlanmaktadır.

Tablo 4.8. Gazimağusa'daki turistik tesislerde konaklayan kişi sayısı,geceleme, ortalama kalış süresi ve doluluk oranı

Bölge	Konaklayan Kişi Sayısı				Geceleme				Ortalama Kalış Süresi				Doluluk Oranı %			
	T.C.	Yabancı	KKTC	Toplam	T.C.	Yabancı	KKTC	Toplam	T.C.	Yabancı	KKTC	Toplam	T.C.	Yabancı	KKTC	Toplam
Gazimağusa	28.266	9.390	13.923	51.579	85.799	51.118	32.281	169.198	3,0	5,4	2,3	10,7	16,2	9,7	6,1	32,0
KKTC Genel Toplam	317.509	103.613	57.270	478.392	911.033	522.547	131.959	1.565.539	2,9	5,0	2,3	10,2	19,4	11,1	2,8	33,3

Kaynak: KKTC 2008 Turizm Bakanlığı verileri

Tablo 4.9. Gazimağusa'da konaklama, tesis sayısı ve yatak kapasitesi

KONAKLAMA TESİSLERİ	GAZİMAĞUSA		KKTC TOPLAM	
	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı	Tesis Sayısı	Yatak Sayısı
1 YILDIZLI OTEL	1	32	19	573
2 YILDIZLI OTEL	2	184	17	1.183
3 YILDIZLI OTEL	2	282	17	2.225
4 YILDIZLI OTEL	-	-	6	1.536
5 YILDIZLI OTEL	2	1.176	12	6.530
ÖZEL BELGELİ OTEL	-	-	1	34
II.SINIF TATİL KÖYÜ	-	-	6	1.005
BUTİK OTEL	-	-	1	42
TURİSTİK BUNGALOV	2	184	33	1.892
APART OTELLER	1	22	6	396
YÖRESEL EV	-	-	1	24
TOPLAM	10	1.880	119	15.440
PANSİYON	-	-	11	344
GENEL TOPLAM	10	1.880	130	15.784

Kaynak: KKTC Turizm Bakanlığı Verileri (2008)

Tüm ülkede ve bölgede son yıllarda gelişmeye başlayan bir diğer turizm kolu da kongre-kültür ve sanat turizmidir. Özellikle ulusal ve uluslar arası kongreler, fuarlar, sergiler her geçen yıl artmakta ve kentin tanıtımına büyük katkılar sağlamaktadır. Gazimağusa Belediyesi ve Doğu Akdeniz Üniversitesi'nin öncülük ettiği Gazimağusa Kültür ve Sanat Festivali, Uluslar arası Gazimağusa Sempozyumları, Uluslar arası Kıbrıs Tiyatro Festivali, Kıbrıs Avrupa Filmleri Festivali gibi etkinlikler bunun en güzel örneklerindendir. Bu faaliyetlerin bir kısmı iç turizmi canlandırmaya yönelik iken, bir kısmı da dış turizmi canlandırmaya yöneliktir.

Tablo 4.10. Gazimağusa'nın plajları ve kıyı uzunlukları

Plaj Adı	Kıyı Uzunluğu	Plaj Adı	Kıyı Uzunluğu
SAND BEACH	1 km	PALM BEACH	200 m
GÜLSEREN PLAJI	200 m	GLAPSIDES PLAJI	1.5 km
SILVER BEACH	200 m	PARK HOTEL	200 m
BEDİS PLAJI	800 m	SALAMİS HOTEL	50-60 m
MİMOZA HOTEL	50 m	KOCAREİS PLAJI	500 m

Kaynak: KKTC Turizm Bakanlığı Verileri (2008)

Eğitim faaliyetleri ve üniversiteler, ülkenin en önemli gelir kaynaklarından biridir. Bugün KKTC sınırları içerisinde yaklaşık 40.000 öğrenciye eğitim veren sekiz üniversite mevcuttur. Bu üniversitelerden biride 13.980 öğrencisiyle Doğu Akdeniz Üniversitesi'dir. Üniversitenin varlığı eğitim turizmi dediğimiz olguyu ortaya çıkarmış, kentin sosyal yapısına ve bölgesel kalkınmaya büyük katkı sağlamaktadır. Eğitim turizmi ve kongre turizmi sadece yaz aylarında değil, kış aylarında da turizm canlı tutulmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Fotoğraf 4.18. Palm Beach Plajı'ndan görünüm

Fotoğraf 4.19. Bedis Plajı'ndan görünüm

Eko turizm; nispeten dokunulmamış yada bozulmamış doğal alan manzaralarını, yabani bitki ve hayvanlarını varsa mevcut kültürel özelliklerini de inceleme, görme, öğrenme gibi belirli amaçlarla seyahat etmektir⁸⁹. KKTC'de bu turizm dalı son yıllarda gelişmeye başlamıştır. Caretta Caretta ve Cheloni Myolas kaplumbağalarının yumurtlama bölgelerinden biride Gazimağusa ve İskele arasındaki alandır. Bu kıyı şeridinde kaplumbağaların yumurtalarını bıraktığı 5 adet plaj bulunmaktadır. (Long, İstanbul, Cyprus Garden, Boğaz ve Bafra Beach)⁹⁰. Bölgede buluna endemik türler eko turizm meraklıları için kaçırılmaz fırsatlar sunarken bu turizme olan talebi de her geçen yıl arttırmaktadır.

Eğlence turizmi içerisinde yer alan bir sektör olan kumar turizmi, Türkiye'de yasaklandıktan sonra KKTC'de hızla gelişmiştir. Sayıları hızla artan "casino" adı altındaki eğlence yerleri, devlet denetiminde olup ülke ve kent ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır. Kıbrıslılara yasak olan bu kumarhanelere özellikle Türkiye'den gelenler ve Güney Kıbrıs Rum kesiminden gelenler rağbet etmektedir. Gazimağusa'da dört adet

⁸⁹ K.T.Eğitim Vakfı Yayınları, *Kıbrıs Coğrafyası*, FSF Matbaacılık, KKTC, 2007, s.121

⁹⁰ Deniz Kaplumbağaları, Çevre Koruma Dairesi, Nisan 2008

casino bulunmaktadır. Bu casinolar şunlardır: Salamis Casino, Palm Beach Casino, Sema Casino ve Casino Sun

Kentte son zamanlarda ön plana çıkan diğer bir turizm dalı da sağlık turizmidir. Kentte bulunan özel hastane ve klinikler de tüp bebek uygulama birimleri kurulmuş ve çocuk sahibi olamayan aileler, kendi ülkelerinde yasaklanmış olan başkasından alınan yumurtayla dölleme yöntemi sayesinde çocuk sahibi olabilmektedirler. Bu amaçla çoğunlukla Avrupa'dan gelenler ülkelerine döndükleri zaman Gazimağusa'nın tanıtımı açısından önemli rol oynamaktadırlar.

Tarihsel değerler geçmiş medeniyetlerin ve geçmiş çağların yaşayan fiziksel kalıntılarıdır. Gazimağusa çok eski dönemlerden beri yerleşime sahne olmasından dolayı büyük bir tarihi birikime de ev sahipliği yapmaktadır. Bölgeye her yıl binlerce turist hem tarihsel aynı zamanda pek çoğu da kutsal olan bu mekanları ziyaret amacıyla gelmektedir. Böylece hem tarihi turizm hem de inanç turizmi bir arada yürümektedir. Örneğin St. Barnabas Manastırı hem tarihi bir değerdir, aynı zamanda da kutsal bir mekandır. Sheakespeare'in ünlü tragedyasının bir bölümünün Othello Kulesinde geçmesi turistler için ayrı bir çekiciliktir.

Fotoğraf 4.20. Plajlardaki kirliliğe örnek

4.6.1. Tarihi Mekanlar

Tablo 4.11. Gazimağusa'da bulunan tarihi mekanlar

Osmanlı Dönemi Eserleri	Osmanlı Öncesi Dönemi Eserleri	
Caferpaşa Çeşmesi	Aya Epiphantos Bazilikası	St. Francis Kilisesi
Akkule Mescidi	Ayia Zoni Kilisesi	St. George Grek Kilisesi
Cafer Paşa Hamamı	Bizans Su Sarnıcı	St. Nikolas Kilisesi
Canbulat Türbe Ve Müzesi (Arsenal Tabyası)	Cellarga Toplu Mezarları	St. Barnabas İkon Ve Arkeoloji Müzesi
Çanakkale Şehitliği	Deniz Kapısı (Porta Del Mare)	St. Barnabas Manastırı
Kertikli Hamam	Enkomi (Alasia)	Su Deposu
Kızıl Hamam	Ermeni Kilisesi	Venedik Sarayı
Kutup Osman Türbe Ve Tekkesi	Kara Kapısı (Ravelin)	Viktoria Havuzu Ve Fıskiyesi
Lala Mustafa Paşa Camii (St. Nicholas Katedrali)	Karmelite Kilisesi	Yıkık Kiliseler
Mağusa Medrese Binası	İkiz Kiliseler	Zeus Tapınağı
Mustafa Paşa Camisi (Stavros Kilisesi)	Kompanapetra Bazilikası	Tarihi Cümbez Ağacı
Mustafa Zührü Efendi Türbesi	Kral Mezarları	
Namık Kemal Zindanı Ve Müzesi	Latin St. George Kilisesi	
Pertev Paşa'nın Mezarı	Mağusa Surları	
Sinan Paşa Camii (St. Peter Ve St. Paul Kilisesi)	Maraş Ayios Yuannis Kilisesi İkon Müzesi	
Şam Müftüsü Mehmet Ömer Efendi Türbesi	Nestoryen Kilisesi	
Tabakhane Mescidi	Nikokreon Anıtı	
Tarihi Türk Mezarlığı	Othello Kalesi	
Tophane (Martıngo Tabyası)	Roma Villası	
Yeniçeriefendisimehmet Efendi'nin Mezarı	Salamis Antik Kenti	
Yirmisekiz Çelebi Türbesi	St. Anna Kilisesi	
Kıbrıs'ta İlk Tren		

4.6.1.1. Othello Kalesi

14. yüzyılda limanı savunmak amacıyla Lüzinyanlılar tarafından yapılmıştır. Daha sonra 1492'de Venedikliler kaleyi geliştirdiler. Kalenin girişinde Venedik'in amblemi olan Saint Markın 'kanatlı aslan' kabartması dikkati çeker. Kalenin bugünkü adı İngiliz sömürge döneminde kullanılmaya başlanmıştır. Ünlü İngiliz edebiyatçı W. Shakespeare, "Othello" adlı tragedyasını bu kaleden esinlenerek yazmıştır (Fotoğraf 4.21).

Fotoğraf 4.21. Othello Kalesi'nden bir görünüm

4.6.1.2. Lala Mustafa Paşa Camii (St. Nicholas Katedrali)

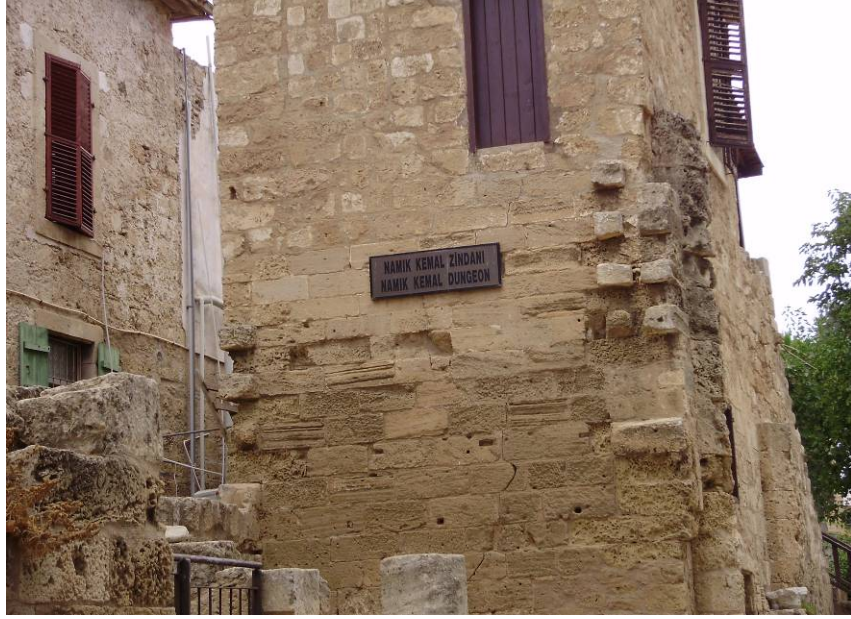
Eski bir Lüzinyan katedralidir. Lüzinyan Döneminde kralların taç giyme törenlerinin yapıldığı yerdir. Akdeniz'de bulunan en önemli gotik yapılardan biridir. Katedral 1298-1312 yılları arasında yapılmıştır. St. Nicholas Katedrali Osmanlıların adayı fethinden sonra, mimari yapısı bozulmadan minare eklenip camiye dönüştürülerek, fethin komutanı Lala Mustafa Paşa'nın adı verilmiştir (Fotoğraf 4.22).

4.6.1.3. *Namık Kemal Zindanı Ve Müzesi*

Namık Kemal Meydanı'nın batısındaki Venedik Sarayı'nın avlusunda yer alan, dikdörtgen planlı ve iki katlı bir yapıdır. Tek olan hücrenin kapısı Venedik Sarayı'nın avlusuna açılmaktadır. Üst kattaki dikdörtgen planlı odanın önünde bir şahin bulunmaktadır. Namık Kemal, "Vatan yahut Silistre" oyununun 9 Nisan 1873 tarihinde İstanbul Gedik Paşa tiyatrosunda oynanmasından sonra 5 Mayıs 1873 tarihinde Kıbrıs'a sürülmüştü. Önceleri alt kattaki zindana kapatılan şair, bir süre sonra Kıbrıs Mutasarrıfı Veyis Paşa'nın izni ile üst kata çıkarıldı. 3 Haziran 1876 tarihinde de V. Murat tarafından affedilerek İstanbul'a geri döndü. "Namık Kemal Zindanı ve Müzesi"nin restorasyon ve çevre düzenleme çalışmaları 1993 yılında Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Rölöve ve Restorasyon Şubesi tarafından gerçekleştirilerek ziyarete açıldı (Fotoğraf 4.23).

Fotoğraf 4.22. Lala Mustafa Paşa Cami'nden görünüm

Fotoğraf 4.23. Namık Kemal zindanından görünüm

4.6.1.4. Mağusa Surları

Kale surları, 14. yüzyılda Lüzinyan döneminde inşa edilmeye başlanmıştır. Surlar Mağusayı 3 km. uzunluğunda çevrelemektedir. Savunma amaçlı bu surların önünde 46 metre genişliğinde bir hendek yapılmıştır. Hala ayakta olan surların ihtişamını anlamak için, Osmanlıların Mağusa'yı kuşattıktan 4 ay sonra ele geçirdiğini söylemek yeterli olacaktır (Fotoğraf 4.24).

Fotoğraf 4.24. Gazimağusa surlarından bir görünüm

4.6.1.5. Salamis

Araştırmalar Salamis'in geçmişinin M.Ö. II. yüzyıla kadar uzandığını göstermiştir. Arkeologlara göre Enkomi M.Ö. 1075 yılında büyük bir deprem geçirdikten sonra halkı yavaş yavaş buraya göç etmiş kenti kurmuşlardır. Kazılarda da bu ilk yerleşmeye ait mezar ve liman izlerine rastlanmıştır (Fotoğraf 4.25).

Dönemin en zengin kentlerinden olan Salamis; Pers, Roma ve Bizans egemenliğine girmiştir. Romalılar döneminde Helenistik uygarlığın en önemli merkezlerinden biri olmuştur.

Fotoğraf 4.25. Salamis Kentinden bir görünüm

4.6.1.7. St. Barnabas Manastırı

Salamis'te doğmuş Yahudi bir ailenin oğlu olan, St. Barnabas, Kudüs'te eğitim gördükten sonra Kıbrıs'a döner ve Hristiyanlığı yaymak için M.S. 45 yılında St. Paul ile çalışmaya başlar. Bu faaliyetlerden dolayı vatandaşları tarafından öldürülüp, cesedi denize atılmak üzere bir bataklığa saklanır. St. Barnabas'ın öğrencileri olayları izleyip, cesedi Salamis'in batısında bir yeraltı mağarasına gömerler ve göğsüne de St. Mathews'un yaptığı incilin kopyasını koyarlar. Cesedin yeri bilinmediğinden uzun yıllar gizli kalır. 432 yıl sonra piskopos Anthemios, mezarı rüyasında gördüğünü söyleyerek,

açılmasını ister. Mezar açıldığında St. Mathews incili dolayısıyla, St. Barnabas teşhis edilmiş olur. Bu keşif sonrasında Piskopos, İstanbul'a giderek İmparator Zeno'yu bilgilendirir ve Kıbrıs kilisesinin özerkliğini kazanır. İmparator, gömütün bulunduğu yerde bir manastır inşası için yeterince bağışta bulunur. Manastır M.S. 477'de inşa edilir. Manastır bir kilise, avlu ve avlunun üç yanında bir zamanlar papazların yaşadığı odalardan meydana gelmiştir (Fotoğraf 4.26).

St. Barnabas İkon ve Arkeoloji Müzesi:

St. Barnabas kilisesinde çoğunluğu 18. yy'dan kalma zengin bir ikon koleksiyonu bulunmaktadır. Manastırın avlusunda bulunan bazalt değirmen Enkomi yerleşim bölgesinden, diğer sütun ve taşlar ise Salamis'ten gelmiştir. Papazların yaşamlarını sürdürdüğü odalar ise restore edilerek bir Arkeoloji müzesi haline getirilmiştir. Müzede Kıbrıs'ın Neolitik Döneminden Roma Dönemine dek geniş bir çizgideki tarihsel sürece ait çeşitli eserleri görebilmek mümkündür. Ayrıca tunç ve mermer eserler de müzede sergilenmektedir.

Fotoğraf 4.26. St. Barnabas manastırının görüntüsü

4.6.1.8. Kıbrıs'ta İlk Tren Lokomotifi

Kıbrıs'ta tren ilk defa İngiliz İdaresi döneminde kullanıldı. Kıbrıs'ta kullanılan lokomotifi bir İngiliz şirketi olan "Hamslet" imal etti. İlk proje ve ön çalışma 1899 yılında başlatıldı. Tren ise ilk seferini 1904 yılında seferleri 1916 yılına kadar Lefkoşa-Mağusa arasında, sonra Güzelyurt ve 1932 yılından sonra da Lefke'ye kadar yapılıyordu. Tren, Lefkoşa-Mağusa arası 51 mil olan mesafeyi iki saatte gerçekleştirirken yol boyunca dört istasyonda durmaktaydı. Kıbrıs'ta ilk kez çalıştırılan tren şu anda Mağusa'daki Kaza ve Tapu Dairesi'nin avlusunda sergilenmektedir. Tren üzerinde (1) rakamı ve İngilizce yazılı şu ibare bulunmaktadır. "THIS WAS THE FIRST LOCOMOTIVE TO BE IMPORTED INTO CYPRUS. IT WAS USED DURING THE CONSTRUCTION OF THE GOVERNMENT RAILWAY AND THERE AFTER IN IT'S OPERATION FROM 1904-1951" Yüzbaşı Pirchard R.E. (Fotoğraf 4.27).

Fotoğraf 4.27. Mağusa'da Tapu Dairesinin Önünde Sergilenen İlk Tren Lokomotifi

4.6.1.9. Tarihi Cümbez Ağacı

Kuzey Kıbrıs'ın bilinen en yaşlı ağaçlarından biri olan Cümbez Ağacı, 15 metre boyunda yaklaşık 5 metre genişliğinde ve tahmini olarak 680 yaşındadır. Gazimağusa'da Lala Mustafa Paşa Camii bahçesinde bulunan ağaç, anıt ağaçlar projesi ile 1991 yılından beri koruma altına alınmıştır. Gazimağusa Bölge Şefliğine bağlıdır (Fotoğraf 4.28).

Özellikleri:

Çok tepeli olup gövdesi 2.70 metreden sonra yedi dala ayrılır. Meyveleri gövde dalları üzerinde oluşur ve olgunlaşır. Yapraklarını döken bir ağaç türüdür.

Fotoğraf 4.28. Lala Mustafa Paşa Camii önündeki tarihi cümbez ağacı

SONUÇLAR

Ülkenin genelinde geçerli olan ve neredeyse Kuzey Kıbrıs yaşam alanlarının kimliğini yansıtan sorunlar ve bunlara yol açan, hemen hemen tüm diğer sektörleri de etkileyen etkenler Mağusa kenti için de geçerlidir.

Deniz kenarında kurulmasına rağmen Gazimağusa kenti denize küs bir kıyı kenti olma özelliğini taşımaktadır. Yayıldığı alan, kültürel yapısının zenginliği, ülkenin ithalat ve ihracat hareketlerinin yer aldığı limanı, üniversitesi, insanların denizden yararlanmak için kilometrelerce seyahat ederek varabildikleri plajları, büyük bir kaynak israfı olan Maraş bölgesi, neredeyse her beş kişiden birinin öğrenci olduğu bir şehir Gazimağusa .

Kuzeydeki Salamis sit alanı, Doğu Akdeniz Üniversitesi kampüsü, sanayi bölgesi, askeri bölge, serbest liman, orman ve ormanlık alanlar, sulak alan ve Kapalı Maraş, kentin sınırlarını oluşturmaktadır. Liman, surlar ve kale içi, üniversite ise kentin kimliğini belirlemektedir.

Salamis antik kenti ve onun içinde yer alan Arkeolojik sit alanı, St Barnabas Manastırı, Othello Kalesi, surları, yüzü aşkın kilise kalıntısı, gotik mimarisi ile camisi, meydanı, mütevazı düz çatılı binaları, dar sokakları ile hala canlılığını koruyan kale içi eski kenti, sulak alanları, kıyıları, ormanlık alanları, kısıtlı suyu, kentin kullanımı sürdürülebilir kılınması gereken kaynaklarıdır.

Kentin gelişimini etkileyen en önemli faktör Doğu Akdeniz Üniversitesi'dir. Kampüsün çok geniş bir alana yayılmış olması ve öğrencilerin barınma gereksinimleri kentin gelişmesinde belirleyici olmuştur. Üniversitenin gelişmesi ve büyümesi ile öğrencilerin barınma gereksinimlerini karşılamaya yönelik olarak, kentteki konut üretiminde patlama görülmektedir. Yeni gelişen bu bölgeler şehrin karakterinden çok farklı bir görünüm sergilemektedir.

Bu gelişmeden kentin en çok etkilenen alanları; Sakarya, Karakol, Baykal, Dumlupınar ve Karakol Mahalleleridir. Özellikle bu bölgelerin etkilenmesinin diğer nedeni mülkiyet ve gelecekle ilgili güven eksikliğidir. Bu alanların Türk mallarının bulunduğu alanlar olması, kentin güneyindeki mahallelerin bir anlaşmada verilebileceği kaygısı nedeniyle yatırım bakımından cazip olmaması, yapılaşmanın bu bölgelerde yoğunlaşmasına sebep olmuştur.

Kentin geleceğini belirleyecek en önemli etmenlerden biri de Kapalı Maraş şehridir. Maraş'ın gelecekte hangi statüde ve nasıl kullanılacağını belli olmaması, kentle ilgili uzun vadeli kararlar üretilmesini engellemektedir. Bir zamanlar şehrin en dinamik gelişme gösteren bölgesi olan Maraş bugün hayalet bir şehir görünümündedir.

1991 yılından itibaren etkisi görülmeye başlayan gelişme; yoğun, altyapısı eksik, yeşil alanlardan yoksun kalitesiz malzeme ve işçilikle üretilen konutlardan oluşan yaşam alanlarını ortaya çıkarmıştır.

Araştırma sahasının ekonomik faaliyetleri içerisinde en önemli grubu tarım ve hayvancılık alır. 461.499 dönüm tarım arazisi ile KKTC'de tarımın en fazla yapıldığı bölgesidir. Mağusa Körfezi kıyılarında sulu tarım, Meserya Ovasında ise kuru tarım yapılmaktadır. Kuru tarım sahasında en fazla yetiştirilen ürünler arpa ve buğdaydır. Mevcut tarım alanlarının 267.650 dönümünde arpa, 16.540 dönümünde ise buğday yetiştirilmektedir. Arpanın daha fazla yetiştirilmesinin nedeni kuraklığa buğdaydan dayanıklı olması ve aynı zamanda tarımla beraber hayvancılıkla da uğraşan çiftçinin arpayı yem olarak da kullanmasıdır.

Otlak yetersizliği, ormanlık alanlara zarar verdiği gerekçesiyle besi hayvancılığına sınırlama getirilmesi, ambargo yüzünden hayvan ve hayvansal ürünlerin yurt dışına satılamaması, başta yem olmak üzere hayvancılıkla ilgili gerekli ihtiyaçların ithalat yoluyla temini yüzünden maliyetlerin yüksek olması ve işletmelerin genellikle büyük ailelerin tekelinde olması hayvancılığı olumsuz etkilemektedir. Durum böyle olunca hayvan ürünleri pahalı olmakta, bu işle uğraşanlar Güney Kıbrıs'tan gelen kaçak etle rekabet edemedikleri için sektör giderek kan kaybetmektedir. Kaçak gelen bu etlerin sağlıklı olup olmadığı da tam olarak bilinmemektedir.

Üniversitenin varlığı kenti adeta tek sektöre bağımlı hale getirmektedir. Tarım, sanayi, turizm gibi sektörler de aynı paralel gelişmeyi gösterememiştir. Bu durum oldukça riskli bir gelişmeyi sergilemektedir. Özellikle tarım sektörü kentin su probleminden her geçen yıl olumsuz etkilenmektedir. Kentte bir zamanlar var olan narenciye üretimi yeraltı sularının tuzlanması nedeni ile büyük oranda yok olmuştur. Tarım gibi hayvancılık sektörünün de önemli boyutlara ulaşan sorunları bulunmaktadır. Kısa dönemde çözüm üretilmese bile uzun vadede bu sorunların çözülmesi gerekmektedir.

Ülkenin tek yükleme boşaltma limanının Gazimağusa Limanı olması, kenti ülke çapında önemli bir konuma getirmiştir. Liman aynı zamanda serbest liman olma özelliğini de taşımaktadır. Ancak limanın siyasi ambargo altında olması, güneydeki limanlarla olan taşımacılık maliyetinin daha düşük olması ticareti olumsuz yönde etkilemektedir.

KKTC'nin küçük bir ada ülkesi olmasının da etkisiyle sanayi faaliyetleri fazla gelişmemiş, küçük sanayi işletmeleri şeklinde kalmıştır. Bu nedenle hem ülke hem de bölge açısından ekonomide itici bir güç oluşturamamıştır. Yer altı zenginliğinin ve hammaddenin yetersizliği gibi unsurlar da sanayi üretiminin gelişmesini engellemektedir.

Gazimağusa'da su ve toprak yapısında gözle görülebilir bir kirlilik yaşanmaktadır. Araştırma sahasının her geçen gün nüfusun artmasına bağlı olarak hızla büyüdüğü göz önüne alınırsa, denetimsiz olan bu büyümenin çevre kirliliği sorununu gelecekte büyük boyutlara ulaştıracağı kesindir.

Gazimağusa'nın turizm açısından çok önemli bir potansiyele sahip olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Maraşın kapalı olması turizmi sınırlamakla birlikte, bölgenin kuzey sahilleri turizmin en az Maraş bölgesi kadar geliştirebileceği bir potansiyel arz etmektedir. Kentin sahip olduğu tarihsel doku ve bir liman şehri olması turizmin geleceği için diğer bir avantajdır.

Belediyenin düzenlediği ulaşımın yetersiz olması, yerli halkın tamamının kendine ait arabasının bulunması, özellikle kente gelen turistler için ulaşım açısından çok büyük problemler yaratmaktadır.

Araştırma sonucunda kentin yeşil alanlara ilişkin yasalarının yetersiz kaldığı, mevcut yeşil alanlarının etkin olarak değerlendirilemediği tespit edilmiştir.

ÖNERİLER

1991 yılından itibaren etkisi görülmeye başlayan gelişme yoğun, altyapısı eksik, yeşil alanlardan yoksun kalitesiz malzeme ve işçilikle üretilen konutlardan oluşan yaşam alanlarını ortaya çıkarmıştır. Büyüme ve gelişme açısından potansiyeli bu kadar dinamik bir yapı sergileyen kentin, gelişimini tehlikeye sokmadan, merkezi yönetim ve yerel yönetimin işbirliği yaparak bu potansiyeli kullanmak üzere planlama politikaları oluşturmaları gerekmektedir.

Kentin geleceğini belirleyecek en önemli etmenlerden biri de Kapalı Maraş şehridir. Maraş'ın gelecekte hangi statüde ve nasıl kullanılacağını belli olmaması, kentle ilgili uzun vadeli kararlar üretilmesini engellemektedir. Bir zamanlar şehrin en dinamik gelişme gösteren bölgesi olan Maraş bugün, 10.000 yatak kapasitesi olan 45 otel, 60 apart oteli, yaklaşık 3.000 ticari birimi, 99 rekreasyon merkezi, 143 idari ofisi, 4.649 özel evi, 21 bankası, 24 sinema ve tiyatrosu, 380 adet bitmemiş inşaatı ile hayalet bir şehir görünümündedir.

Üstelik betonarme sistem ile inşa edilen bu yapıların uzun süre bakımsız kalmaları, ileride restore edilmelerini de zor ve imkansız bir hale getirecektir. Aynı zamanda binaların ve alanın kullanılmaması beraberinde bir takım sağlık problemlerini de getirecektir. Bu nedenledir ki problemin uluslararası platformda çözülmesi ve kapalı olan Maraş bölgesinin bir an önce ekonomiye kazandırılması gerekmektedir. Maraş bölgesi gelecekte Kıbrıslı Türklerin elinde kalsın veya kalmasın Mağusa'nın bir parçasıdır ve açılması durumunda meydana gelecek etkilenmelere karşı kent hazır hale getirilmelidir.

Üniversitenin gelişme ve büyümesinin, kentin taşıyabileceği kadar olması gerekmektedir. Kent ya buna hazırlanmalı yada bununla sağlıklı başa çıkmaya hazır hale getirilmelidir. Üniversitenin varlığını sürdürebilmesi kadar, öğrencilerin daha ucuz barınma, sosyal ve kültürel gereksinimlerinin karşılanması da önemlidir. Üniversitenin yarattığı ve yaratacağı barınma, eğlence, kültür, ticaret, eğitim, sağlık, ulaşım, dolaşım, güvenlik, haberleşme, iletişim ve benzeri talebin kentin ve çevre kaynaklarının taşıyabileceği oranda karşılanması, kaynakların kullanımının sürdürülebilir olması, kentsel büyümenin sağlanması için şarttır.

Gazimağusa'da hızlı büyümeye ve nüfusunun sürekli artmasına bağlı olarak su, ve toprak yapısında önemli bir çevre kirliliği oluşumu vardır. Kentin büyümesinin ve nüfusunun gelecekte daha da artacağı düşünüldüğünde bu kirliliğin boyutları daha da vahim hale gelecektir. Özellikle ülkenin tamamında uygulanan çöplerin vahşi yolla gömme sistemi çevreye oldukça zarar vermektedir. Bunun için belediye ve merkezi yönetim bazında gerekli tedbirler alınmalı, kirlilik açısından büyük tehlike yaratan, kentin çöplerinin toplandığı Larnaka yolu üzerindeki çöplük buradan kaldırılmalı, ev atıkları cinslerine göre ayrı çöp kutularına toplanmalı, yiyecek artıkları, plastik, madeni, cam, kağıt, karton gibi atıkların dönüşümünü sağlayacak bir tesis kurulmalı, plastik veya madeni kap kullanımı yerine cam ambalaj kullanılması teşvik edilmelidir. Hastane ve sanayi atıkları hiçbir zaman doğaya bırakılmamalı, bunları ortadan kaldırmak için özel bir tesis kullanılmalıdır.

Suların kirlenmemesi için de kentin altyapısı bir an önce tamamlanmalı, uygun arıtma tesisleri kurulmalı, kanalizasyon sularının yer altı, yerüstü sularına ve denizlere karışması engellenmeli, içme sularına ise septik su ve atıkların karışması engellenmelidir.

Gazimağusa'yı hava kirliliği açısından değerlendirirsek, kent aslında bu açıdan şanslı görülmektedir. Bölgede ağır sanayi tesislerinin bulunmayışı, deniz kenarında bir kent olması, kömürle ısınma alışkanlığının olmaması havanın aşırı kirlenmesini engellemektedir. Motorlu araçların kirlilik yaratmasını azaltmak için de kurşunsuz benzin kullanılması teşvik edilmeli, bu konuda kent halkı bilgilendirilmeli ve özel filtreli egzoz kullanılması sağlanmalıdır.

Deniz ve plajların kirlenmesi turizmi ileride olumsuz etkileyecek olumsuz faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle plajlarda plastik, naylon, cam, şişe, izmarit ve yiyecek atıklarının gelişigüzel bırakılması kirliliğin esasını oluşturmaktadır. Silver Beach civarında ve Salamis Bölgesinde insanların kamping yapmak için kurdukları çadırlar ve yerleştirilen karavanlar bu alanlardaki çöp yoğunluğunu arttırmaktadır. Hafta sonu gelince birde günü birlik piknikçilerin gelmesiyle birlikte nerdeyse çöp yığınları meydana gelmektedir. Bu bölgelerde kamping yapacak insanlara hizmet verebilecek altyapı hizmetleri yeterli değildir. Ayrıca insanlarda bu konuda çok eğitilmiş de değildir. Özellikle çöp kovanının yakın olduğu yerlerde bile çöpler gelişigüzel etrafa atılmaktadır. Kirliliğin artması ileride hem plajları kullanılmaz hale getirecek, hem de

bölgeye yumurtlamak için gelen kaplumbağaları olumsuz etkileyecek, bu da ekolojik turizme de zarar verecektir.

Bunun engellenmesi için kent halkının plajların kullanılması konusunda eğitilmesi, otel işletmecilerinin ve belediyenin bu alanlara yeterli miktarda çöp tenekeleri koymaları, ayrıca çok sık aralıklarla belediye tarafından plajlardaki ve piknik alanlarındaki çöplerin toplanması gerekmektedir.

Deniz açısından en büyük tehdit ise açık denizlerde seyreden gemilerin çöp ve atık sularını denizlere boşaltmasıdır. Bunu engellemek için KKTC merkezi yönetim ve yerel yönetimle beraber T.C. Çevre Bakanlığının da olaya el atarak, uluslar arası platforma konuyu taşıyarak duruma dikkat çekmesi gerekmektedir. Ayrıca kentin kanalizasyon sistemlerinin bir an önce yapılması ve kirli su arıtma tesisinin acilen kurulması deniz kirliliğinin engellenmesinde etkili olacaktır.

Gazimağusa'da Dumlupınar ve Tuzla mahalleleri dışında yeşil alanlarda yetersiz kalmaktadır. Bunun yanı sıra varolan yeşil alanlarda etkin bir şekilde değerlendirilememektedir. Yeşil alanlarla ilgili yasalar yetersizdir. Hazırlanacak imar planı ve çıkarılacak yasalarla, kullanıldığı halde resmi onay almamış yeşil alanların onaylanarak garanti altına alınması sağlanacaktır. Yeni yeşil alanların oluşturulması ve varolan alanların etkin olarak kullanılabilir hale getirilmesi Gazimağusa'yı görsel açıdan daha farklı kılacak ve ihtiyacı gidermeye yardımcı olacaktır.

Çevre kirliliğinin turizm üzerine olan olumsuz etkisi üzerinde özellikle durulması gereken bir konudur. Çünkü kent için çok önemli olacak ekonomik faaliyetlerden biridir turizm. Mağusa turizmin gelişmesi için gereken doğal ve beşeri özelliklerin hepsini taşımaktadır. Akdeniz iklimine bağlı olarak uzun ve güneşli yaz mevsimi, güzel plaj ve kumsallarıyla önemli bir turizm potansiyeli taşımaktadır. Kışların çok soğuk geçmemesi ve ekolojik turizm meraklıların varlığı gelen turistlerin sadece yaz mevsiminde değil kış mevsiminde gelmesine de zemin hazırlamıştır. Beşeri özellikler içinde de en önemlisi Mağusa kentinde varolan çok sayıdaki tarihi eserler ve dinsel yapılarıdır. Özellikle çok sayıda kilise ve manastırın varlığı kente Hristiyan dünyasından da yaz kış turist çekebilecek potansiyeli oluşturmuştur. Birine gereken önemin verilmemesi turizmin önündeki bütünlüğü bozan etken olabilecektir. Her şeyden önce turistlerin gittikleri yerden beklentileri temiz bir çevre, turizm kapasitesini taşıyan bir altyapı, kaliteli tesisler ve kalifiye elemanlardır. Hiçbir turizm beldesi çöp

kokuları, kirli sahilleri ve kirli sokakları ile gelişemez. Bunun için de Gazimağusa Belediyesinin çevre olgusunu iyi kavraması ve çevrenin korunması, temizliği, düzenlenmesi için gayret sarf etmesi gerekmektedir. Ayrıca tarihi dokunun da korunup geliştirilmesi gerekmektedir.

KKTC'nin uluslar arası platformda resmi olarak tanınmıyor olması, Rum tarafının yaptığı olumsuz propagandalar, ülkeye Türkiye dışından direk ulaşımın olmaması durumu Gazimağusa'ya gelen turist sayısını da kısıtlamaktadır. Bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması ülkenin ve kentin turizm darboğazını aşmasındaki en önemli çözümdür. Bunun dışında kentin yerel düzeyde ve üniversite düzeyinde yapacağı çalışmalarla kendisini ve turizm varlığını acenteler aracılığıyla uluslar arası alanda çok iyi tanıtmayı şarttır. Turizm alanında çalışacak nitelikli eleman yetiştirilerek, bu elemanların sektördeki nitelikli işgücünü karşılaması çok önemlidir. Çünkü turist işi iyi bilen personelde hizmet almak istemektedir. 2008 yılında araştırma sahasını ziyaret eden turist sayısı 51.579 kişidir. Turist sayısının artması, bu sektörde istihdam edilecek personel sayısının da artması anlamına gelmektedir.

Turizmi etkileyen diğer bir olumsuzluk ulaşım problemidir. Tüm ülkede olduğu gibi araştırma sahasında da iç ulaşım karayolu kullanılmaktadır. İç ulaşımındaki en olumsuz yönlerden biri toplu taşımacılığın gelişmemiş olmasıdır. Bunda yolcu sayısının az olması ve halk genelinde özel otomobil kullanma eğiliminin son derece fazla olması etkili olmaktadır. Yurt dışından gelen turistler kent içinde ulaşım problemi yaşamaktadır. Turistler ya taksi ile seyahat etmek yada araba kiralamak zorunda kalmaktadır. Bunun aşılabilmesi için belediyenin de desteğiyle düşük yolcu kapasiteli taşıtlarla, sık ve ucuz seferlerin düzenlenmesi, özellikle yaz aylarında plajlara yönelik seferler konulması ve halkın toplu ulaşım konusunda özendirilmesi gerekmektedir.

Sulu tarım dağılımında ise Mağusa Güzelyurt'tan sonra 2. sırada yer almaktadır. Sulu tarım alanlarında yetişen ürünler, iklim faktöründen dolayı oldukça çeşitlilik göstermektedir. Fakat son yıllarda yaşanan kuraklık sulu tarımın önündeki en büyük problemidir. Sulama faaliyetleri yeraltından çekilen suların kullanılmasıyla yapılmaktadır. Bu yer altı sularının aşırı kullanılması, özellikle denize yakın bölgelerde yer altı sularının tuzlanmasına yol açmıştır. Bunu önlemek için suyun verimli olarak kullanılması, ilkel sulamanın terk edilerek damlama sulama sistemine geçilmesi, yeni artezyen kuyularının açılmasının önlenmesi gerekmektedir. Kurumuş narenciye bahçelerinin yerine, suya daha az ihtiyaç duyan zeytin, harnup ve üzüm gibi meyve

bahçelerinin çoğaltılması ve buna bağlı sanayi kuruluşları kurulması tarımı geliştirecek uygulamalar olacaktır.

Tarım faaliyetlerini su problemi dışında etkileyen diğer olumsuz faktör ise KKTC'nin uluslar arası alanda resmi olarak tanınmamasından kaynaklanan, ürünlerin dış pazara direkt olarak satılamamasıdır. Tarım ürünlerinin üçüncü ölkelere ihracatında Türkiye'nin payının daha da arttırılması gerekmektedir Yine gübre fiyatlarının yüksekliği de çiftçiyi tarımdan uzaklaştırmaktadır. Tarım için çok önemli olan gübre fiyatlarının devletin de desteğiyle, bir an önce çiftçi için uygun olabilecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

KKTC'de hayvancılığın en yaygın yapıldığı bölge Gazimağusa'dır. Tarımla hayvancılık genel olarak paralel yürütölmektedir. Mevcut meraların tarım arazilerine dönüştürölmesi, geri kalanlarında aşırı otlatma sonucu yetersiz kalması insanları besi hayvancılığına yöneltmiştir. Tarım Bakanlığı tarafından istatistiki olarak hayvan sayıları verilse de kentteki hayvan varlığı tam olarak bilinmemektedir. Her şeyden önce sayımların net olarak yapılması ve gerçek hayvan varlığının kesin olarak bilinmesi gerekmektedir.

Devlet hayvancılığı korumak ve geliştirmek için gerekli tedbirleri almak zorundadır. Kentin ve ölkenin hayvansal ürün ihtiyacı bellidir. Bu yüzden üretilen ürünlerin özellikle dış pazarlarda satılması gerekmektedir. Bu yüzden geleneksel üretim yerine dünya piyasalarına hitap eden bir üretim tarzına geçilmesi gerekmektedir. Özellikle süt azlığı yaşanan bu dönemde devletin gerekli sübvansiyonları sağlaması lazımdır. Daha modern hayvan barınakları yapılmalı, bu sektördeki tekel büyük aile işletmelerinden alınmalı, hayvan cinsleri daha çok et ve süt verimi verecek şekilde ışlah edilmelisi için çiftçinin teşvik edilmesi sağlanmalıdır.

Bir deniz kenti olan Gazimağusa'da balıkçılık ta istenilen düzeyde yapılamamaktadır. Kıyılardaki balıkçı barınakları yetersizdir. Devletin de desteğiyle bu balıkçı barınaklarının sayısı arttırılmalı ve iyileştirilmeli, balıkçılar daha derin sularda avlanması için eğitilmeli ve bu konuda yeterli donanıma erişmeleri sağlanmalı, ayrıca tutulan balıkların uzun süre muhafaza edilebilmeleri için soğuk hava depoları yapılmalıdır.

Pek çok kısımda bahsedildiği gibi, kentin en önemli ve ekonomik faaliyetlerinin de büyük kısmının önündeki en büyük iki engelden biri su problemidir. Su

kaynaklarının az olması, mevcut akiferlerin aşırı kullanıma bağılı olarak tuzlanması, iklimin kurak olması ve bunun yanında son yıllarda yağışların normalin de altına düşmesi susuzluğun her alanda etkisini göstermesine neden olmuştur. Kentin günlük su ihtiyacı ortalama 9000 m³'tür. 2009 yılına kadar bu ihtiyacın 3500-4000 m³ kadarı Güzelyurt'tan gelen suyla karşılanmakta, fakat bu suyun da kalitesinin iyi olmaması sorun yaratmaktaydı. 2009 yılında Gülseren Askeri Kamp bölgesinde faaliyete geçen deniz suyu arıtma tesisi ile günlük ortalama 4000 m³ deniz suyu arıtılmaya başlanmıştır. Burada arıtılan suyun kalitesi, Güzelyurt'tan gelen suyun kalitesinden daha iyidir. Fakat yine de şehrin su problemi çözömlenememiştir. Bu sorunu kısa vadede çözmek amacıyla askeri kamp bölgesin de açılan tesise ilave üniteler yapılarak arıtma kapasitesi arttırılmalı, atık su arıtma tesisi kurularak bu tesisteki suların tarımda kullanılması sağlanmalıdır. Uzun vadeli ve kökten çözüml ise yıllardır konuşulan fakat maliyet ve suyun güvenlik konuları yüzünden bir türlü yapımına başlanamayan Manavgat Çayı'nın KKTC'ye getirilme projesine bir an önce başlanmasıdır. Böylece ülkenin dolayısıyla da Gazimağusa'nın su problemi kökten çözüme kavuşacaktır. Bu suyun kullanımı hem ekonomiyi hem de Rum tarafı ilişkileri olumlu yönde etkileyecektir.

Yine tüm KKTC için en büyük sorun ülkenin uluslar arası statüde resmi olarak tanınmamasıdır. Bu durum kentin sanayisinden ticaretine, tarımdan hayvancılığa, işsizliğe ve gençlerin gelecekte pek umudu olmamasına kadar çok geniş etkilere neden olmaktadır. Kıbrıs sorununun barışçıl yollarla bir an önce çözüme kavuşturulması, Gazimağusanın'da problemlerinin büyük oranda çözömlü anlamına gelmektedir. Böylece sanayi ve ticaret gelişecek, işsizlik azalacak, geleceğe umutla bakan genç nesiller yetişecektir.

KAYNAKÇA

- AKENGİN Hamza, "KKTC Ortaokullarında Okutulan Kıbrıs Coğrafyası Derslerinin Analitik İncelenmesi"
- ATALAY İbrahim, Genel Fiziki Coğrafya, Ege Üniv. Basımevi, İzmir, 1998
- ATALAY İbrahim, Türkiye'nin Vejetasyon Coğrafyası, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova, 1994
- AYDOĞDU Ahmet, Kıbrıs'ta Türk Nüfusu, BRC Basım ve Matbaacılık Ankara, 2005
- COBHAM, Claude Delaval, Excerpta Cypria'dan Magusa Yazıları (M.O.66-M.S.1772), Samtay Vakfı, Ankara, 2002
- DENİZ KAPLUMBAĞALARI, Çevre Koruma Dairesi, Nisan 2008
- DENKER(TOLUN), Bedriye, Yerleşme Coğrafyası, İst. Ünive. Yay. No:2275, İstanbul, 1977
- DIŞIŞLERİ BAKANLIĞI ÖZEL KALEM MÜDÜRÜ TANJU ÜLGİN
İMZASIYLA 14 KASIM 1966 TARİHİNDEBAŞBAKANLIK ÖZEL
KALEM MÜDÜRLÜĞÜNE GÖNDERİLEN YAZI
- DOĞANAY Hayati, Coğrafya Metodoloji Genel Ve Özel Öğretim Metodları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993
- DOĞANAY Hayati, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Atatürk Üniv. Fen. Edb. Fak. Yay., Ankara, 1994
- DÖNMEZ Yusuf, Bitki Coğrafyası, İst. Üniv. Yay. No:3319. Coğ. Ens. Yay. No:3213, İstanbul, 1985
- DREGHORN William, Landforms in the Girne Range Northern Cyprus, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1978
- ERİNÇ Sırrı, Klimatoloji ve Metotları, Alfa Basım Yayım, Yayın No:276, İstanbul, 1996
- EROL Oğuz, Genel Klimatoloji, Ertem Büro, Ankara, 1984
- GAZİMAĞUSA SEMPOZYUMU 2001, "Dönüşüm Sürecinde Bir Kent-Gazimağusa, 23-26 Ekim 2001, Gazimağusa, 2001
- GAZİMAĞUSA SEMPOZYUMU'98 (26-27 Şubat 1998 Gazimağusa) Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, 1998
- GAZİMAĞUSA SEMPOZYUMU'99 (25-28 Ekim 1999 Gazimağusa, KKTC), Doğu Akdeniz Üniversitesi Basımevi, 1999

- GENEL NÜFUS SAYIMI NÜFUSUN SOSYAL VE EKONOMİK
NİTELİKLERİ, KKTC Başbakanlık Devlet Planlama Örgütü İstatistik
Ve Araştırma Dairesi, Ankara, 1999
- GÖNEY Süha, Şehir Coğrafyası, İst. Üniv. Edb. Fak. Yay., İstanbul, 1995
- GÖNENÇİL Barbaros - ÇAVUŞ Erkan, KKTC'nin İklimi, Elçi Yayıncılık,
ISBN:975-9140-21-2, İstanbul, 2006
- GÜNAL Nurten, Türkiye'de Başlıca Ağaç Türlerinin Coğrafi Yayılışları, Çantay
Kitabevi Ekolojik ve Floristik Özellikleri, İstanbul, 1997
- İLSEVEN Serkan, Kuzey Kıbrıs'ın Doğal Orman ve Park Ağaçları, Kozansoy
Basım Yayın Şti Ltd, 2004
- İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, 55. Cüz, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1952
- İZBIRAK Reşat, Coğrafya Terimleri Sözlüğü, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul,
1986
- K.T.EĞİTİM VAKFI YAYINLARI, Kıbrıs Coğrafyası, FSF Matbaacılık,
KKTC, 2007
- KAPLUHAN Erol, KKTC'nin Coğrafi Özellikleri Ve Bu Özelliklerin Eğitime
Yansımaları, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yayınları, Yüksek
Lisans Tezi, İstanbul, 2002
- KESHISHIAN K. Kevork, Famagusta Town and District Cyprus: A Survey of its
People and Places ,Famagusta Chamber of Commerce , Limassol, 1985
- KIBRIS COĞRAFYASI, K.T. Eğitim Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007
- KIBRIS GAZETESİ, 22 Temmuz 2009 Çarşamba Sayısı, s:6-7
- KIBRIS TARİHİ, KKTC Milli Eğitim Ve Kültür Bakanlığı, İstanbul, 2008
- KKTC İstatistik Yıllığı 2007, Devlet Planlama Örgütü İstatistik ve Araştırma
Dairesi, Lefkoşa, 2009
- KKTC İSTATİSTİK YILLIĞI, Devlet Planlama Örgütü, İstatistik Ve Araştırma
Dairesi, Lefkoşa, 2009
- MANİZADE Derviş, Kıbrıs Dün Bugün Yarın, İstanbul, 1975
- MATER Barış, Toprak Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998
- NECDET Mehmet, 'Gazimağusa Kentinin Hidrojeolojisine İlişkin Rapor', Eylül
2003, Jeoloji ve Maden Dairesi, Lefkoşa
- NECDET Mehmet, 'Gazimağusa Kentinin Jeoloji Raporu', KKTC Jeoloji ve
Maden Dairesi, Lefkoşa, 2003
- NÜFUS RAPORU: 1982. Kkctc.Dpö.İad., Cilt/Kopya: 1 · 23, 330.94791, 1983

- ÖNGE Halil, KKTC'de Tarım ve Hayvancılığın Ülke Ekonomisindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, 2001
- ÖZATENÇ İsmail Ertunç, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalı, KKTC'de Ekonomik Faaliyetler, Doktora Tezi, İstanbul, 2000
- ÖZGÜÇ Nazmiye, Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998
- ÖZGÜÇ Nazmiye, Beşeri Coğrafyada Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri, İstanbul Üniversitesi Basımevi, İstanbul, 1994
- ÖZGÜR E.M ' Türkiye'de Nüfusun Yaş Yapısı', Ankara Üniv. Türkiye Coğ. Araşt. ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı:7, Ankara, 1999
- ÖZTÜRK S., KKTC'nin Bugünkü Su Durumu, K.T.M.M Odaları Birliği, 2. Su Sempozyumu, Lefkoşa, 1995
- REPORT ON THE CENSUS OF POPULATION, 1976. Vol. 2: Demographic Analysis, 1977
- TANOĞLU Ali, Nüfus ve Yerleşme, İst. Üniv. Coğ. Enst. Yay. İstanbul, 1996
- Tarımsal Üretim Ve Yapı 2007, KKTC Tarım Bakanlığı, İstatistik Ve Planlama Şubesi, Lefkoşa, 2008
- TARKAN M.Tevfik, 'Kıbrıs (Genel Çizgileriyle)', Sevinç Matbaası, Ankara, 1975
- THE OTTOMAN HOUSE, Papers From The Amasya Symposium, British Institue Of Archaeology At Ankara, London, 1996
- TOLUNER Sevim, Kıbrıs Anlaşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk, İstanbul, 1977
- TURANLI Rona-CAN Umut, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, KKTC Ülke Etüdü, İstanbul, 1997
- TÜMERTEKİN Erol – ÖZGÜÇ Nazmiye, Beşeri Coğrafya, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1994
- TÜMERTEKİN Erol, İktisadi Coğrafya, İst. Üniv. Edb. Fak. Yay. No:1703, İstanbul, 1972
- TÜMERTEKİN Erol, ÖZGÜÇ Nazmiye, Ekonomik Coğrafya: Kalkınma ve Küreselleşme, İÜ. Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1999
- TÜMERTEKİN Erol, ÖZGÜÇ Nazmiye, Ulaşım Coğrafyası, (İst. Üniv. Coğ. Enst. Yay. No:2053, İstanbul, 1987
- YILDIZ Netice, 'Kıbrıs'ta Osmanlı Kültür Mirasına Genel Bir Bakış', Türkler, 19. Cilt, KKTC, 2002

YORGANCIOĞLU Günay, Kıbrıs Coğrafyası Fiziki, Boğaziçi Yayınları,
Lefkoşa, 1998

YORGANCIOĞLU O.M, Kıbrıs'ta Zeytin, Zeytinyağı ve Zeytincilik, Magosa
1998

YÜRÜDÜR Eren-BULUT İhsan, Tarihte ve Günümüzde Şebinkarahisar Şehri

İnternet

<http://www.devplan.org/>

<http://www.kibso.org/site/turkce/index.php>

<http://www.kktcjmd.org/>

<http://www.kktculastirma.com/>

<http://www.kktob.org/>

<http://www.ktto.net/turkce/index.asp>

<http://www.magusa.org/>

<http://www.mebnet.net/>

<http://www.saglikbakanligi.com/>

ÖZGEÇMİŞ

1978 yılında İstanbul Kartal'da dünyaya gelen Aynur KAYKI, ilk ve orta okulu İstanbul Pendik'te tamamladı. 1995 yılında Balıkesir Atatürk Sağlık Meslek Lisesi'ni bitirdi. Aynı yıl üniversite sınavlarına katılan KAYKI, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Bölümüne kayıt yaptırdı. 1999 yılında bu bölümden mezun oldu. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dünyası Coğrafyası Ana Bilim Dalında yüksek lisansa başladı. Çeşitli nedenlerden dolayı bir yıl sonra yüksek lisansı bırakan KAYKI, 2009 yılında çıkan aflla eğitimine yeniden devam etmek üzere kayıt yaptırdı. 1999 yılından bu yana İstanbul'da Sosyal Bilgiler öğretmenliğine görevine devam etmektedir.